

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 15 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Виступ Президента України на координаційній онлайн-зустрічі з лідерами Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Данії.....3

Офіс Президента розпочав впровадження реформи щодо збільшення кількості військових і ветеранів серед працівників.....4

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Тридцять четверта річниця проголошення Незалежності України.....5

Тарасенко Н.

Візит В. Зеленського і європейських лідерів до США в контексті дипломатичних зусиль щодо завершення війни.....11

Аулін О.

Висвітлення війни в Україні мас-медіа провідних мусульманських держав.....24

Економічний ракурс

Кулицький С.

Зміни митної політики США і їх імовірні наслідки для глобальної економіки

(Початок. Закінчення у № 16).....30

Микитенко Т.

Жнива в Україні: проблемні моменти й перспективи.....46

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....51

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....53

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....61

Археологічна наука.....67

Нагороди і відзнаки.....69

До уваги держслужбовця

Гришина Т.

Мирослав Володимирович Попович – український учений-філософ.

До 95-річчя від дня народження

(Бібліографічний огляд видань з фондів

Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського).....70

Коротко про головне

Виступ Президента України на координаційній онлайн-зустрічі з лідерами Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Данії

«Дорогі друзі – Гітанасе, Едгарсе, Аларе, дорога Метте!

Я радий бачити вас усіх.

Сьогодні в Україні весь день тривали рятувальні операції після російського удару – дуже жорстокої атаки. Лише в Києві загинуло 19 людей, серед них чотири дитини. І багато – десятки – поранених. Було майже 600 дронів і 31 ракета, зокрема балістичні. Київ постраждав найбільше. Багато будівель було зруйновано або пошкоджено. Серед них – офіси Євросоюзу та Британської Ради в Україні, а також Посольство Азербайджану. І цей удар, ви знаєте, дуже промовистий. Це відповідь Путіна на заклики світу зупинити війну. Росія відмовилася припиняти вбивства – вони навіть сказали “ні” Президенту Трампу.

Ми бачимо негативні сигнали від Росії щодо можливого саміту на рівні лідерів.

Чесно кажучи, ми вважаємо, що Путін досі зацікавлений лише у продовженні цієї війни. Саме тому нам потрібен новий сильний тиск на Росію – жорсткі санкції, сильні тарифи як з боку Європи, так і з боку Америки.

Каролю, пане Президенте, ви будете у Вашингтоні, як ви казали, і це важливо.

Важливо, щоб Президент Трамп бачив, що ми у Європі єдині у своєму прагненні завершити війну та готові працювати разом, аби покласти їй край і забезпечити безпеку. Ми домовилися з Президентом Трампом, що Америка буде частиною гарантій безпеки. Це добре, і це надзвичайно важливе рішення. Президент Трамп вважає, що європейці повинні очолити цей процес, але Америка готова долучитися й допомогти координувати його.

Наші радники з питань нацбезпеки активно працюють. Я сподіваюся, що всі ваші країни приєднаються до цієї роботи. Нам потрібні міцні й реальні гарантії безпеки та спільне розуміння того, що Путін заслуговує на ще більший тиск. Тож я думаю, що важливо надсилати єдині сигнали.

Якщо Путін погодився на двосторонній або тристоронній формат, то ми повинні продовжувати тиск, щоб це відбулось. Лише на рівні лідерів війну справді можна зупинити.

Коли ми були у Вашингтоні, Президент Трамп і я погодилися: ще кілька тижнів, і час діяти. Цього понеділка виповниться два тижні з моменту нашої зустрічі.

Путін не виконав того, що казав. Час рухатися далі. Нам потрібен сильний спільний сигнал. І дуже допомогло б, якби цей сигнал також пролунав від вас, дорогі друзі.

Америка готова стояти разом із Європою – вони це підкреслили – у наданні гарантій безпеки, тож Європа не повинна втратити цю можливість – вона має визначити реальні основи для спільних дій.

Ми всі погоджуємося, що українська армія стане фундаментом майбутньої безпеки. Це охоплює довгострокове фінансування українських військових, постачання зброї та виробництво озброєнь.

Тому наші напрями співпраці мають залишатися активними, і це стосується і данської моделі – дякую тобі, Метте, іще раз, – і всіх ваших напрямів роботи у виробництві зброї в Україні. Я також щиро вдячний країнам Балтії. Наша спільна логістична робота з Польщею також відіграє критично важливу роль.

І коли ми говоримо про гарантії безпеки, нам потрібні чіткі відповіді: хто допоможе нам захищатися на землі, у повітрі та на морі, якщо Росія знову нападе. І як саме ви можете взяти участь – я прошу вас визначити свою роль.

Зрештою, США та Президент Трамп також очікуватимуть цього від вас: щоб кожна країна у Європі чітко визначила свій внесок. І, звичайно, я прошу вас подумати про це.

І я думаю, що наступного тижня ми зможемо отримати деякі деталі. Радники з питань нацбезпеки підготують базову інфраструктуру для гарантій безпеки. Це складно, тому що наші військові сьогодні знову мали онлайн-зустріч. Я думаю, що без зустрічі на рівні лідерів ми цього не досягнемо. На мою думку – з того, що я бачу та чую щодня. Також я провів зустрічі з деякими керівниками армій: адмірал Радакін приїжджав із Великої Британії тощо. І справді я думаю, що наступного тижня ми зможемо покласти на стіл базову інфраструктуру, а потім побачити роль кожної країни, яка входить до коаліції охочих. Ідеться не про три чи п'ять країн – ви їх знаєте, Е3, Е5 тощо. Ідеться про всі наші 30 країн. Нам потрібні всі країни на нашому боці.

Дякую!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 28.08).*

Офіс Президента розпочав упровадження реформи щодо збільшення кількості військових і ветеранів серед працівників

В Офісі Президента України розпочали впровадження реформи, завдяки якій зросте кількість військових і ветеранів серед працівників у всіх департаментах. Про це повідомив керівник Офісу Президента А. Єрмак.

Наступного тижня в офісі почне працювати В. Титаренко, військовослужбовиця, науковиця, дружина й сестра героїв, які віддали життя за Україну. Вона відповідатиме за проєкти у сфері культури, історії та релігії, а також співпрацюватиме з Інститутом національної пам'яті.

В. Титаренко народилася в Лебедині на Сумщині, здобула освіту за спеціальностями педагога й філософа, захистила кандидатську та докторську

дисертації з релігієзнавства. Викладала в закладах вищої освіти Києва, працювала в Інституті філософії НАН України.

У 2014 р. її чоловік О. Титаренко пішов добровольцем на фронт, а згодом працював аналітиком в Адміністрації та Офісі Президента. У 2022 р. Віта та Олексій Титаренки разом пішли на військову службу. На жаль, Олексій загинув у боях під Бахмутом. Через пів року В. Титаренко втратила брата Едуарда, який загинув під Вугледаром. Обидва герої нагороджені орденами «За мужність».

В. Титаренко продовжила службу в Силах безпеки та оборони: від Донецчини до штабу командування Сил ТрО, а також надавала психологічну допомогу воїнам і керувала дронами.

Цього тижня до команди Офісу Президента в межах реформи приєднуються ще двоє людей.

Президент України В. Зеленський підтримав пропозицію щодо реформування офісу наприкінці минулого місяця. Реформа спрямована на те, щоб істотну кількість працівників Офісу Президента становили військові з бойовим досвідом і ветерани бойових дій *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 2.09).*

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Тридцять четверта річниця проголошення Незалежності України

Україна 24 серпня відзначила 34-ту річницю проголошення Незалежності. Урочистості відбулися в умовах постійного обстрілу з боку російських військ. У в'язку із цим традиційні розважальні заходи не проводилися. Проте 23–24 серпня в Україні та за її межами відбулися акції в підтримку незалежності й цілісності нашої країни. З Днем прапора 23 серпня та Днем Незалежності українців привітали європейські лідери. Перед штаб-квартирою Європейської комісії підняли прапор України. «У День прапора України він гордо майорить перед нашою штаб-квартирою в Брюсселі. Це знак того, що Європа стоїть єдиним фронтом на боці України за справедливий і тривалий мир. Сьогодні й завжди», – зазначили у Єврокомісії.

Парламентарі 30 країн, представники глобальної мережі “United for Ukraine”, виступили із заявою на підтримку України. Депутати наголошують на тому, що існує лише одна перешкода на шляху до миру й лише одна першопричина цієї війни – Путін та його імперіалістична одержимість. «Наголошуємо, що будь-яка угода про припинення вогню або мирна угода,

укладена без участі України та європейських союзників за столом переговорів, не здатна гарантувати суверенітет і територіальну цілісність України, суперечить Конституції України, Статуту ООН, Гельсінському заключному акту й загалом міжнародному праву та його принципам, не міститиме ефективних і надійних гарантій безпеки для України, підриваючи прагнення України стати членом трансатлантичної сім'ї, тобто не принесе миру, а, навпаки, заохочуватиме Росію», – ідеться в заяві глобальної парламентської мережі “United for Ukraine” (URL: <https://uatv.ua/uk/parlamentariyi-30-krayin-vystupyly-iz-zayavoyu-na-pidtrymku-ukrayiny>. 2025. 24.08).

Депутати також закликають парламенти світу терміново ухвалити резолюції, які ніколи не визнають жодної тимчасово окупованої території України російською ні де-юре, ні де-факто. Крім того, підписанти заяви закликали до відкриття першого переговорного кластера в переговорах про вступ України до ЄС на початку вересня. Вони також додають, що вступ України до НАТО є важливою гарантією тривалого миру в Україні та Європі.

Будівлі європейських інституцій підсвітили синьо-жовтими кольорами. Крім того, синьо-жовтими кольорами підсвітили парламент Канади та Міністерство закордонних справ Латвії. Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн у своєму привітанні наголосила, що ЄС буде стояти пліч-о-пліч з Україною стільки, скільки потрібно. «Вільна, демократична та незалежна Україна. Саме за це ви боретеся. Саме на це спрямовано наші зусилля. Ми з вами, скільки буде потрібно. Бо вільна Україна – це вільна Європа. З Днем Незалежності, Україно!» – написала вона (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/08/24/7218643>. 2025. 24.08).

Канцлер Німеччини Ф. Мерц наголосив, що українці з великою мужністю обороняються від нападів Росії. «Вони борються за наш устрій на засадах свободи у Європі та за справедливий мир. У День Незалежності ми твердо стоїмо на їхньому боці – сьогодні і в майбутньому», – заявив Ф. Мерц.

Україну також привітали Президент США Д. Трамп та американський держсекретар М. Рубіо. «Народ України має незламний дух, а мужність вашої країни надихає багатьох. У цей важливий день знайте, що Сполучені Штати Америки поважають вашу боротьбу, вшановують ваші жертви і вірять у ваше майбутнє як незалежної нації», – зазначив Д. Трамп.

Генеральний секретар НАТО М. Рютте у своєму зверненні вкотре нагадав, що Альянс виступає на боці України. «Якщо хтось і заслуговує якнайшвидшого миру, так це Україна. Я хочу запевнити: НАТО з вами. Щоб зміцнювати ваші збройні сили. Щоб, поки триває боротьба, у вас було все необхідне для максимальної сили та стійкості. Після припинення вогню та укладення мирної угоди, щоб допомогти Україні встановити міцний і довгостроковий мир. НАТО з вами сьогодні. НАТО з вами щодня. НАТО підтримує Україну. Слава Україні!» – заявив Генсек Альянсу М. Рютте.

Як інформують ЗМІ, до дня 34-ї річниці незалежності України до столиці прибули представники іноземних делегацій. Серед гостей – міністри

оборони Швеції, Данії, Румунії, Литви, Латвії, прем'єр-міністр Канади, а також міністр у справах ветеранів Великої Британії. Прем'єр-міністр Канади М. Карні відвідав Україну вперше. Крім того, на урочистих заходах на Софійській площі був присутній і спецпредставник США К. Келлог.

Указом від 23 серпня український Президент з нагоди Дня Незалежності нагородив ряд світових і європейських лідерів. Зокрема, Президент України вручив спецпредставнику США з питань України К. Келлогу орден «За заслуги» I ступеня (URL: <https://uatv.ua/uk/pryvitannya-z-usogo-svitu-yak-ukrayina-vidznachyla-den-nezalezhnosti-video>. 2025. 24.08).

Крім К. Келлога, такий орден отримав міністр оборони Швеції П. Йонсон. Орденом «За заслуги» II ступеня Президент України нагородив посла Німеччини в Україні М. Єгера. Також В. Зеленський нагородив орденом Ярослава Мудрого I ступеня американських сенаторів Л. Грема та Р. Блументаля.

На Софійській площі Прем'єр Канади М. Карні заявив: «Уже наступного місяця Україна отримає озброєння на понад 1 млрд дол. На саміті G7 у червні Канада пообіцяла додаткові 2 млрд дол. військової допомоги. Сьогодні я з гордістю оголошую, що понад 1 млрд із цієї суми буде спрямовано на посилення вашого арсеналу озброєння – шляхом постачання дронів, боєприпасів і бронетехніки, які надійдуть уже наступного місяця».

Президент України, звертаючись до зарубіжних партнерів, наголосив, що Україні потрібен справедливий мир і тільки українці вирішуватимуть майбутнє своєї країни. «Це Україна здатна за добу зібрати й об'єднати навколо себе лідерів світу. Україна, з якою хоче виробляти дрони Америка, весь світ. Україна, яка відновила єдність Європи та США і тепер є основою цього союзу. Україна, яка стоїть на своєму й може постояти за себе. Тому Україну чують і з Україною рахуються, до неї прислухаються. Її місце – за столом. Їй не скажуть: “Зачекайте за дверима”. А кажуть: “Вирішувати тільки вам”», – заявив Президент України В. Зеленський (URL: <https://uatv.ua/uk/pryvitannya-z-usogo-svitu-yak-ukrayina-vidznachyla-den-nezalezhnosti-video>. 2025. 24.08).

Міністр закордонних справ України А. Сибіга також подякував зарубіжним партнерам за підтримку та заявив: «День Незалежності України – це потужне нагадування: ми захищаємо не лише кордони України, а й міжнародний порядок, заснований на праві та загальнолюдських цінностях».

Він також наголосив, що незалежність України є наріжним каменем безпеки Європи та майбутнього свободи в усьому світі. «Ми глибоко вдячні всім нашим партнерам, які стоять пліч-о-пліч з нами. Наша єдність є основоположною для перемоги правди та справедливості», – зазначив міністр (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4028693-ukraina-svatkue-den-nezalezhnosti.html>. 2025. 24.08).

У свою чергу Головнокомандувач ЗСУ О. Сирський запевнив у стійкості Збройних сил України. «Тридцять четверту річницю відновлення незалежності українці відзначають у бою зі споконвічним ворогом. Уже 12-й

рік воюємо за нашу свободу. Четвертий рік відбиваємо повномасштабне вторгнення. Український народ ніколи не скориться і не віддасть своєї незалежності», – зазначив він.

За словами О. Сирського, сьогодні українці продовжують велику справу своїх героїв минулого, які здобували самостійну державу потом і кров'ю. Справжня незалежність, за словами Головнокомандувача ЗСУ, неможлива без сильної та сучасної армії. «За право народу бути вільним наше військо платить найвищу ціну. Пам'ятаємо кожного полеглого... Дякую кожному та кожній, хто тримає стрій та йде вперед у цьому могутньому строю. Хто виборює свободу зі зброєю в руках та знищує ворога. Хто зміцнює нашу оборону та підтримує нашу армію. Я переконаний: ми відстоїмо нашу незалежність. Її найкращий гарант – це наше військо. Кожен хоробрий солдат, сержант та офіцер», – заявив він.

За інформацією ЗМІ, урочисті заходи з деякими обмеженнями відбулися і в інших містах України. В Одесі святкування Дня Незалежності почалося з підняття 34-метрового прапора на Приморських сходах. Для міста це щорічна традиція, довжина прапора відповідає числу років, які Україна незалежна. «Коли почалося повномасштабне вторгнення, ми призупинили цю акцію з міркувань безпеки, а зараз дуже обережно відновили її. До події приєдналися близько тисячі осіб, усі у вишиванках, по-святковому, було фантастично», – інформувала співорганізатор акції Н. Мажарова (URL: <https://uatv.ua/uk/pryvittannya-z-usogo-svitu-yak-ukrayina-vidznachyla-den-nezalezhnosti-video>. 2025. 24.08).

Після підняття прапора в центрі Одеси стартував патріотичний автопробіг. Його учасники прикрасили свої транспортні засоби українською символікою та проїхали вулицями міста.

У Харкові День Незалежності України відбувся під гаслом: «Два свята – одна сила!». Адже напередодні, 23 серпня, харків'яни відзначали День міста і День Державного прапора. Усі масові заходи з метою безпеки в прифронтовому Харкові перенесли в метро.

Подібні урочистості відбувалися в Дніпрі, Херсоні та інших містах України. Зокрема, у Херсоні День Незалежності супроводжували російські обстріли. Уже о п'ятій ранку армія противника почала завдавати ударів по району Корабел. Масових заходів у місті не проводили, оскільки російські дрони щодня – у прямому сенсі – полюють на місцевих жителів. Однак з нагоди Дня Незалежності будівлі в Херсоні прикрасили українською символікою та державними прапорами.

Українці в різних країнах відзначили 34-ту річницю Незалежності маршами – мітингами та благодійними акціями, привертаючи увагу до війни в Україні. У Празі, Берліні, Лондоні, Брюсселі, Варшаві та Вашингтоні учасники закликали до підтримки українських військових, повернення депортованих дітей і звільнення полонених. Організатори заходів наголошували на важливості міжнародної допомоги, визнання воєнних злочинів Росії, єдності української діаспори у світі (URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/den-nezalezhnosti-zakhody-u-sviti/33511753.html>. 2025. 25.08).

За інформацією ЗМІ, у Празі учасники ходи пройшлися набережною із закличками: «Почуйте Україну!», «Українські солдати боронять Європу», «Зупиніть Росію – зупиніть війну!» тощо. Також вони дули у свистки, які мали на меті привернути увагу до війни, що триває, і закликали «почути Україну». Захід ініціювала організація «Голос України», створена після початку повномасштабної війни. Вона займається поповненням санкційного списку Чеської Республіки, проводить заходи, перформанси та збирає кошти на підтримку українських захисників.

У Берліні марш відбувся від площі Брейтшейда до Бранденбурзьких воріт – так само, як і в перший рік повномасштабної війни. Цьогоріч захід відбувся під гаслом «Майбутнє потребує пам'яті». Під час акції в столиці Німеччини українці говорили про повернення депортованих Росією дітей і цивільних, звільнення військовополонених, необхідність системної й довготривалої міжнародної підтримки, визнання російських воєнних злочинів, збереження пам'яті про всіх загиблих.

У Лондоні українці зібралися в центрі міста на Даунінг-стріт – через дорогу від офісу Прем'єр-міністра Великої Британії. Там відбувся мітинг. Після цього учасники пройшли ходою до пам'ятника Володимирі Великому, де поклали квіти до монумента. Захід ініціювала організація “Support Ukraine”, яка займається налагодженням дипломатичних відносин у Сполученому Королівстві, надає гуманітарну допомогу, а також підтримує українських захисників – забезпечуючи їх машинами, раціями, дронами та амуніцією.

У Брюсселі відзначення Дня Незалежності розпочалося благодійним забігом – близько сотні учасників подолали 3,4 км на честь 34-ї річниці. Під час забігу організатори зібрали 3 тис. 900 євро, які передадуть на закупівлю дронів-евакуаторів з поля бою. У єврокварталі відбувся український фестиваль, де представили ряд громадських організацій, що з'явилися в Бельгії за час повномасштабного вторгнення. Свою кухню презентували й декілька українських ресторанів, які відкрилися в країні.

У Варшаві захід до Дня Незалежності відбувся під назвою «Ми разом», який організував «Євромайдан Варшава». На Замковій площі зібралися декілька тисяч українців та поляки. Урочистості розпочалися зі звернення Президента України В. Зеленського і виконанням двох гімнів – українського та польського. Учасники хвилиною мовчання вшанували пам'ять загиблих героїв під час російсько-української війни – як українців, так й іноземців. У руках вони тримали таблички з їхніми іменами.

У Вашингтоні українці провели мітинг біля Білого дому з виступами та українськими піснями. Потім учасники рушили з великим українським стягом, розміром 10x14 м, до меморіалу Т. Шевченка. Завершальною частиною став концерт. Таку тричастинну подію започаткувала у 2022 р. організація “US Ukrainian Activists”. Президент організації Н. Шапоринська

поінформувала, що великий стяг замовила торік в Україні, цьогоріч його розгорнули вдруге на День Незалежності. «Ми об'єдналися, щоб продемонструвати нашу підтримку України, її непохитну боротьбу за свободу та незалежність, а також відсвяткувати її багату культурну традицію. Упродовж більше 10-ти років Україна бореться не лише за власний суверенітет, а й за свободу демократичного світу – ціною численних життів», – зазначила Н. Шапоринська (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/den-nezalezhnosti-zakhody-u-sviti/33511753.html>. 2025. 25.08).

За інформацією Союзу українок Америки, у США відбулося понад 140 заходів у 40 штатах. Віцепрезидент Світового конгресу українців В. Когутяк зазначає: «Те, що українці виходять на акції, зокрема у День Незалежності, показує голос України у світі».

За його словами, цьогоріч відбулося більше тисячі заходів на різних континентах – від концертів і маршів до молитов та благодійних акцій. Акції відбувалися від гаслом “Stand for Ukraine” із закликами до міжнародних партнерів надавати більше допомоги українським військовим, зокрема системи ППО. «Якщо у Європі ми можемо говорити, що вимагаємо більше зброї для України, про геноцид українського народу, то в деяких країнах Азії, Африки, наприклад, це набагато складніше. Там наші громади не можуть просто виходити на вулицю й закликати про надання зброї. Вони можуть за це потрапити у в'язницю. Але вони можуть, наприклад, говорити про українських дітей, які були депортовані на територію Росії. І нам дуже важливо, щоб не тільки у Європі, а і в Америці бачили: українська громада активна, українці є по цілому світі, нас багато, ми вміємо єднатися й говорити одним голосом», – заявив В. Когутяк.

В експертному середовищі оцінюють важливість заходів на підтримку України в цей складний час. Експерти підкреслюють, що День Незалежності України – це символ багатовікової боротьби за свободу та право на власну державу, а також визначна історична подія 1991 р. – ухвалення Акта проголошення Незалежності, що започаткувало новий етап розвитку України як суверенної держави. Це найбільше державне свято, що уособлює силу та незламність українського народу в прагненні жити у вільній державі. Візити зарубіжних партнерів, акції на підтримку України засвідчують, що Україна не залишиться без допомоги. Як зазначив президент аналітичного центру «Політика» О. Лісний, попри провокації Путіна та його спроби демотивувати союзників Києва, США і Європа продовжують підтримувати Україну. «Я думаю, що саме так ми повинні розцінювати ці візити. Бо вони ж не мовчки приїхали до нас. Вони приїхали насамперед з вітальними промовами й більшість із них – з конкретними грошима та угодами. Усе – у перспективі, але це вже перетворюється на документи», – зазначив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/zahid-demonstruye-pidtrymku-i-pidverdzhuye-dopomogu-ukrayini-ekspert-pro-vizyty-lideriv-do-kyyeva>. 2025. 24.08).

За його словами, приїзд спецпредставника США по Україні та Росії К. Келлога, а також високопоставлених представників європейських країн у

День Незалежності України є важливим сигналом Кремлю. «Це сигнал тому ж Путіну: що б він не робив, щоб розірвати зв'язку, яка йому дуже не подобається – Україна, Європа, Сполучені Штати, – у нього не виходить. І ось така демонстрація повинна показати йому, що Захід уже серйозно ставиться до самого процесу допомоги Україні та до загрози з боку Росії», – наголосив експерт.

За його словами, реакція Кремля на подібні кроки Заходу цілком передбачувана. «Це дуже важливо. Головне, щоб Путін правильно це зчитав. Якщо не зчитає, то це знову буде виражатися в обстрілах, вбивствах, затягуванні переговорних процесів і т. д., як завжди Путін поводить себе вже багато-багато років щодо України», – підкреслив О. Лісний.

Проте експерти вважають, що при значній підтримці наших партнерів Україна вистоїть і збереже свій суверенітет та цілісність. Як зазначив В. Портников, журналіст і публіцист, якщо ми вистоїмо сьогодні й будемо будувати завтра, Україна стане і багатою, і сучасною, і успішною. «Але головне – вона буде Україною. Саме заради цього її незалежність і було проголошено того незабутнього серпневого дня», – наголосив В. Портников (URL: <https://www.facebook.com/ZaMovuUa/posts.2025.24.08>).

За словами експертів, незалежність України – це жива пам'ять про мільйони українців – від князів і гетьманів до поетів, учених, воїнів і волонтерів, – які мріяли, боролися і творили шлях до свободи. Це свято є не лише нагадуванням про Акт проголошення Незалежності, а й символом багатовікової боротьби українського народу за право бути господарем на власній землі.

За даними Інституту історії України НАН України понад 80 % українців сьогодні вважають незалежність найвищою національною цінністю. Це не просто статистика – це голос народу, що проходить випробування та не втрачає віри (URL: <https://ondise.minjust.gov.ua/ukra%D1%97na-svyatkuye-den-nezalezhnosti-34-roki-svobodi-gidnosti-ta-nacionalnogo-postupu.2025.24.08>).

Варто зазначити, що в умовах війни, геополітичної нестабільності, нових викликів і глобальних трансформацій День Незалежності набуває особливого значення. Це день, коли нація демонструє свою згуртованість, силу духу, готовність до самостійного розвитку. Адже Україна – це не лише територія на карті, це простір свободи, де народжуються ідеї, зростають таланти, формується нова політична культура.

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит В. Зеленського і європейських лідерів до США в контексті дипломатичних зусиль щодо завершення війни

Президент України В. Зеленський 18 серпня здійснив візит до Сполучених Штатів Америки з незмінною метою пошуку шляхів завершення

російсько-української війни та способів встановлення гарантій безпеки для України в післявоєнний період. Разом з В. Зеленським до Вашингтона прибули глава Офісу Президента України А. Єрмак, секретар РНБОУ, голова делегації України в «стамбульському процесі» Р. Умеров, перший заступник міністра закордонних справ, колишній представник України в ООН С. Кислиця. Потужною підтримкою для української делегації стали провідні європейські лідери, які прибули до США на запрошення Д. Трампа, при цьому позиціонуючи себе членами команди В. Зеленського. Зокрема, у Вашингтоні були присутні президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн, Президент Франції Е. Макрон, Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер, канцлер Німеччини Ф. Мерц, Прем'єр-міністр Італії Д. Мелоні, Президент Фінляндії А. Стубб, Генеральний секретар НАТО М. Рютте.

Зустрічі В. Зеленського і європейських політиків з Президентом США передували двосторонні перемовини Д. Трампа з Путіним в Анкориджі на Алясці. У цьому контексті українська делегація під час візиту до Вашингтона мала два важливі завдання. По-перше, зрозуміти, про що насправді домовилися Д. Трамп і Путін, адже поширювані в інформаційному просторі новини щодо їх переговорів не дали Києву вичерпної інформації про сутність «компромісів», які, за словами Д. Трампа, уже близько. По-друге, українці приїхали, щоб спробувати донести до Президента США тезу про те, що простого рішення в ситуації, що склалася, немає (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c78zx910v34o>).

Крім підтримки європейських політиків, В. Зеленський та українська делегація привезли до Америки ще кілька сильних «карт», на які Д. Трамп не міг не звернути уваги. Однією з них стало повідомлення в ЗМІ про запуск у серійне виробництво крилатої ракети українського виробництва «Фламінго», більш далекобійної та руйнівної зброї, ніж російські крилаті ракети «Калібр». У радіусі її досяжності перебувають, зокрема, і Москва, і Санкт-Петербург.

Друга «карта» – це ліквідація силами оборони України прориву російських військ під Добропіллям. Імовірно, спочатку цей прорив мав стати «картою» росіян напередодні переговорів в Анкориджі: це б допомогло Путіну продемонструвати, що лінія фронту тріщить по швах.

Третю, болючу для українців, «карту» дали самі росіяни, атакувавши вночі напередодні переговорів житлові будинки в Харкові та Одесі, а також університет у Сумах. Російські дрони забрали життя цивільних українців, у тому числі вбили півторарічну дитину, чим могли поставити під сумнів враження миротворця, яке міг справити на Д. Трампа Путін під час переговорів на Алясці (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c78zx910v34o>).

Зустрічі у Сполучених Штатах Америки відбувалися в різних форматах. В. Зеленський після прибуття до Вашингтона поговорив із спецпосланцем Президента США К. Келлогом та зустрівся з європейськими лідерами в Посольстві України в США. «Розуміємо, що від Путіна не варто чекати, що він сам відмовиться від агресії та від нових загарбницьких спроб. Тому тиск

повинен працювати, і це має бути саме спільний тиск – США та Європи, усіх у світі, хто поважає право жити та міжнародний порядок. Маємо зупинити вбивства, і я дякую партнерам, які працюють для цього та зрештою для надійного й гідного миру. Разом з лідерами Фінляндії, Великої Британії, Італії, Європейської комісії та Генсеком НАТО скоординували наші позиції перед зустріччю з Президентом Трампом. Україна готова до реального перемир'я й встановлення нової архітектури безпеки. Нам потрібен мир», – написав В. Зеленський про зустріч із партнерами (URL: <https://www.rfi.fr/uk/міжнародні-новини/20250818-зустріч-у-вашингтоні-переговори-зеленського-трампа-і-європейських-лідерів-наживо>).

Особиста зустріч В. Зеленського з Д. Трампом відбулася в Овальному кабінеті за зачиненими дверима. Спільного брифінгу за її підсумками не було, але перед переговорами політики поспілкувалися на камеру. На відміну від лютневої зустрічі, цього разу ніхто не влаштовував публічних суперечок. Навпаки, відкрита для преси частина спілкування Д. Трампа з В. Зеленським складалася із взаємних компліментів і лестощів на адресу господаря Білого дому. Уже в перші хвилини свого виступу український лідер 16 разів сказав Д. Трампу «дякую», однак конкретика щодо мирного врегулювання в Україні так і не прозвучала. Запитання, чи вважає Президент США, що заради тривалого миру Україна має віддати Росії неокуповані території Донбасу, Д. Трамп фактично проігнорував, пообіцявши просто добиватися сталого миру.

Після завершення особистого спілкування між Д. Трампом та В. Зеленським до переговорів приєдналися європейські лідери. Перед закритою зустріччю вони озвучили для представників ЗМІ деякі тези, але не відповідали на запитання журналістів. Так, президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн звернула увагу на необхідність обов'язкового повернення викрадених Росією українських дітей та підкреслила важливість спільної роботи щодо безпеки й підтримки України. «Ми тут, щоб разом з вами працювати над справедливим і міцним миром для України, щоб зупинити вбивства», – наголосила вона (URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/zakrita-zustrich-zelenskoho-trampa-ta-jevropejskikh-lideriv-zavershila-holovni-tezi-1074111.html>).

Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер заявив, що підтримка України залишається непохитною, а міжнародні кордони не мають змінюватися силою. «Ми говоримо про безпеку не лише України, ми говоримо також про безпеку Європи та Сполученого Королівства, тому це таке важливе питання».

Президент Фінляндії А. Стубб зазначив, що Фінляндія має довгий кордон з Росією та має власний досвід боротьби з цією країною під час Другої світової війни. «Ми знайшли рішення у 1944 р., і я впевнений, що ми зможемо знайти рішення у 2025 р., щоб покласти край агресивній війні Росії, знайти та досягти тривалого, справедливого миру», – запевнив він (URL:

<https://www.president.gov.ua/news/u-vashingtoni-vidbulisya-peregovori-lideriv-ukrayini-ssha-fr-99621>).

Президент Франції Е. Макрон підтримав необхідність припинення вогню як передумови для початку мирного процесу. «Ми дуже наполегливо працювали протягом останніх кількох років, щоб досягти міцного й довготривалого миру. Саме тому ідея тристоронньої зустрічі дуже важлива, адже це єдиний спосіб це виправити», – зазначив Е. Макрон.

Канцлер Німеччини Ф. Мерц також висловився на користь припинення вогню як початкового етапу для серйозних переговорів. «Я не можу уявити, що наступна зустріч відбудеться без припинення вогню. Тож давайте працювати над цим і спробуємо чинити тиск на Росію», – закликав Ф. Мерц присутніх на зустрічі політиків.

Президент США Д. Трамп натомість заявив, що йому загалом подобається концепція припинення вогню, проте він вирішив відійти від неї, бо «стратегічно це може бути не вигідним для однієї зі сторін». Таким чином, Д. Трамп фактично повторив заяву, зроблену після зустрічі з Путіним на Алясці. «Було одностайно вирішено, що найкращий спосіб закінчити жакливу війну між Росією та Україною – це укласти пряму мирну угоду, яка покладе край війні, а не просто угоду про припинення вогню, що найчастіше не витримує перевірки часом».

Уперше в риториці Д. Трампа прозвучала теза про необхідність надання Україні гарантій безпеки після завершення бойових дій. Він заявив, що предметом розмови з європейцями і В. Зеленським будуть гарантії безпеки для України, і підтвердив, що Путін погодився на це. Вочевидь, він мав на увазі поширену раніше інформацію про те, що Україні можуть надати гарантії безпеки, подібні до п'ятої статті Угоди про НАТО, але не в рамках безпосередньо Альянсу.

Ще одним напрямом переговорів стала підтримувана Д. Трампом пропозиція про організацію зустрічі президентів України та РФ. Примітно, що Президент США зателефонував Путіну, перервавши для цього перемовини з європейськими лідерами. Після розмови він повідомив, що почав готуватися до зустрічі Путіна і В. Зеленського, після якої має відбутися ще тристоронній саміт з участю президентів України, Росії та США. Дата та місце зустрічей не були названі, утім оголошено, що вони мають відбутися протягом двох тижнів (URL: <https://www.dw.com/uk/zustric-trampa-z-evropejsami-ta-zelenskim-u-bilomu-domi-pidsumki-peregovoriv/a-73688971>).

Про деталі переговорів президентів України та США В. Зеленського та Д. Трампа за участі європейських лідерів у Вашингтоні щодо завершення війни відомо небагато. Безпосередні учасники зустрічі обережно прокоментували її змістове наповнення, зокрема щодо територіальних питань та гарантій безпеки Києву.

Зокрема, Президент В. Зеленський поінформував, що представив союзникам бачення України щодо гарантій безпеки. Документ, за його словами, буде формалізовано протягом 10-ти днів. Однією зі складових

гарантій будуть додаткові фінанси для закупівлі озброєння. Важливо, зазначив Президент, що США допомагатимуть, координуватимуть, а також будуть учасниками гарантій безпеки для України – є «політична воля та політичне рішення» (URL: <https://www.dw.com/uk/zustric-trampa-z-evropejsami-ta-zelenskim-u-bilomu-domi-pidsumki-peregovoriv/a-73688971>).

Під час брифінгу у Вашингтоні після проведених розмов з Президентом США Д. Трампом і європейськими лідерами В. Зеленський заявив, що питання територій залишив на обговорення з Путіним. Він зазначив, що під час пояснення в Овальному кабінеті, коли і як були окуповані Росією ті чи інші частини території України, він «трішки сперечався» щодо відсотка окупованих територій, який було відображено на мапі, презентованій американцями, але наголосив, що з Д. Трампом склалася «тепла хороша предметна розмова» (URL: <https://www.dw.com/uk/zelenskij-pitanna-teritorij-obgovoruvatimu-z-putinim/a-73686660>).

За його словами, розмова про території була довгою. Він пояснював, як саме були окуповані Росією українські території, зокрема Крим та східні регіони. «У мене вперше була можливість говорити про такі речі з Президентом США, його командою, дуже добре розбираючи кожен наш квадратний кілометр, залитий кров'ю наших бійців, – пояснив український Президент. – Питання територій ми залишимо між мною і Путіним». У деталі не вдавався. Водночас він прямо не відповів, чи наполягатимуть США на поділі територій і чи є в української сторони формула, за якою визначено «прийнятність» визнання певних окупованих територій за Росією.

При цьому В. Зеленський поінформував на брифінгу, що Росія хоче провести спочатку двосторонню зустріч лідерів України та РФ, а потім – тристоронню за участі Президента США Д. Трампа. Він, однак, заявив, що двостороння й тристороння зустрічі лідерів України, Росії та США мають відбутися без жодних умов, зокрема й без припинення вогню. «Якщо Україна почне ставити умови щодо зустрічі якісь глобальні, безумовно справедливі – щодо припинення вогню тощо, то у росіян з'явиться 100 умов з їхнього боку. Тому я вважаю так, що ми повинні зустрітися без будь-яких умов і подумати, який далі є розвиток шляху до закінчення війни», – пояснив глава Української держави. Він підтвердив, що Д. Трамп погодився взяти участь в організації таких зустрічей, але дати їй місця поки не визначено.

Під час брифінгу Президент також прокоментував публікацію видання “Financial Times”, у якій ішлося, що Україна хоче купити американського озброєння на 100 млрд дол., наданих Європою. За словами В. Зеленського, це друга частина гарантій безпеки. «Туди входять передусім літаки, системи протиповітряної оборони тощо. Там дійсно є пакет з нашими пропозиціями на 90 млрд дол. Це друга частина гарантій безпеки для нас. Третя частина – це наше виробництво дронів. І в нас є домовленості з Президентом Сполучених Штатів Америки про те, що вони, коли в нас відкривається експорт, купуватимуть українські дрони», – поінформував Президент

України (URL: <https://www.dw.com/uk/zelenskij-pro-garantii-bezpeki-vid-ssa-politicne-risenna-e/a-73686816>).

Загалом В. Зеленський зауважив, що переговори у Вашингтоні з Д. Трампом і європейськими лідерами є значним кроком до завершення війни. Він повідомив, що координація й обговорення на рівні лідерів триває, та подякував усім партнерам за рішучість і підтримку (URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/harantiji-bezpeki-budut-zelenskij-pidbiv-pidsumki-perehovoriv-u-vashinh-toni-1074189.html>).

Європейські лідери, які брали участь у зустрічі Д. Трампа та В. Зеленського, також висловилися щодо її підсумків. За словами Президента Фінляндії А. Стубба, ця зустріч дала три результати. «Перший – гарна розмова про гарантії безпеки, тобто гарантії безпеки з боку Європи в координації зі США для України. Ми почали працювати над конкретними кроками негайно. Другий – пропозиція двосторонньої зустрічі між Зеленським і Путіним... І президент Путін погодився на цю зустріч. І третій крок – після двосторонньої зустрічі, якщо все піде добре, – але це завжди велике “якщо”, коли маєш справу з Путіним, – відбудеться тристороння. Тож ми зробили три кроки вперед, а не назад», – резюмував він (URL: <https://www.dw.com/uk/stubb-tramp-poinformuvav-lideriv-evropi-pro-rozmovu-z-putinim/a-73687160>).

Зустріч Президента України В. Зеленського та російського президента Путіна має відбутися протягом двох найближчих тижнів, повідомив канцлер Німеччини Ф. Мерц у Вашингтоні після саміту Президента США Д. Трампа, В. Зеленського та європейських лідерів. «Чи вистачить у Путіна сміливості приїхати на саміт із Зеленським? Ми не знаємо», – написав Ф. Мерц у соцмережі “X”. Він додав, що такий саміт має бути ґрунтовно підготовленим (URL: <https://www.dw.com/uk/kancler-frn-merc-zustric-zelenskogo-i-putina-mae-vidbutisa-protagom-dvoh-tizniv/a-73686811>).

Водночас Ф. Мерц наголосив, що Україні не можуть бути нав’язані жодні поступки територіями. Він привітав принципову готовність США брати участь у наданні гарантій безпеки Україні та долучити до цього європейців. Такі гарантії потребуватимуть дуже тривалого та інтенсивного обговорення, і, «у разі укладання мирної угоди, Україні будуть надані відповідні гарантії безпеки», зазначив канцлер ФРН. При цьому важливо, щоб припинення вогню було досягнуто до початку переговорів, заявив Ф. Мерц. Глава німецького уряду також зазначив, що очікування від зустрічі Д. Трампа і В. Зеленського «не просто виправдалися, а перевершили себе».

Президент Франції Е. Макрон висловив стримані очікування щодо ймовірної зустрічі російського Президента з Президентом України В. Зеленським. Запланована зустріч є кроком уперед, і він не може передбачити її результати, зазначив Е. Макрон після переговорів щодо України, що відбулися у Вашингтоні за участю міжнародних представників. «Чи думаю я, що вони можуть бути остаточними? Я залишаюся дуже обережним», – зауважив Е. Макрон. Він також наголосив, що має великі

сумніви щодо щирості бажання миру з боку російського Президента. «Адже доки він вважатиме, що може перемогти у війні, він буде це робити». Зрештою, зазначив Президент Франції, метою Путіна є захоплення якомога більшої території (URL: <https://www.dw.com/uk/makron-skepticnij-sodo-mozlivoi-zustrici-zelenskogo-i-putina/a-73686690>).

При цьому Е. Макрон повідомив, що на переговорах у Білому домі не порушувалося питання про «здачу Києвом територій», незважаючи на заклики Президента США Д. Трампа до компромісу. На запитання журналістів, чи Д. Трамп говорив про необхідність поступок до надання будь-яких гарантій безпеки США Україні, Е. Макрон відповів: «Ні, це взагалі не обговорювалося. Ми далекі від цього».

Е. Макрон також закликав посилити санкції проти Росії, якщо Президент РФ не зробить кроків до досягнення миру з Україною. «Президент Трамп вірить, що ми можемо досягти угоди, і вважає, що Президент Путін також хоче мирної угоди. Але якщо в результаті відповіддю на цей процес буде відмова, ми готові заявити про необхідність посилення санкцій», – наголосив він.

Саміт Д. Трампа з В. Зеленським і європейськими лідерами викликав жваві дискусії у світових експертно-політичних колах та ЗМІ. Європейські експерти, коментуючи переговори у Вашингтоні, висловили свої оцінки досягнутим домовленостям, проаналізували роль, яку відіграли в перемовинах європейські лідери, які супроводжували В. Зеленського, та спрогнозували, чи вистачить Європі волі, щоб відстояти спільні з Україною безпекові інтереси.

Українська делегація може вважати, що головні інтереси Києва у Вашингтоні були захищені, адже – навіть в умовах тиску якнайшвидше завершити війну – «Україну не примусили, принаймні поки що, поступитися Росії територіями, які та не контролює, визнати Крим російським або публічно відмовитися від членства в НАТО». Таку думку висловив науковий співробітник з питань оборони словацького аналітичного центру “GLOBSEC” Р. Гілтон.

«Крім того, є визнання того, що проведення будь-яких мирних переговорів з Путіним потребує значних і непорушних гарантій безпеки», – зазначає експерт. І хоча механізм цих гарантій безпеки перебуває в процесі розроблення, «адміністрація Трампа зробила позитивний крок у цьому питанні для України, що слід вважати успіхом».

Водночас припинення вогню – принципова умова для початку переговорів з Росією, на якій наполягали Київ та Брюссель, так і не була підтримана Вашингтоном. «Трамп зосереджений на всеохоплюючій угоді, яка припинила б війну Росії проти України. Він більше не вважає припинення вогню необхідною умовою для цього», – визнає Р. Гілтон (URL: <https://www.dw.com/uk/neposlidovnist-trampa-i-pasivna-rol-evropi-e-problemou-eksperti-pro-samit-u-vasingtoni/a-73695681>).

На думку політичного аналітика з питань безпеки та оборони Європейського центру політики у Брюсселі Ю. Майчина, на саміті у Вашингтоні було досягнуто «дуже мало». Експерт переконаний, що В. Зеленський і європейські лідери мали б вмовити Д. Трампа повернутися до ідеї припинення вогню, «бо відмова від цього принципу була великою помилкою і принесла перемогу Путіну, який тепер може продовжувати свою агресію проти України практично без додаткових санкцій».

Ю. Майчин нагадав, що спочатку «коаліція охочих» наполягала на припиненні вогню і введенні контролю за його дотриманням, «потім Трамп зробив розворот, і тепер ми почали говорити про мирну угоду й гарантії безпеки, координовані Вашингтоном, але які мають надати європейці», і про створення механізму, за яким європейці «платитимуть за додаткову зброю для НАТО». «Я вважаю, що непослідовність Трампа і пасивна роль Європи є проблемою», – наголосив Ю. Майчин, зауваживши, що Кремль сприймає переговори про мирну угоду «лише як ще один спосіб уникнути більш рішучої реакції Заходу» на агресію проти України.

У контексті аналізу експертних оцінок щодо перспектив надання Україні гарантій безпеки за зразком п'ятої статті НАТО варто зазначити, що ідею надання Україні захисту, подібного до п'ятої статті угоди про НАТО, але без членства в Північноатлантичному альянсі начебто висунув Президент США Д. Трамп під час зустрічі на Алясці з Путіним й останній нібито з нею погодився. Принаймні так стверджує спецпредставник Д. Трампа С. Віткофф, про що він заявив в інтерв'ю CNN 17 серпня. Про те, що союзники можуть запропонувати Україні гарантії безпеки, подібні до п'ятої статті НАТО, повідомила також Прем'єр Італії Д. Мелоні, яка брала участь у телефонній розмові європейський лідерів і Д. Трампа за підсумками американсько-російського саміту. «Відправною точкою пропозиції є визначення пункту про колективну безпеку, який дасть можливість Україні скористатися підтримкою всіх своїх партнерів, включаючи США, готових втрутитися в разі повторного нападу Росії», – йдеться в заяві Д. Мелоні, опублікованій на сайті італійського уряду. Як конкретно виглядатимуть такі гарантії безпеки, поки що ніхто не уточнив.

Як відомо, у п'ятій статті Північноатлантичного договору йдеться, що напад на одну або кілька країн-членів НАТО вважається нападом на всіх членів Альянсу. У такому разі країни погоджуються захищати союзника, у тому числі із застосуванням збройних сил. Оскільки Україна не є членом НАТО, то зобов'язання щодо її безпеки, судячи з усього, поширюватимуться не на всі 32 країни-члени Альянсу, а лише на ті держави, які виявлять бажання до них приєднатися. Як наголосив німецький політолог Ш. Майстер з Німецького товариства міжнародної політики (DGAP), аби гарантії були дієві, потрібна «коаліція охочих», тобто ряд членів НАТО, у тому числі й США, що будуть готові підписати обов'язкові двосторонні угоди з Києвом, захищати Україну та надіслати в разі необхідності свої війська (URL:

<https://www.dw.com/uk/garantii-bezpeki-dla-ukraini-za-zrazkom-5-statti-nato-lise-obicanki-na-paperi/a-73683054>).

Лідери «коаліції охочих» 17 серпня в спільній заяві підтвердили готовність розгорнути сили для забезпечення стримування після припинення бойових дій в Україні, а також допомогти в захисті українського неба й моря та відновленні її Збройних сил. Утім, хоча ця заява свідчить про більш рішучу політичну підтримку, Ш. Майстер наголошує, що для надійного стримування потрібні американські війська, американська протиповітряна оборона, логістика й розвідка. Європейці не здатні забезпечити надійне стримування Росії без США, вважає Ш. Майстер. Для створення дієвих гарантій безпеки для України, на його думку, потрібні «потужні військові миротворчі сили з сильним мандатом», а не лише символічні спостерігачі. «Я дуже скептично ставлюся до того, що США готові це зробити, а також до того, що європейці справді готові увійти в Україну і її захищати», – зауважив німецький політолог.

Поділяє цей скептицизм і С. Бланк з Євразійської програми американського Інституту досліджень зовнішньої політики. «Я дуже сумніваюся, що ...Путін буде радий бачити, як Сполучені Штати Америки гарантують безпеку України», – ділиться своєю думкою експерт. С. Бланк задається питанням: якщо західні союзники готові надати гарантії «на кшталт ст. 5», то чому б просто не надати Україні членство в НАТО, яке мало б реальну вагу? На його переконання, для України «немає іншої реальної альтернативи», адже це єдине, що «поважатиме Путін».

За словами спецпредставника Президента США С. Віткоффа, Путін також начебто погодився в потенційній мирній угоді на «законодавче закріплення» обіцянки Росії не вторгтися на будь-яку іншу територію України чи інших країн Європи. Цю обіцянку, як і багато попередніх обіцянок Росії, колишній директор з планування політики в НАТО Ф. Потье називає незначущою. «Я не думаю, що російські зобов'язання чи гарантії вартуватимуть бодай паперу, на якому вони написані», – наголосив Ф. Потье. Що справді важливо, так це створення умов, за яких Україна мала б достатньо військових сил для власного захисту, і надійна підтримка союзників, підсумував експерт.

Водночас дискусії навколо нових гарантій безпеки для України відроджують спогади про Будапештський меморандум 1994 р. – безпекову угоду між Україною, Росією, Великою Британією та США в обмін на відмову Києва від ядерної зброї, яка залишилася йому в спадок від СРСР. Багато хто висловлює побоювання, щоб майбутні гарантії безпеки для України не повторили долю цього документа. На думку німецького політолога Ш. Майстера, має бути підписана чітка угода між Україною та країнами, які готові надати їй гарантії безпеки. У цьому документі, як наголосив політолог, необхідно чітко прописати військові домовленості, як вони мають спрацювати і як ці гарантії конкретно виглядатимуть.

Загалом, стосовно питання гарантій безпеки, які мають стати запобіжником від подальшого нападу Росії на Україну в майбутньому, говорити про якусь конкретику поки зарано, констатують експерти. З огляду на заяву Президента Д. Трампа, що гарантії для України будуть надані переважно Європою, а США відіграватимуть при цьому координуючу роль, видається, що «це навряд чи забезпечить Україні надійний захист», вважає Р. Гілтон з центру “GLOBSEC”.

У цілому аналітики дотримуються думки, що досягнення тривалих і надійних гарантій безпеки для України буде довготривалим процесом. Його початком, на думку Р. Гілтона, може стати пропозиція для України «придбати американську зброю на суму близько 90 млрд дол. за фінансової підтримки Європи». Він зауважує, що впровадження такої кількості сучасного американського озброєння в поєднанні з бурхливим розвитком вітчизняної оборонної промисловості в Україні закладає хорошу основу для майбутньої безпеки країни, «але не гарантує її».

Також експерти зосередили увагу на участі в переговорах щодо завершення війни в Україні європейських лідерів, проаналізували, наскільки ефективно європейцям вдається впливати на перебіг цих переговорів і відстоювати спільні з Україною інтереси. Присутність у Вашингтоні на момент зустрічі Д. Трампа та В. Зеленського шістьох європейських лідерів «створила атмосферу єдності, проте це не та єдність, яка зрештою приведе до миру», вважає Ю. Майчин з Центру європейської політики. «Я не думаю, що тактика підштовхування Росії до переговорів буде перемогою для європейців, які готують гарантії безпеки для якоїсь можливої мирної угоди в майбутньому. Я не думаю, що це дуже продуктивно», – зазначив експерт.

Аналітик вважає, що в завершенні війни в Україні Європі «необхідно уникнути ситуації Мюнхена 1938 р. Така загроза існує, і поки що ми не придумали нічого, що допомогло б Україні. Наразі лише одні слова та видавання бажаного за дійсне щодо мирної угоди», констатував Ю. Майчин.

Водночас Р. Гілтон переконаний, що присутність Європи за столом переговорів важлива, бо, по-перше, показує українцям, що вони не кинуті напризволяще наодинці з Росією, по-друге, демонструє ознаки стратегічної зрілості континенту, який готовий взяти на себе відповідальність за власну оборону. «Хоча європейцям не вдалося досягнути пріоритету в питанні припинення вогню, вони забезпечили Україні присутність за столом, а не в його меню, і так буде й надалі, попри бажання Путіна», – наголосив експерт. Він переконаний, що «в міру того, як Європа зміцнює свою оборонно-промислову базу, міцнішає і Україна». Наразі Брюссель і Київ «діють симетрично», щоб гарантувати, що Росія не зможе «залякати чи експлуатувати» Україну.

В Україні загалом позитивно оцінюють зустріч В. Зеленського з Д. Трампом за підтримки європейських лідерів, однак конкретних результатів, на думку оглядачів, усе ж бракує. Водночас в Україні вважають, що переговори в Білому домі не є фінальними, але демонструють розвиток у

позитивному напрямі. «Так, не було червоної доріжки, зате було коло друзів. Показова самотність диктатора і єдність демократів. Ні, нас не примусили здавати території, Трамп підтримав пропозицію перенести це питання на зустріч з Путіним. Так, ми отримали наголос на формуванні пакета безпекових гарантій, але ніхто поки не розуміє їх формат, – прокоментував результати зустрічі у фейсбуці народний депутат з фракції «Голос» Я. Юрчишин. – Не варто очікувати, що Путін швидко піде на переговори, бо він виграв поки головне для нього зараз – процес переговорів без припинення вогню. Трамп дав Путіну два-три тижні знову, але це традиційно нічого не означає» (URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainski-eksperti-pro-zustric-u-vasingtoni-optimizm-bez-konkretiki/a-73692337>).

Тональність Президента США Д. Трампа на зустрічі у Вашингтоні з Президентом України В. Зеленським і європейськими лідерами відчутно змінилася, констатує політолог Д. Левусь. Напередодні саміту в Д. Трампа «був вербальний радикалізм щодо України», зазначив в ефірі Українського радіо експерт. Однак тверда підтримка Києва з боку Європи, тиск на Д. Трампа американського суспільства, незадоволеного візитом Путіна на Аляску, далися взнаки. І тепер Д. Трамп знову «перекинув м'яч» росіянам з приводу зустрічі Зеленського з Путіним, зазначає Д. Левусь (URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=108307>).

Виконавчий директор Інституту трансформації Північної Євразії В. Горбач вважає, що у Вашингтоні вдалося уникнути «якоїсь катастрофи». «Підготувалися дуже добре, і не лише Україна, а й наші європейські партнери. Проглядалася чітка координація кроків і рухів, навіть слів кожного з учасників з європейського боку. Україна виглядала органічно в цій компанії, на відміну від Д. Трампа», – зазначив він.

В. Горбач вважає, що Д. Трамп досі націлений на швидке вирішення конфлікту за «планом Путіна». І ця зустріч, за словами експерта, хоч і не змінила його мету, але допомогла тимчасово «пригальмувати» американського Президента. «Трампа вдалося відмовити від швидкої угоди з росіянами. Вийшло трошки пом'якшити його прагнення зробити це “тут і тепер”», – зазначив В. Горбач.

Не внесла зустріч остаточної ясності й щодо того, як саме виглядатимуть гарантії безпеки для України в разі завершення війни. Утім, уже безпосередньо факт готовності Д. Трампа долучитися до забезпечення цих гарантій свідчить хоч про незначний, але успіх переговорів у Вашингтоні, вважають українські експерти.

Директор програми безпекових студій аналітичного центру «Українська призма» Г. Шелест наголошує, що перемовини щодо цього питання перебувають на дуже ранній стадії. «Я думаю, сам факт обговорення можливості розміщення іноземних військових сил на території України – це великий крок уперед порівняно зі стамбульськими перемовинами 2022 р., коли Росія вимагала заборони навіть на спільні навчання з іноземними військами», – зауважила вона.

Професор політології Національного університету «Києво-Могилянська академія» О. Гарань зазначає, що у світі вже є приклади, коли США надають гарантії безпеки країнам поза межами НАТО. Як приклад він називає Ізраїль, Японію та Південну Корею. «Але для нас це все ще залишається невизначеним. Ми не знаємо, що саме мається на увазі для України. Залишається відкритим питання, чи не станеться черговий “Будапештський меморандум”, або ж Україна отримає надійні гарантії, включаючи належне постачання зброї», – зазначає він (URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainski-eksperti-pro-zustric-u-vasingtoni-optimizm-bez-konkretiki/a-73692337>).

Водночас О. Гарань також вважає, що зустріч у Вашингтоні не була провальною для України, і особливо наголосив на підтримці Києва європейськими країнами. Зокрема, він відзначив роль канцлера Німеччини Ф. Мерца, який публічно заявив Д. Трампу щодо необхідності спочатку встановити перемир'я, а вже потім рухатися до мирної угоди. Це, на думку експерта, свідчить про єдиний з європейцями фронт, який Україні вдалося сформувати за цей час. О. Гарань переконаний, що зустріч у Вашингтоні показала важливий момент: Д. Трамп не зможе просто домовитися з Путіним, а потім змусити Україну погодитися на ці умови. За його словами, інтереси України та європейських партнерів тепер мають бути враховані.

Одним з головних результатів переговорів стала заява про можливу зустріч В. Зеленського та Путіна. Утім, українські експерти сумніваються в тому, що вона дійсно станеться. На думку Г. Шелест, такий формат зустрічі був би позитивним для України, оскільки таким чином демонструє її готовність до діалогу. Утім експерт переконана, що російська сторона затягуватиме процес, використовуючи принцип *talks about talks* (переговори про переговори) та зрештою відмовиться від зустрічі на рівні президентів. «Поки що радник Путіна Ушаков тільки сказав, що вони готові підвищити статус учасників переговорів. Вони зараз почнуть затягувати час робочими групами ще на якихось рівнях і дуже довго обговорювати, у якій європейській країні зустрічатися, бо їм ця зустріч насправді не вигідна», – зауважує Г. Шелест.

У тому, що зустріч В. Зеленського з Путіним під дуже великим питанням, переконаний і політолог В. Денисенко. «Для Путіна зустріч з Зеленським означатиме те, що один з головних “козирів”, який він витягав, як факір, з рукава в потрібний момент, а саме теза про нелегітимність Зеленського, буде обнулена», – написав він на своїй сторінці у фейсбуці.

Тим часом у Європі зростає дипломатична активність довкола підготовки ймовірної двосторонньої зустрічі Президента України з Президентом РФ, після якої має відбутися тристороння зустріч за участі США. Одразу після завершення переговорів у Вашингтоні відбулися онлайн-консультації очільників країн, які входять до «коаліції охочих», а 19 серпня президенти та глави урядів ЄС провели відеоконференцію за результатами переговорів у США.

«Ми працюватимемо разом зі Сполученими Штатами Америки над конкретними й необхідними гарантіями безпеки. Разом з Президентом Зеленським і США ми підготуємо наступні кроки для досягнення справедливого та тривалого миру», – написав після конференції президент Європейської ради А. Кошта в соцмережах. Він нагадав про «непохитну підтримку» українського народу та процесу розширення й запевнив у непохитності ЄС «зберігати тиск на Росію» (URL: <https://www.dw.com/uk/neposlidovnist-trampa-i-pasivna-rol-evropi-e-problemou-eksperti-pro-samit-u-vasingtoni/a-73695681>).

Утім наразі про будь-який поступ в організації зустрічі В. Зеленського з Путіним говорити не доводиться, зокрема, через ряд заяв, які лунають останнім часом з Москви. Так, 20 серпня міністр закордонних справ Росії С. Лавров заявив, що в розмові з Д. Трампом Путін лише підтвердив готовність «продовжувати прямі російсько-українські переговори» на кшталт тих, що відбувалися в Стамбулі, а також підвищити на них рівень делегацій. Кілька днів поспіль Лавров також робив заяви, з яких можна зробити висновок, що найближчим часом зустріч В. Зеленського та Путіна навряд чи можлива. «Наш Президент неодноразово говорив, що він готовий зустрічатися, зокрема й з паном Зеленським, але лише розуміючи, що всі питання, які потребують розгляду на найвищому рівні, будуть добре опрацьовані. І експерти, міністри підготують відповідні рекомендації», – заявив міністр (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c0kz2e4642mo>).

Газета “The Guardian” з посиланням на джерела в американській адміністрації 21 серпня написала, що Д. Трамп вирішив припинити спроби організувати двосторонню зустріч Путіна і В. Зеленського, залишивши це Москві та Києву. Утім Президент України заявив, що Росія «робить усе», щоб зірвати переговори, яких домагається Вашингтон і на які згоден Київ. Серед інших причин відмови від переговорів росіяни називають «нелегітимність» Президента В. Зеленського. Зокрема, Лавров, говорячи про умови можливого миру, укотре порушив питання «легітимності особи, яка підписуватиме ці домовленості з української сторони», а також розкритикував ідею гарантій безпеки для України, якщо вони будуватимуться «за логікою ізоляції Росії». Очільник російського МЗС також заявив, що Росія повинна мати право голосу в питанні про гарантії безпеки для України, а інший підхід «не може викликати у нас будь-яких почуттів, крім повного відторгнення».

Отже, результатом візиту Президента України В. Зеленського та європейських лідерів до Вашингтона стали переговори з Президентом США Д. Трампом, які пройшли спокійно й конструктивно, усупереч численним побоюванням. Серед головних тем обговорення були гарантії безпеки для України, готовність долучитися до яких виявили США. Ці гарантії можуть бути побудовані за зразком п'ятої статті угоди про НАТО, але без членства в Північноатлантичному альянсі та будуть формалізовані найближчим часом. Тема обміну територіями фактично не обговорювалася, В. Зеленський

запропонував перенести її на особисту зустріч із Путіним, імовірність якої, однак, є надзвичайно низькою. Поки що Москва не поспішає з її організацією, виставляючи різні умови, які фактично неприйнятні для України. Тож схоже, що подальший розвиток комунікації щодо завершення російсько-української війни залежить від рішучості й тиску на Росію з боку європейських партнерів України та, особливо, від позиції Д. Трампа, яка на сьогодні є вирішальною в мирному процесі.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Висвітлення війни в Україні мас-медіа провідних мусульманських держав

Російсько-українська війна стала одним з головних міжнародних конфліктів ХХІ ст., який вплинув не лише на Європу, а й на регіони Близького Сходу та Північної Африки. Мусульманські держави, попри культурну й релігійну спільність, не мають єдиного підходу до шляхів подолання цієї геополітичної кризи. Їхні позиції варіюються – від нейтрального спостереження до підтримки однієї зі сторін.

Засоби масової інформації в мусульманських країнах виступають не лише джерелами інформації, а й важливими інструментами державної політики. Аналіз змісту провідних арабсько-, тюрксько- та фарсомовних медіа дає змогу глибше зрозуміти тональність інтерпретування російсько-української війни в провідних мусульманських державах, основні тренди формування місцевої громадської думки та спрямованість головних наративів, які транслиуються на міжнародному рівні.

Так, на початковому етапі повномасштабного російського вторгнення в Україну *саудівські ЗМІ* демонстрували стриманий стиль. Терміни «спецоперація» та «військова операція в Україні» використовувалися частіше, ніж «війна», що відображало загальну позицію королівства: не засуджувати Росію жорстко, але й не надавати їй беззастережну підтримку. Цей вибір мови відповідає офіційній лінії, спрямованій на збереження дипломатичного нейтралітету та уникнення руйнування двосторонніх зв'язків як з Москвою (особливо через партнерство в межах ОПЕК+), так і з Заходом. Зокрема, попри масовану угоду про скорочення нафтовидобутку з РФ, королівство не має намірів приєднуватися до антиросійських санкцій (URL: <https://www.euronews.com/2025/03/07/crude-power-to-key-diplomatic-player-how-saudi-arabia-emerged-as-a-global-mediator>).

Аналіз змісту таких впливових видань, як “Okaz” та “Arab News”, показує превалювання у їхньому дискурсі політичної, економічної та гуманітарної тематики, тоді як військові аспекти згадуються значно рідше (URL: <https://www.iemed.org/publication/the-russian-invasion-of-ukraine-and-the-arab-and-mediterranean-states-impact-and-reactions>).

Публікації часто трактують війну як «протистояння між великими державами за світове лідерство», а не як акт агресії проти України. Оскільки в Саудівській Аравії відсутня незалежна преса, ЗМІ відіграють роль майже прямих ретрансляторів офіційної думки, інформаційні матеріали яких обмежуються жорсткою самоцензурою та державним регулюванням. У цьому контексті Україна постає в саудівських ЗМІ як гуманітарна тема – з акцентом на біженців, допомогу та мир. Росія подається як геополітичний гравець, що несе відповідальність, але при цьому залишається стратегічним партнером.

Цей підхід ілюструє прагматично-балансуючу дипломатію Саудівської Аравії, одним з яскравих проявів якої стала активна посередницька політика. Королівство позиціонує себе як нейтральну платформу для переговорів. Це віддзеркалюється в ряді ключових подій, зокрема в організації зустрічей у м. Джидда, де обговорювалися українські мирні ініціативи. Ці заходи хоча й не привели до остаточного врегулювання, однак стали важливим майданчиком для обговорення шляхів розв'язання проблеми представниками міжнародної спільноти. Крім того, надання гуманітарної допомоги, на кшталт пакета на 400 млн дол. (100 млн дол. гуманітарної допомоги та 300 млн дол. нафтових деривативів), посередництво в обмінах військовополоненими демонструють підтримку України без прямої конфронтації з Росією. Ці кроки формуються як «жести доброї волі» та подаються через офіційні ЗМІ, без гучної медійної кампанії (URL: <https://www.newarab.com/analysis/one-year-gccs-balancing-act-ukraine-war>).

Висвітлення війни в Україні *іранськими media* демонструє глибокі внутрішні суперечності в медійному та політичному полі безпосередньо Ісламської Республіки. З одного боку, офіційні канали підконтрольні керівництву IPI – Press TV, Al-Alam, Mehr News, Kayhan – чітко узгоджують свою редакційну політику з проросійською риторикою, з іншого – реформістські ЗМІ та соціальні мережі представляють ширший спектр думок, з критикою державної позиції та навіть підтримкою України.

Наприклад, Press TV (IRIB, англійською) використовує термінологію Кремля: «спеціальна військова операція», називає повідомлення про убивства в Бучі «провокацією». Mehr News Agency (урядова інформагенція) активно передруковує російські наративи, зокрема щодо свідомо знищеного російськими військовими драмтеатру в Маріуполі, заперечуючи навіть сам факт бомбардування. Kayhan публікує матеріали на підтримку РФ, обґрунтовує всі дії Росії виключно захистом від НАТО; називає можливе встановлення балансу «превентивною легітимною обороною». Tasnim і Fars (орієнтовані на Корпус вартів Ісламської революції) дотримуються менш риторичного, але все ж проросійського підходу – подають російські заяви як факт, оминаючи удари по цивільних. Реформістські ЗМІ (Asia, Etemad Online, Fararu) критикують уряд за відсутність чіткого засудження агресора, наводять інтерв'ю з українськими дипломатами й законодавцями (URL: <https://www.iranintl.com/en/202203178094>). У соцмережах (особливо в X)

реформісти підтримують Україну, а фундаменталісти – Росію; дослідження підтверджують, що два табори дотримуються чіткої інформаційної роз'єднаності (URL: https://wsps.ut.ac.ir/article_95907.html).

Іранське державне медіамовлення певною мірою редагується під тиском Москви: наприклад, видалення слів «вторгнення» (фрази виправлялися після втручання російського посольства). Дослідження медіаоперацій показують, що іранські інформаційні кампанії балансують за тоном – змішують позитив і негатив, щоб спонукати до неприязні до Заходу. Соцмережі стали головним полігоном боротьби за образ війни: стратегічне протистояння на X визначається за поляризованими політичними рисами (URL: <https://www.wsj.com/world/middle-east/iran-international-influence-defies-america-d2c0f698>). Відображення російсько-української війни в Ірані – це дзеркало системи глибоких суперечностей. Державні ЗМІ синхронізують свою позицію з російською й транслюють відповідні наративи. Реформісти й суспільство намагаються порушити медійну монополію, підтримують Україну, критикують владу.

Для турецьких медіа характерним є складне балансування між партнерством і нейтралітетом, що зумовлено геополітичною позицією країни. На відміну від жорсткої цензури в інших мусульманських країнах турецькі мас-медіа демонструють значний плюралізм. Наприклад, офіційна державна агенція “Anadolu Agency” може висвітлювати події з одного боку, тоді як прокурдські або ліберальні ресурси часто подають діаметрально протилежні оцінки.

Офіційно Туреччина заявляє про свій «активний нейтралітет» – підтримує санкції Заходу (але не долучається до них), одночасно зберігаючи економічні контакти з Росією та надаючи військову підтримку Україні. Анкара застосувала Конвенцію Монтре – закрила протоки Чорного й Мармурового морів для російських військових, назвавши конфлікт «війною». Через це кораблі Балтійського, Північного та Тихоокеанського флотів не можуть дістатися Чорного моря. Головна мета Туреччини – отримати статус миротворця. Через це Туреччина позиціонується як ключовий посередник на переговорах між сторонами воєнного конфлікту, що віддзеркалюється в національних ЗМІ (URL: https://trendsresearch.org/insight/turkeys-delicate-balancing-act-mediating-between-the-west-russia-and-ukraine/?utm_source=chatgpt.com).

Загальна редакційна політика визначає мову висвітлення подій. Наприклад, видання “Hürriyet”, “Sabah” і “Yeni Şafak” одразу назвали російську агресію «війною», натомість “BirGün”, “Cumhuriyet”, “Evrensel” та “Gazete Doğan” використовували термін «операція». Anadolu Agency орієнтується на стриману термінологію – «конфлікт», «криза», «операція», але також не уникає згадок про втрати серед мирного українського населення (URL: <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/ukraine-claims-14-killed-in-russian-missile-strike-on-poltava-city/3469279>). Така семантика істотно формує сприйняття: перші вказують на агресію, інші – на можливість «обмеженої

військової дії». Водночас в аналітичних колонках прослідковується позиція стратегічного прагматизму: підтримка України – лише в межах інтересів Анкари, але не на шкоду відносинам з РФ. Серед найчастіше цитованих фігур місцевих ЗМІ українські чиновники (23,6 %), турецькі (14,5 %) і російські (12,5 %). Турецькі коментатори відзначають баланс між думкою урядових та опозиційних мас-медіа, які обидва орієнтовані на національні інтереси (URL: <https://www.newslabturkey.org/reflections-on-russia-ukraine-war-in-turkeys-news-media>).

Публічні ток-шоу за участі колишніх турецьких генералів і полковників часто акцентують увагу на НАТО та США як «винуватця конфлікту», а не російської сторони. У зв'язку із цим, опитування Metropoll у квітні 2022 р. показало: 48 % турків звинувачували тоді НАТО й США, лише 33,7 % – Росію (URL: <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-russia-ukraine-war-talk-show-generals-sway-public-against-nato>). Також слід зазначити, що державна влада значною мірою контролює національні ЗМІ через Раду з питань радіо та телебачення Туреччини (RTÜK); медіаосвіта в країні – одна з найнижчих у Європі, що посилює вразливість населення до офіційної пропаганди й деструктивних фейків (URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/2007>).

Загалом висвітлення війни в турецьких ЗМІ це калейдоскоп геополітики, інформаційного впливу та ідеологій. Анкара продовжує стратегічно балансувати, використовуючи нейтральність як засіб досягнути статусу посередника, зберігаючи економічні зв'язки й частково контролюючи власний інформаційний простір, хоча внутрішня пропаганда та дезінформація створюють неоднозначне суспільне сприйняття.

На відміну від плюралістичного медіаландшафту Туреччини, *єгипетські ЗМІ*, зокрема державні видання “Al-Ahram” і популярний новинний портал “Youm7”, обрали стратегію інформаційної обережності та дистанційованого подання матеріалу. Цей підхід є прямим віддзеркаленням зовнішньої політики країни, яка прагне зберегти стабільність у відносинах з усіма ключовими гравцями. Єгипетські журналісти та редактори уникають відкритої симпатії до будь-якої зі сторін конфлікту. Натомість вони використовують нейтральну риторику, активно посиляючись на офіційні заяви й документи міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз, а також на коментарі турецьких та інших нейтральних дипломатів. Це дає їм змогу висвітлювати події, не займаючи чіткої позиції.

Головна особливість єгипетського медіапокриття – це його прагматичний фокус. Замість глибокого аналізу військових дій чи політичних мотивів, публікації зосереджуються на продовольчій безпеці та економічних наслідках війни для регіону, насамперед безпосередньо для Єгипту. Цей підхід зумовлений глибокою залежністю країни від імпорту зерна, значна частина якого до війни надходила саме з України та Росії. Відтак для єгипетських медіа війна це не стільки геополітичний конфлікт, скільки «зовнішній шок», що спричинив серйозну загрозу для національної

продовольчої безпеки. У численних статтях Україна згадується як «житниця світу», а проблеми з імпортом зерна описуються як безпосередня загроза добробуту єгипетських громадян. Ця тема стає ключовою в обговореннях, витісняючи політичні та військові аспекти конфлікту на другий план.

Медіастратегія Єгипту демонструє, як країна може використовувати інформаційну політику для підтримки своєї дипломатичної позиції. Наприклад, попри те що уряд Єгипту голосував за резолюцію ООН, яка засуджувала російське вторгнення, державні медіа не використовували це для відкритої критики Росії. Навпаки, вони зберігали дистанційований тон, щоб уникнути конфронтації, яка могла б зашкодити економічним інтересам країни та порушити баланс у відносинах з Москвою. Наприклад, впливове видання “Al-Ahram” прямо пов’язує вторгнення з погіршенням ситуації з продовольством, але робить це через цитування ООН (URL: <https://gate.ahram.org.eg/News/3245678.aspx>). Отже, єгипетські медіа є не просто трансляторами, а інструментами поширення офіційної позиції, яка прагне зберегти нейтралітет, але водночас не може ігнорувати катастрофічні наслідки конфлікту для власної економіки та регіону.

На відміну від багатьох близькосхідних країн, чия інформаційна політика зумовлена політичними або ідеологічними факторами, *медіа Об’єднаних Арабських Еміратів* демонструють технократичний нейтралітет з чітким геоекономічним ухилом. Ця стратегія за багатьма підходами наближається до єгипетської, оскільки обидві країни віддають перевагу економічним інтересам над ідеологічними. Ця позиція є прямим віддзеркаленням зовнішньополітичної стратегії ОАЕ, яка прагне зберегти статус глобального фінансового, торговельного та логістичного хабу.

Провідні еміратські ЗМІ, зокрема The National, зосереджують свою увагу не на причинах чи перебігу бойових дій, а на системних наслідках війни для світової економіки. У фокусі публікацій – вплив конфлікту на глобальні нафтові ринки, міжнародну логістику й економічні труднощі від застосування режиму санкцій. Такий підхід дає ЗМІ змогу залишатися в межах офіційної позиції, яка прагне уникнути прямої конфронтації з будь-якою зі сторін, підтримуючи при цьому партнерські відносини як із Заходом, так і з Росією.

Риторика еміратських медіа свідомо виключає оцінки щодо правоти сторін. Натомість висвітлення війни подається через призму її впливу на регіональну стабільність, інтенсивність інвестиційних потоків і функціонування глобального ринку. Замість гучних заголовків про військові операції, можна побачити аналітичні матеріали, що розглядають, як війна переформатовує енергетичні та торговельні динаміки на Близькому Сході, що ілюструє, наприклад, заголовок статті в The National «Ціни на нафту продовжують падіння на тлі очікувань мирної угоди з Україною» (URL: <https://www.thenationalnews.com/business/energy/2025/02/13/oil-prices-extend-losses-on-expectations-of-ukraine-peace-deal>). Аналогічно інші національні ЗМІ, на кшталт Gulf News, зосереджуються на питаннях впливу санкцій на

бізнес і фінансові ринки, що також підкреслює економічні пріоритети країни (URL: <https://gulfnews.com/business/these-are-the-companies-cutting-ties-with-russia-over-ukraine-attack-1.1646797555736>).

Через це медіаполітика ОАЕ є інструментом, що допомагає уряду підтримувати тонкий баланс. Вона дає змогу королівству позиціонувати себе як надійного посередника та безпечний хаб для капіталу, незалежно від походження, водночас уникаючи політичних ризиків, що могли б зашкодити її міжнародній репутації та інвестиційній привабливості. Цей підхід забезпечує стабільність, яка є фундаментальним пріоритетом для країни.

Йорданські медіа демонструють виважений підхід до висвітлення війни в Україні, який є прямим віддзеркаленням поміркованої дипломатичної лінії королівства. Державна політика Йорданії зосереджена на збереженні статусу ключового регіонального союзника Заходу, водночас підтримуючи канали комунікації з усіма сторонами. Саме тому провідні видання країни, зокрема офіційне інформаційне агентство “Petra News” та авторитетна англomовна газета “Jordan Times”, орієнтуються на офіційну позицію, уникаючи радикальних оцінок і висловлювань.

Акцент у публікаціях робиться на мирних ініціативах, потребі в діалозі та зустрічах на рівні ООН, а також на позиції Ліги арабських держав. Таке висвітлення підкреслює прагнення Йорданії зберігати імідж конструктивного посередника. Подібна риторика допомагає уникати конфронтації, що є критично важливим для країни, яка залежить від міжнародної допомоги та стабільних геополітичних відносин. Ключовою стратегією йорданських ЗМІ є деперсоналізація конфлікту: війна подається не як конфлікт між конкретними країнами, а як глобальна трагедія, що потребує компромісу. Такий підхід дає змогу висвітлювати гуманітарні аспекти, не вдаючись до критики чи звинувачень. Наприклад, Petra News регулярно публікує матеріали про гуманітарну допомогу, надану Йорданією та іншими мусульманськими країнами, а також про зусилля міжнародних організацій (URL: https://www.petra.gov.jo/Include/InnerPage.jsp?ID=50671&lang=en&name=en_news). Це демонструє, що пріоритетом є не військова, а гуманітарна та дипломатична складові.

Крім того, йорданські ЗМІ, як і єгипетські, приділяють значну увагу економічним наслідкам війни, зокрема впливу на світові ціни на зерно та енергоресурси. Наприклад, Jordan Times публікує аналітичні статті про те, як війна впливає економіку королівстві, що безпосередньо зачіпає інтереси громадян (URL: <https://www.thenationalnews.com/mena/2022/03/22/jordans-reforms-hit-by-global-economic-shocks-of-war-in-ukraine>). Тобто медіа Йорданії підтримують офіційну лінію, яка полягає в закликах до миру та зосередженні на власних економічних інтересах, що дає змогу країні зберігати стабільність у динамічному міжнародному середовищі.

Отже, попри спільну мусульманську ідентичність, медіастратегія провідних країн Північної Африки, Близького та Середнього Сходу у

висвітленні війни в Україні значною мірою залежить не від релігійних чинників, а від геополітичного контексту. Іран активно транслює антизахідну й проросійську риторику. Туреччина балансує між підтримкою України та прагненням не зіпсувати відносини з РФ. Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет і Йорданія демонструють інформаційну нейтральність, що насамперед базується на регіональних інтересах. Висвітлення війни в Україні перетворюється на свого роду лакмусовий папірець зовнішньополітичних орієнтирів мусульманських держав, а також дзеркало їхніх внутрішніх і зовнішніх моделей комунікації.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Зміни митної політики США і їх імовірні наслідки для глобальної економіки

*Тривалий процес упровадження нових митних тарифів на імпорту товарів у
США*

Ще під час своєї передвиборчої кампанії нинішній президент США Д. Трамп обіцяв підвищити митні тарифи на імпортовані товари, мотивуючи це тим, що вони занижені й тому американська економіка потерпає від надмірного імпорту іноземних товарів. Посівши посаду президента США, він почав втілювати цю ідею в рамках анонсованої ним загальнонаціональної мети під гаслом «Зробимо Америку великою знову!» (MAGA). Зокрема, 2 квітня 2025 р. Президент США Д. Трамп оголосив про запровадження небачених з початку минулого століття мит на імпорту товарів у США. У 50-хвилинному виступі під гаслом Make America Wealthy Again («Зробимо Америку багатію знову») він багато говорив, як інші країни десятиліттями «грабували» та «розкрадали» США, про відновлення промисловості Штатів і майбутній «золотий вік Америки», а також про «жахливий» дисбаланс у деяких секторах торгівлі.

Як зазначалось у ЗМІ, Д. Трамп на початку квітня поточного року ввів «податок на імпорту товарів з усього світу в США з трьома цілями. По-перше, щоб зібрати з імпортерів гроші в бюджет і за рахунок цього знизити податки. По-друге, створити тепличні умови для відродження американської промисловості, убезпечивши її митом від іноземних конкурентів. І по-третє, щоб змусити інші країни піти на поступки – торгові, економічні, політичні – під загрозою втратити доступ на багатий американський ринок» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm26gze6855o>).

Причому зробив він це без погодження Конгресу США. Адже «згідно з Конституцією США, лише Конгрес, а точніше його палата представників має

виняткове право запроваджувати, змінювати та скасовувати податки (митні тарифи – це податки). Сенат може лише вносити поправки до законопроектів, ухвалених палатою. Винятком є лише оголошена президентом надзвичайна ситуація, але Конгрес може її скасувати голосуванням у кожній із палат. Проте така можливість заморожена, бо 11 березня 2025 р. республіканська більшість у палаті представників Конгресу США проголосувала за поправку, відповідно до якої палата відмовляється до кінця 2025 р. від застосування цієї норми закону» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novi-taryfy-tramp-svitova-ekonomika-reaktsiyi/33376081.html>).

Прикметно, наголошували оглядачі ЗМІ, що «цього разу під мита потрапили не кілька країн, як було місяць тому, а весь світ. Разом з Євросоюзом повний перелік країн і територій, яких торкнулися “дзеркальні” митні тарифи, містить понад 180 рядків. У таблицях, які демонстрував Д. Трамп, навпроти кожної країни чи території вказані два відсоткові значення. Перше – оцінка Білим домом тарифів проти американського імпорту включно з “валютними маніпуляціями і торговими бар’єрами”, друге – «дзеркальний» тариф. Він, як переконують у Білому домі, «дисконтований», у більшості випадків – на 50 %. Розмір мита при цьому розраховувався у відсотках від митної вартості товару».

Зокрема, у квітні 2025 р. Президент США Д. Трамп своїм указом, серед іншого, запровадив такі ставки митних тарифів на імпорт усіх іноземних товарів до США: «Для країн Євросоюзу вона становитиме 20 %, для Китаю – 34 %, для Південної Кореї – 25 %, для Японії – 24 %, для Індії – 26 %. Рекордними були ставки для Камбоджі (49 %), В’єтнаму (46 %) та Шрі-Ланки (44 %)». При цьому передбачалось, що базова митна ставка на імпорт усіх іноземних товарів до США становитиме 10 %. Такою вона встановлювалась для Великої Британії, Бразилії, Австралії, Туреччини, України та багатьох інших країн».

Утім, не можна виключати також вплив політичних чинників на процес запровадження Адміністрацією Президента Д. Трампа нових митних тарифів. Так, багато аналітиків й оглядачів ЗМІ звернуло увагу, що в переліку нових митних тарифів від Білого дому для країн світу «відсутні деякі ключові зовнішньополітичні опоненти США: КНДР, Куба, РФ і Білорусь. Водночас в указі Д. Трампа не йдеться про те, що для Росії чи будь-якої іншої країни будуть винятки і на них не поширюватиметься базовий митний тариф 10 %». Але «прес-секретар Трампа К. Левітт і міністр фінансів США С. Бессент згодом пояснили, що ці країни вже й так обмежені в можливості торгувати зі Штатами через накладені на них санкції. Проте, за даними Le Monde, Штати продовжують торгувати з Росією. У 2024 р. торговий баланс сягнув 3,5 млрд дол. Це перевищує обороти з Маврикієм і Брунеєм, які потрапили під дію нових мит».

Водночас, як наголошують оглядачі ЗМІ, «аби запровадити мита своїми указами в обхід Конгресу, Д. Трамп розширив трактування загроз нацбезпеці та включив до їх переліку торговий дефіцит США. На цій підставі він

оголосив надзвичайний стан, який наділяє його владою запроваджувати тарифи, не озираючись на законодавців. Окремо Президент США підтвердив плани щодо 25-відсоткових мит на всі імпортовані автомобілі, а також здивував багатьох 25-відсотковими спецмитами на комп'ютери».

Також у фахівців виникли питання щодо методики визначення розмірів мит. Наголошується, що «адміністрація Трампа використала незвичну формулу для визначення розміру мит. Як пояснили в Білому домі, озвучені «дзеркальні» тарифи – це 50 % від результату ділення обсягу торгового дефіциту США з конкретною країною на обсяг імпорту з цієї самої країни. Наприклад, Китай у 2024 році поставив у Штати товарів на 295,4 млрд дол. більше, ніж ввіз у зворотному напрямку. Весь китайський імпорт в Америку сягнув 438,9 млрд дол. Поділити 295,4 на 438,9 – вийде 67 %, значення тарифів Китаю, які нібито діють щодо США (насправді, за оцінкою експертів Інституту світової економіки Петерсона, це значення минулого місяця становило лише 23 %). Якщо поділити ще раз на два, вийде «дзеркальне» мито 34 %». Утім, «адміністрація Трампа заявила, що ставки визначені з урахуванням і тарифів, і «нетарифних бар'єрів», включаючи податки. Ця формула суттєво відрізняється від тієї, яку Білий дім обіцяв використати в лютому. Цифри не показують реальних тарифів інших країн, а є результатом маніпуляцій з показниками торгового дефіциту. Торговий представник США визнав цю підміну понять. Він прямо сказав, що розрахунок впливу «десятих тисяч тарифних, регулятивних, податкових та інших заходів кожної країни був би складним, якщо не неможливим». Тому в адміністрації пішли найпростішим шляхом: узяли дефіцит як основу для всіх цих факторів» (URL: <https://epravda.com.ua/svit/tramp-zaprovadiv-mita-na-import-tovariv-yak-reaguye-svit-805126>; <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tramp-taryfy-pauza-kytay/33378745.html>).

Правда, через тиждень після свого оголошення про глобальне запровадження митних тарифів Д. Трамп заявив: «Я дозволив 90-денну паузу, а також суттєве зниження взаємних тарифів протягом цього періоду на 10 %, що також набуває чинності негайно». Згодом Президент США Д. Трамп повідомив, що дедлайн щодо запровадження тарифів на імпорт з інших країн, який спливає 9 липня, перенесено на 1 серпня 2025 р. Причому, за його словами, ця дата вже не змінюватиметься, тобто «всі кошти мають сплачуватися від 1 серпня 2025 року – жодних відстрочок не буде», – додав президент США. Підвищені тарифи якраз потрапили на початку квітня під мораторій на 90 днів. Але ставка в 10 % на всіх, як і раніше, діє, наголошували ЗМІ (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tramp-sshamyta-vidstrochka/33467646.html>).

Загалом, з огляду на складність проблеми запровадження нових митних тарифів на імпорт товарів до США, її залежність від широкого спектру зовнішніх і внутрішніх чинників, таке послідовне перенесення адміністрацією Президента США дати запровадження нових митних тарифів видається цілком закономірним.

При цьому треба враховувати, що впровадження нових митних тарифів на імпорт товарів у США має не лише надзвичайно важливе фінансово-економічне значення, а також і соціально-психологічне. Зокрема, американські виборці повинні бачити, що новообраний Президент США від Республіканської партії виконує свої передвиборчі обіцянки. Водночас серія заяв Президента Д. Трампа щодо відтермінування впровадження нових митних тарифів на імпорт товарів до США є засобом інформаційно-психологічного, дипломатичного тиску на торговельних партнерів США у світі. Також варто пам'ятати, що зміна величини мит на імпорт товарів у США зачіпає інтереси не лише країн-експортерів цих товарів, а й багатьох американських підприємств, чий бізнес, так чи інакше, пов'язаний з імпортом товарів. І ця проблема взагалі не може бути вирішена миттєво.

Зокрема, як зазначається на сайті BBC, час, що минув з початку запровадження адміністрацією Президента Д. Трампа нових митних тарифів, засвідчив, що «тарифні війни не допомагають, а шкодять американцям: ціни зростають, дефіцит не знижується, акції та облігації дешевшають, долар падає». Ще на початку цього року «середній податок на імпорт товарів у США не перевищував 2,5 %. Нині він сягає 15 %, підрахували економісти банку UBS, яких цитує Bloomberg. Це – істотне підвищення податків на американців, до 1,5 % ВВП, що суперечить заявленій меті Трампа скоротити податковий тягар заради пожвавлення економіки... Поки що справи йдуть не дуже добре. Згідно з попередньою статистикою, американська економіка перестала зростати і скоротилася в першому кварталі на 0,2 % у річному вираженні – вперше з часів ковідної кризи. Бізнес тим часом підвищує ціни, що скорочує доходи споживачів – рушійної сили економіки США». Водночас, зазначив кореспондент BBC, «Трамп зазнав двох болючих поразок у власній торговій війні. Одну – на китайському фронті. Другу – в тилу, від американських супротивників його тарифного хаосу» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm26gze6855o>).

Але спочатку коротко зупинимось на спробах через суд перешкодити впровадженню нових митних тарифів США з боку їхніх американських супротивників. Так, наприкінці квітня ЗМІ повідомили, що судові позови проти запроваджених мит Президентом США Д. Трампом вже ініціювали як окремі підприємці, так і генеральні прокурори-демократи з 12 американських штатів. Останні подали спільний позов, що оскаржував законність підвищення Президентом США мит для низки країн. «Заявляючи про свої повноваження запроваджувати величезні мита, що постійно змінюються, на будь-які товари, що ввозяться до США, які він вибере, з будь-якої причини, яку він вважатиме зручною для оголошення надзвичайного стану, Президент підірвав конституційний порядок і привніс хаос в американську економіку», – ішлося у їхній спільній заяві (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/vidrazu-12-amerikanskih-shtativ-podali-pozovi-proti-mit-trampa-50508792.html>).

Наприкінці травня Financial Times та Politico повідомили, що «Федеральний суд з міжнародної торгівлі США одностайно визнав незаконними запроваджені Президентом Д. Трампом масштабні тарифи на імпорт товарів до США. «Колегія з трьох суддів ухвалила, що Президент перевищив свої повноваження, посилаючись на закон про міжнародні надзвичайні економічні повноваження (IEEPA), який, за висновками суду, не надає главі держави права самостійно запроваджувати торговельні мита. Згідно з Конституцією США, це право належить виключно Конгресу» (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/sud-ssha-viznav-torgovi-tarifi-trampa-nekonstituciynimi-50517744.html>).

Зі свого боку адміністрація Президента Д. Трампа попросила Верховний суд США терміново розглянути питання про те, чи можуть судді нижчих інстанцій взагалі виносити рішення, які поширюються на всю країну. І наприкінці червня Верховний суд США ухвалив рішення, яке обмежує можливість суддів нижчих інстанцій призупиняти дію президентських указів. Президент Трамп назвав судові рішення своєю «гігантською перемогою», а генеральна прокурорка країни П. Бонді заявила, що це має нарешті припинити «нескінченний шквал» судових заборон, які нібито спрямовані проти програми Президента. Зараз шість із дев'яти членів Верховного суду – консерватори, причому трьох із них призначив сам Д. Трамп. Голоси розділилися за ідеологічною ознакою: троє суддів, призначених президентами-демократами, виступили проти позиції більшості. Це рішення матиме величезний вплив на юридичну систему США. Адже дуже багато контраверсійних рішень Трампа намагаються зупинити саме суди штатів. Тепер цей запобіжник може зникнути», – наголошують кореспонденти BBC (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c873p4q0lrlo>).

Треба підкреслити, що хоча це рішення Верховного суду США й було ухвалене з приводу права більшості дітей іноземців, які народилися у США, на громадянство США, воно має узагальнююче значення і тому поширюється й на запроваджені адміністрацією Президента Д. Трампа митні тарифи на імпорт товарів до США. Таким чином, згаданий вище висновок кореспондента BBC про судову поразку адміністрації Президента Д. Трампа у внутрішньому американському судовому протистоянні з приводу митних тарифів на імпорт товарів до США був передчасним.

Водночас стосовно згаданої вище кореспондентом BBC «болючої поразки» Д. Трампа у власній торговій війні на китайському фронті ситуація видається доволі неоднозначною. На відміну від розглянутого вище судового протистояння прибічників і противників запровадження нових митних тарифів на імпорт товарів до США, митне протистояння США та Китаю має зовсім інший характер. Адже це – не внутрішній американський, а міжнародний конфлікт.

Якщо коротко оглянути його історію, то насамперед треба згадати, що внаслідок обопільного послідовного підвищення митних тарифів, вони вже у першій половині квітня стрімко зросли. У результаті підсумкова ставка

митних тарифів на імпорту китайських товарів до США становила 145 %, а підсумкова ставка митних тарифів на імпорту американських товарів до Китаю становила 125 %.

Як наголошували оглядачі деяких ЗМІ, у Пекіні вже мають досвід гри у «Хто кліпне першим?» із новою адміністрацією США. Д. Трамп уже вводив тарифи проти Китаю з тризначними відсотками, але, зрештою, відмовився від них, так і не примусивши Китай до жодних поступок. «Ключовим фактором тут виявилися знайомі українському читачу рідкісноземельні метали. Найбільше у світі їх видобувають саме в Китаї. І саме цей важіль Пекін зможе знову за потреби використати у протистоянні з Вашингтоном», – вважає старший економіст експертного центру Case Ukraine В. Дубровський.

Навесні 2025 р. між сторонами цього конфлікту почалися переговори щодо його вирішення. «У травні Китай і США домовилися про запровадження 90-денного мораторію на оголошене раніше обома сторонами суттєве підвищення імпорту мит у взаємній торгівлі. Про це за підсумками переговорів у Женеві оголосив міністр фінансів США С. Бессент. Тоді домовилися знизити взаємні мита на 115 %: США – від 145 % до 30 %, а Китай – від 125 % до 10 %. Термін дії нових тарифів – 90 днів. Про це, з посиланням на міністра фінансів США С. Бессента», – повідомили ЗМІ. Тоді ж Китай скасував заборону на експорт рідкісноземельних металів, але пізніше знову пригальмував оформлення їхнього продажу в Америку у відповідь на нові торговельні погрози Трампа. Зрештою, погрози так і залишилися погрозами, а якихось істотних поступок від Пекіну Д. Трампу домогтися не вдалось.

З іншого боку, «тарифна війна» між Пекіном і Вашингтоном продемонструвала те, що в Китаї, принаймні поки, не готові коритися тиску Америки ще і з суто політичних і культурних міркувань, вважає В. Дубровський (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/sanctsii-trump-kytai-xi-taryfy-rossiya-nafta/33467700.html>).

Надзвичайна складність американсько-китайських відносин у сфері митної політики призвела до того, що «29 липня Китай і США за підсумками дводенних переговорів у Стокгольмі домовилися продовжити дію заходів, ухвалених у травні для запобігання ескалації тарифної війни». Тому Президент США Д. Трамп 11 липня продовжив «тарифне перемир'я» з Китаєм ще на 90 днів, створивши умови для ширших переговорів між двома найбільшими економіками світу... Цей крок означає, що новий крайній термін для масштабного підвищення тарифів – 10 листопада, зазначається у ЗМІ (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/08/12/7217814/>). Зі свого боку «Міністерство торгівлі КНР у відповідь оголосило, що також на 90 днів відкладає введення додаткових тарифів на американські товари. При цьому 10-відсоткові тарифи залишаються чинними» (URL: <https://www.dw.com/uk/ssa-ta-kitaj-prodovzili-pauzu-v-tarifnij-vijni-se-na-90-dniv/a-73609602>).

Водночас після дводенних торговельних переговорів у Стокгольмі МЗС Китаю публічно відкинуло вимогу США припинити імпорт нафти з Ірану та Росії, пригрозивши захищати «суверенітет, безпеку та інтереси розвитку». Заява з'явилася на тлі попередження адміністрації Д. Трампа, що у разі відмови Пекіна Вашингтон застосує 100-відсоткове мито на китайські товари ... У той час як сторони декларують прогрес у врегулюванні тарифного конфлікту та сподіваються уникнути нової ескалації, енергетичне питання залишається головною перешкодою, оскільки для Китаю доступ до іранської й російської сировини є ключовим елементом енергетичної безпеки, коли для США – важіль тиску на Тегеран і Москву, зазначають оглядачі ЗМІ ([URL: https://censor.net/biz/news/3566845/pekin-prodovjyt-zakupivlyu-iranskoyi-yi-rosiyiskoyi-nafty](https://censor.net/biz/news/3566845/pekin-prodovjyt-zakupivlyu-iranskoyi-yi-rosiyiskoyi-nafty)).

Загалом американсько-китайський митний конфлікт засвідчив, що дуже велика взаємна залежність економік США та Китаю стала потужною матеріальною основою для успішного супротиву Китаю намірам американської сторони запровадити нові високі митні тарифи на імпорт китайських товарів до США. Утім, згадані успіхи Китаю у митно-тарифному протистоянні зі США обумовлені не лише суто потужністю китайської економіки, а й іншими чинниками, включаючи політичні. На цьому аспекті процесу встановлення нових митних тарифів на імпорт товарів до США ми детальніше зупинимось далі.

Водночас треба зазначити, що вже на початку серпня США досягли певних результатів у своєму митному протистоянні з рештою світу. Зокрема, було укладено ряд міжнародних торговельних угод, які передбачали встановлення нових митних тарифів на імпорт товарів до США. Так, 27 липня Президент США Д. Трамп і президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн повідомили, що ЄС і США досягли домовленостей щодо укладення рамкової торговельної угоди. За словами Д. Трампа, «США збережуть мита на товари з ЄС на рівні 15 % у всіх галузях, крім поставок сталі та алюмінію – на них діятиме ставка в 50 %. Це вдвічі менше, ніж названа раніше Д. Трампом ставка в 30 % на більшу частину європейського експорту». Також, за словами Д. Трампа, іншими складовими угоди стануть мільярдні витрати європейських країн на придбання ними американської зброї. Водночас американські товари імпортуватимуться у країни ЄС без мит, тобто за нульовим митним тарифом.

«Зі свого боку ЄС призупинив введення підготовлених заходів у відповідь, які включали надбавки на загальну суму 93 млрд євро. Крім того, У. фон дер Ляєн від імені ЄС пообіцяла додаткові інвестиції в економіку США в розмірі 600 млрд дол. (510 млрд євро). У рамках торговельної угоди ЄС також закупить у США енергоносії на 750 млрд дол. (638 млрд євро). Крім того, ЄС має намір скасувати мита на автомобілі зі США».

Водночас 5 серпня в Брюсселі повідомили, що переговори про спільну заяву зі США, в якій будуть викладені деталі угоди, перебувають на завершальній стадії ... Представник ЄС також зазначив, що ведеться робота

над затвердженням списку основних товарів, які будуть звільнені від тарифів США. За його словами, цей процес займе деякий час. Термінів оприлюднення тексту заяви він не назвав.

Тим часом Д. Трамп 5 серпня пригрозив введенням 35-відсоткових мит щодо ЄС, якщо той відмовиться виконувати свої інвестиційні зобов'язання в рамках укладеної угоди. При цьому домовленість про інвестиції ЄС в економіку США Д. Трамп назвав «подарунком». «І це подарунок, це не кредит. Вони дали нам 600 мільярдів доларів, які ми можемо інвестувати в усе, що захочемо», – заявив Д. Трамп. Як зазначало агентство dra, ці заяви Д. Трампа суперечать інтерпретації домовленості з боку ЄС. На сайті Єврокомісії уточнювалося, що ЄС має намір закупити у США енергоносіїв на 750 млрд дол., а «компанії ЄС висловили зацікавленість в інвестуванні не менше 600 млрд дол. США в різні сектори економіки США до 2029 р.». Як зазначає агенція Reuters, Білий дім інтерпретує цей пункт угоди як зобов'язання ЄС, Брюссель – як намір компаній (URL: <https://www.dw.com/uk/torgovelni-vijni-ssa-i-es-domovilis-pro-ugodu/a-73431448>; <https://www.dw.com/uk/tramp-novi-mita-ssa-dla-es-nabuli-cinnosti/a-73557391>).

Отже, попри досягнуті наприкінці липня домовленості щодо укладення торговельної угоди між ЄС і США, процес практичної конкретизації положень цього документа продовжився.

Водночас урядовці й політики країн-членів Європейського Союзу вельми неоднозначно сприйняли домовленості щодо укладення торговельної угоди між ЄС і США. Канцлер Німеччини Ф. Мерц, наприклад попередив «про значні збитки для експортно орієнтованої економіки Німеччини від нових митних тарифів США на товари з ЄС. Водночас він вказав, що більшого досягнути просто було неможливо».... Також Ф. Мерц зазначив, що наслідки угоди відчуватимуться не лише у Німеччині та Європі, але й у США. На його думку, це призведе до підвищення інфляції й до загального порушення трансатлантичної торгівлі. «Ці тарифи, на моє тверде переконання, також не в інтересах Сполучених Штатів Америки», – сказав Ф. Мерц, додавши, що час покаже ширші наслідки (URL: <https://www.dw.com/uk/merc-torgovelna-ugoda-z-ssa-zavdast-znacnoi-skodi-ekonomici-nimeccini/a-73444808>).

Водночас Прем'єр Італії Д. Мелоні у спільній заяві з віцепрем'єрами зазначила, що «Італія підтримує угоду, але й очікує від Брюсселя підтримки для сфер економіки, по яких особливо вдарить підвищення тарифів... Ірландський прем'єр М. Мартін назвав угоду гарною новиною для бізнесу, споживачів та інвесторів, але зауважив, що з підвищенням тарифів торгівля зі США стане складнішою». Зі свого боку невдоволення французької сторони укладеною торговельною угодою між ЄС і США висловив міністр з європейських справ цієї держави Б. Аддад: «Торговельна угода, про яку вели перемовини Єврокомісія і США, забезпечить тимчасову стабільність для

економічних суб'єктів, які були під загрозою підвищення американських мит, але вона незбалансована».

Очільник торговельного комітету Європарламенту Б. Ланге зазначив, що не в захваті від угоди зі США, і Євросоюзу довелося піти на надто болючі поступки ... Також він зауважив, що Євросоюзу не вигідна обіцянка інвестувати у США 600 млрд євро, оскільки це не створить робочих місць у ЄС і не відповідає європейським інтересам. Лідер «лівих» у Європарламенті М. Шірдеван заявив, що ЄС пішов на надмірні поступки і погодився на співпрацю, що дасть Д. Трампу заробити мільярди доларів, а у ЄС опиняються під загрозою тисячі робочих місць... Критика пролунала і з лав однопартійців президента Єврокомісії – речник Європейської народної партії заявив, що базовий тариф 15 % на європейські товари є кричущим порушенням принципів чесної торгівлі та великим ударом по конкурентоспроможності європейських товарів. Проте від євродепутатів – представників німецького ХДС – лунають і м'якші оцінки: погоджений тариф не «смертельний» для німецького бізнесу, натомість він дав змогу відвернути торгову війну з набагато гіршими наслідками (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/07/28/7216786>; <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/07/28/7216798>).

Наведені вище доволі критичні висловлювання європейських урядовців і політиків свідчать про їхнє ставлення до укладеної рамкової торговельної угоди між ЄС і США. І цілком імовірно, що це критичне ставлення так чи інакше знайде своє відображення у подальшій конкретизації положень цієї угоди. Адже треба враховувати, що можливості впливу Європейської комісії на рішення урядів держав-членів ЄС щодо функціонування та розвитку їх національних економік теж мають певні обмеження.

Також в останню декаду липня США досягли угоди з Японією щодо торгівлі. При цьому США встановлюють мита на японські товари на рівні 15, а не 25 %, як погрожували раніше. Крім того, за словами Президента Д. Трампа, «Японія погодилася інвестувати 550 млрд дол. у США, що «створить сотні тисяч робочих місць». Він також стверджував, що Японія погодилася «відкрити свою країну для торгівлі», зокрема автомобілями, вантажівками, рисом та деякими іншими сільськогосподарськими продуктами та іншими товарами». Оглядачі ЗМІ наголошують, що раніше США попереджали Японію, що без досягнення угоди з 1 серпня тарифи на японські товари сягнули б 25 %. «При цьому на загальних засадах японські автомобілі вже обкладалися у США митом у 25 %, сталь та алюміній – 50 %». Водночас, за словами Прем'єр-міністра Японії С. Ісіби, внаслідок домовленості зі США мито на авто тепер скорочено до 15 %, що вже призвело до різкого зростання акцій японських автомобільних компаній.

Необхідно також зазначити, що Д. Трамп 31 липня підписав указ про запровадження нових мит на імпорту товарів з 69 країн. Нові митні тарифи набули чинності 7 серпня. У цьому указі передбачається підвищення ставок імпортного мита від 10 % до 41 %. Одні з найвищих митних тарифів США

запровадили для Сирії (41 %), Лаосу та М'янми (40 %), а також Іраку (35 %) (URL: <https://www.dw.com/uk/novi-mitni-tarifi-ssa-dla-69-krain-nabudut-cinnosti-za-tizden/a-73491955>).

Утім процес узгодження нових митних тарифів на імпорту товарів на американський ринок з торговими партнерами США продовжувався (причому доволі складно) й після запровадження нових мит на імпорту товарів з 69 країн на початку серпня. До того ж США використовують запровадження нових митних тарифів не лише як інструмент зміни свого зовнішньоторговельного балансу, а і як інструмент санкційного тиску.

Так, оглядачі ЗМІ наголошують, що «під час свого першого терміну на посаді Президента США Д. Трамп уклав із сусідами – Канадою та Мексикою – угоду про вільну торгівлю», а «тепер він розпочав проти них торговельну війну». На початку серпня Д. Трамп повідомив, що США і Мексика досягли прогресу в переговорах про 90-денну відстрочку на підвищення мит до 30 % на більшість товарів. Водночас він заявив, що США продовжуватимуть стягувати 50-відсоткове мито на мексиканську сталь, алюміній та мідь, а також 25-відсоткове мито на мексиканські автомобілі та товари, що не відповідають умовам Північноамериканської торговельної угоди (USMCA) та підпадають під тарифи, пов'язані з кризою фентанілу в США. Також американський Президент повідомив, що Мексика погодилася скасувати нетарифні торговельні бар'єри. «Складність угоди з Мексикою дещо відрізняється від інших країн через проблеми та переваги кордону», – вказав Д. Трамп. Водночас він видав окремий указ щодо Канади – митний тариф для товарів з цієї країни підвищиться до 35 відсотків і набуде чинності 1 серпня. Серед причин такого рішення в указі вказується зокрема «відсутність співпраці» у боротьбі з потоком фентанілу до США (URL: <https://www.dw.com/uk/novi-mitni-tarifi-ssa-dla-69-krain-nabudut-cinnosti-za-tizden/a-73491955>).

Також 30 липня Президент США Д. Трамп підписав указ про запровадження додаткового 40-відсоткового мита на бразильські товари. У результаті митні тарифи на імпорту товарів до США для Бразилії сягнули 50 %. Сполучені Штати обґрунтовують це рішення необхідністю відповісти на дії бразильського уряду, «які шкодять американським компаніям, праву на свободу слова громадян США, зовнішній політиці та економіці США» (URL: <https://www.dw.com/uk/ssa-pidvisili-mita-dla-brazilii-do-50-vidsotkiv/a-73475335>).

Об'єктом запровадження митних тарифів США як санкцій стала також Індія. Президент США Д. Трамп на початку серпня підписав указ про запровадження додаткових 25 % мит на імпорту товарів з Індії. «Зазначений захід стосується імпорту з Індії товарів, що мають зв'язок із російською нафтою. Указ є частиною стратегії США щодо тиску на країни, які продовжують торгівлю з Росією, зокрема щодо нафти, яка видобувається в Російській Федерації. Рішення Трампа також передбачає подальший моніторинг і можливість внесення змін до заходів економічного тиску,

залежно від розвитку ситуації на міжнародній арені. Зі свого боку в Міністерстві закордонних справ Індії заявили, що дії США є «несправедливими, не виправданими та необґрунтованими» (URL: [https://censor.net/biz/news/3567349/tramp-uviv-dodatkovy-25-myta-proty-indiyi-za-kupivlyu-rosiyiskoyi-nafty](https://censor.net/biz/news/3567349/trump-uviv-dodatkovy-25-myta-proty-indiyi-za-kupivlyu-rosiyiskoyi-nafty)).

Водночас міжнародні оглядачі зазначають, що Китай та Індія хочуть поліпшити свої відносини, що є останнім знаком потепління між азіатськими суперниками, які прагнуть нормалізувати свої стосунки на тлі непередбачуваної торговельної політики США. Уряди цих країн вживають відповідні заходи з поліпшення двосторонніх стосунків (URL: <https://epravda.com.ua/svit/indiya-ta-kitay-pragnut-pokrashchiti-vidnosini-cherez-politiku-ssha-810571>).

ЗМІ також нагадують, що на початку поточного року Президент США Д. Трамп пригрозив країнам-членам БРІКС запровадженням 100-відсоткових мит на імпорт їхніх товарів до США, якщо ті втілять у життя озвучені ними плани відмовитися від долара США як платіжного засобу під час зовнішньоторговельних операцій між собою. А пізніше він заявив, що країни, які підтримують політику групи країн БРІКС, що суперечить інтересам США, зіткнуться з додатковими митними тарифами у 10 % на їх товари, що ввозяться до США.

Отже, проведений вище аналіз засвідчив, що масштабні заходи адміністрації Президента Д. Трампа зі змін у митній політиці США, спрямовані на швидке поліпшення зовнішньоторговельного балансу США, мають асиметричний характер по відношенню до різних країн. При цьому США застосовують нові митні тарифи на імпорт товарів не лише як інструмент своєї суто економічної політики, а і як інструмент санкційної політики. Утім через опір ряду держав, особливо Китаю, впровадження нових митних тарифів на імпорт товарів у США перетворилось на вельми тривалий процес. Довготривалості процесу впровадження нових митних тарифів на імпорتنі товари сприяє також необхідність деталізації та конкретизації вже досягнутих домовленостей та укладених угод США з різними державами. Аналогічний вплив на впровадження нових митних тарифів справляє і сучасний стан американської економіки.

Економічні проблеми США

Адміністрація Президента Д. Трампа в липні повідомляла про свої перші досягнення від запровадження нових митних тарифів. Так, за даними міністерства фінансів США, митні збори у другому кварталі 2025 р. сягнули рекордного рівня у 64 млрд дол., що на 47 млрд дол. більше, ніж за аналогічний період минулого року (URL: <https://www.dw.com/uk/ssa-pisla-vvedenna-novih-mit-otrimali-majze-50-mlrd-dolariv-dodatkovih-nadhodzen-ft/a-73291800>).

З точки зору політичних інтересів, такий крок Білого дому цілком вписується у пропаганду досягнень його митної політики. Утім, для

об'єктивної оцінки наслідків цієї політики потрібні неупереджені комплексні оцінки на основі статистичних даних за доволі значний (а отже – і більш репрезентативний) проміжок часу. Такі дані можуть з'явитися приблизно через один рік.

Водночас однією з ключових цілей нової митної політики, проголошеної Президентом Д. Трампом, є масштабна локалізація на території США сучасного високотехнологічного виробництва. На думку Д. Трампа, локалізація виробництва товарів на території США є найпростішим способом уникнення імпорتنих мит. «Приїжджайте до Америки й будуйте в Америці!» – ще у квітні заявляв він (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/mita-ssha-tramp-ozvuchiv-golovnu-umovu-dlya-krajn-yaki-hochut-skasuvannya-importnih-tarifiv-50507915.html>). Також Д. Трамп прокоментував заяви міністра фінансів С. Бессента, який висловив сумнів у доцільності повернення виробництва текстилю до США. Президент погодився з цією позицією, зазначивши, що США мають зосередитися на виробництві високотехнологічної продукції. «Ми не збираємося виготовляти кросівки й футболки. Ми хочемо виробляти військову техніку, ми хочемо створювати великі речі. Ми хочемо розвивати штучний інтелект і комп'ютерні технології», – заявив Д. Трамп (URL: <https://zn.ua/ukr/usa/tramp-pereenis-vvedennja-50-tarifiv-dlja-jes.html>).

До того ж, за умов більш дорогої робочої сили у США порівняно, наприклад, з країнами Азії, локалізація у США доволі широкого переліку трудомістких виробництв просто економічно не вигідна ні американським виробникам такої продукції, ні її американським споживачам. Тому, наприклад, «99 % взуття, що продається в США, імпортується переважно з Китаю, В'єтнаму та Індонезії. Внутрішнього постачання взуття майже немає – лише близько 1 % проданого взуття виробляється в Америці», – ідеться у публікації. «Вартість робочої сили в США дуже висока. Порівняно із заводами в Азії, американські витрати на персонал приблизно в 10–12 разів вищі», – пояснюють американські виробники. Щоб зробити внутрішнє виробництво життєздатним, компанії інвестують значні кошти в автоматизацію, що дає змогу працювати з використанням лише частини робочої сили, необхідної за кордоном. Водночас «взуттєва промисловість, як і багато інших галузей, залишається тісно пов'язаною з розгалуженими глобальними ланцюгами поставок» (URL: <https://pravda.com.ua/biznes/vzuttyeve-virobnictvo-ssha-zalishayetsya-zalezhnim-vid-zakordonnih-postavok-bbc-808038>).

Також треба враховувати, що традиційно гучні заяви Д. Трампа адресовані не тільки іноземним бізнесменам, а й американським виборцям. Однак економічна реальність доволі складна й проблему локалізації на території США сучасного високотехнологічного виробництва вирішити далеко не просто. У цьому плані вельми показове пояснення голови американської компанії Apple С. Джобса, яке, як наголошують оглядачі ЗМІ, і через 14 років після його висловлювання звучить так само переконливо.

Тоді у неформальній розмові з президентом США Б. Обамою у 2011 р. С. Джобс відповів на запитання: «Що потрібно, аби виробництво iPhone повернулося в Америку?» Відповідь була короткою й жорсткою: «Це не станеться. Ці робочі місця пішли». С. Джобс мав на увазі не лише економію на зарплатах. Він підкреслив, що китайські виробники мають величезну гнучкість і швидкість, з якою американські заводи не можуть змагатися ... За словами С. Джобса, в Азії просто існує інша індустріальна культура: фабрики масштабуються в рази швидше, вміють гнучко перебудовувати процеси і мають цілі екосистеми постачальників навколо одного виробництва». Оглядачі зазначають, що у 2020-ті роки «США активно підтримують ініціативи з повернення виробництва – через податкові пільги, субсидії та інвестування в інфраструктуру. Проте попри мільярдні вливання, ключові вузли глобального ланцюга постачання все ще перебувають в Азії» ([URL: https://vctr.media/ua/stiv-dzhobs-pro-vyrobnyczytvo-v-ssha-czytata-2011-roku-shho-zalyshayetsya-aktualnoyu-269611](https://vctr.media/ua/stiv-dzhobs-pro-vyrobnyczytvo-v-ssha-czytata-2011-roku-shho-zalyshayetsya-aktualnoyu-269611)).

І така ситуація багато в чому обумовлена дуже суттєвими відмінностями в організації виробництва та індустріальній культурі у США і у країнах Азії. На цьому, зокрема, наголошують деякі американські підприємці. Вони звертають увагу на ролі ланцюжків поставок комплектуючих для локалізації виробництва продукції у певній країні. Загалом це питання потребує окремого ґрунтовного дослідження. Треба зауважити, що лише підвищенням митних тарифів на імпорт товарів у США швидко подолати вплив зазначених вище відмінностей в організації виробництва та індустріальній культурі на локалізацію виробництва у США та країнах Азії неможливо.

Хоча після гучного оголошення Д. Трампа про глобальне запровадження нових митних тарифів компанія Apple «оголосила про плани інвестувати 500 млрд дол. у свою роботу на території США». Зокрема, компанія планує відкрити нову фабрику з виробництва серверів у Техасі. У 2025 р., за прогнозами Apple, понад 19 млрд мікрочіпів буде вироблено в США. Скло для айфонів теж виготовляється у США. Загалом компанія має понад 9 тис. постачальників усередині країни. Однак це все лише окремі елементи в ланцюжку поставок. Країною виробництва айфонів на ринку США вважатиметься Індія, а айпадів – В'єтнам ([URL: https://www.bbc.com/russian/articles/c20x7ln0dq1o](https://www.bbc.com/russian/articles/c20x7ln0dq1o)). Утім це поки оголошення про наміри. А чи вдасться їх реалізувати, буде видно згодом.

Також оглядачі деяких ЗМІ звертають увагу на певні негативні виробничі традиції функціонування американського військово-промислового комплексу (ВПК), який посідає надзвичайно важливе місце в економіці США і на який Президент Д. Трамп робить ставку як провідника високотехнологічних виробництв у економіці США. Зокрема, оглядачі зазначають, що «американська оборонна промисловість надто звикла робити зброю, яка коштує сотні мільйонів чи навіть мільярди доларів за одиницю і

виробляється у штучній кількості». До речі, такі зауваження лунали раніше й від інших американських військових експертів.

Підставою для такого висновку став досвід розробки ударних безпілотних літальних апаратів для піхоти США. «Ще в липні 2023 року Пентагон оголосив про запуск нової програми “маловисотних засобів переслідування та ураження” (LASSO). При цьому наголошувалося, що створити нову зброю потрібно терміново. Як зазначає Forbes, проєкт був явно натхненний боями в Україні, де невеликі FPV-квадрокоптери ефективно знищують російську бронетехніку на великій відстані. Американські військові захотіли собі таку ж штуку». Утім «нові бюджетні документи показують, що армія США робить невеликий прогрес у своїх зусиллях наздогнати Україну та Росію в придбанні невеликих ударних дронів. Але вони також показують, що ще дуже багато роботи попереду, і замість великої кількості недорогих систем, армія найближчим часом отримає кілька дорогих систем», – ідеться у публікації (URL: <https://www.unian.ua/weapons/dovgodорого-i-skladno-amerikanskiy-vpk-niyak-ne-mozhe-zrobiti-prostiy-fpv-dron-forbes-13063713.html>).

Як видно з наведеного вище, і в галузях ВПК США доволі гостро стоїть проблема вдосконалення їх індустріальної культури. Такі проблеми швидко вирішити тільки підвищенням митних тарифів неможливо.

Загалом для успішного стимулювання локалізації промислового виробництва та збільшення кількості робочих місць у США підвищення митних тарифів на імпорتنі товари повинно бути складовою більш широкої та системної державної соціально-економічної політики. Такої поки у публічних заявах Президента США Д. Трампа та представників його адміністрації не проглядається.

Водночас для ефективного розвитку економіки США навіть успіхи у політиці підвищення митних тарифів на імпорتنі товари не повинні призводити до негативних наслідків у інших її секторах. При цьому характерною ознакою американської економіки є т. зв. парадокс Тріффіна, який полягає в одночасній наявності в американській економіці проблеми двох взаємопов’язаних дефіцитів: дефіциту поточного рахунку платіжного балансу США в обсязі близько 1 трлн дол. і дефіциту бюджету США в обсязі близько 2 трлн дол. (URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/dehlobalizatsija-dolara-porjatunok-dlja-ssha-ale-chi-dlja-svitovoji-ekonomiki.html>).

Причому ключову роль у формуванні дефіциту поточного рахунку платіжного балансу США відіграє від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі, яке адміністрація Президента Д. Трампа прагне подолати за рахунок нинішнього підвищення митних тарифів на імпортовані США товари.

Водночас дефіцит бюджету США вже дуже давно долається завдяки ролі долара США як ключової світової резервної валюти. «На сьогодні глобальна роль долара базується на кількох факторах: найбільший у світі обсяг доступної ліквідності; найбільший у світі преміальний ринок збуту для товарів для всього світу; найбільший у світі фондовий ринок із можливістю

спекулятивного заробітку; сталість у прийнятті емісійних і монетарних рішень, тяглість емісійної традиції та відносна незалежність монетарних інституцій». Водночас фондовий ринок США фактично «став величезним буфером для амортизації глобальної інфляції долара ... Інвестори всього світу вкладають свої капітали у долар, хоча за наявності подвійного дефіциту мали б, навпаки, виводити свої капітали з доларових інструментів... З іншого боку, глобальна роль долара давала можливість США покривати за рахунок інших країн і їхніх інвестицій внутрішні дисбаланси та дефіцити», – наголошує український економіст і фінансовий аналітик О. Куц.

При цьому «на фондовий ринок США зав'язані, крім того, активи пенсійних фондів США, вкладення середнього класу та банків. Отже, суттєва корекція фондового ринку донизу може призвести не тільки до світової економічної, а й до внутрішньої соціальної кризи». Потреба у ліквідності (грошах. – Ред.) визначається обсягом рефінансування старих боргів за рахунок залучення нових (борги у США давно не погашаються за рахунок бюджетних доходів) і бюджетним дефіцитом, який також можна покрити лише за рахунок нових боргів.

Водночас «глобальний стандарт» долара призводить до переоцінки американської валюти до ключових валют світу, а отже, до втрати глобальної конкурентоспроможності американських товарів на світовому ринку. Американська економіка поступово деіндустріалізується, втрачаються робочі місця у промисловості та технічні навички і компетенції населення. Це призводить до поступового скорочення питомої ваги американської економіки у глобальному валовому продукті. США втрачають свій потенціал у виробництві критичних товарів і матеріалів, передаючи це на аутсорсинг найбільшому супернику Америки – Китаю.

На думку О. Куца, план Д. Трампа полягає у тому, щоб «примусити платити інші країни за право продавати свої товари на американському преміальному ринку збуту та за американську парасольку безпеки. Причому не лише з допомогою мит, але і з використанням “вічних облігацій”, які будуть випущені умовно на 50–100 років із доходністю нижче інфляції. Тобто за час обігу їхня номінальна вартість знеціниться мінімум удвічі. У цього плану теж є недолік – треба знайти країни з мазохістськими фінансовими нахилами, які погодяться допомогти США здути надлишковий навіс ліквідності їхнім коштом», – зазначає О. Куц (URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/dehlobalizatsija-dolara-porjatunok-dlja-ssha-ale-chi-dlja-svitovoji-ekonomiki.html>).

Утім фондовий ринок США миттєво відреагував на оголошення Президента Д. Трампа про запровадження нових митних тарифів. Як наголошували тоді ЗМІ, «фондовий ринок США за ...два дні – 3–4 квітня – втратив близько 6,6 трлн дол. Це абсолютний антирекорд, адже є найбільшим дводенним обвалом в історії ринку. Загалом з початку другої президентської каденції Д. Трампа втрати фондового ринку сягнули близько 11,1 трлн дол. Причиною падіння стали експортні мита Трампа, а також дзеркальні мита

проти США, запроваджені Китаєм. Провідні економісти світу прогнозують світову рецесію, хоча вірогідна і нова світова економічна криза» ([URL: https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/najbilshij-dvodennij-obval-v-istoriji-fondovoho-rinku-ssha-investori-masovo-rozprodajut-aktsiji.html](https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/najbilshij-dvodennij-obval-v-istoriji-fondovoho-rinku-ssha-investori-masovo-rozprodajut-aktsiji.html)).

На вплив ситуації на фондовому ринку США на процес запровадження нових митних тарифів ще у квітні звернув увагу й український фінансист, засновник First Kyiv Investment Club І. Компан. Він, зокрема, підкреслив: «Усі дії Президента США базуються на повному нерозумінні принципів функціонування глобальної економіки. А саме вірі в те, що реіндустріалізація країни та створення нових робочих місць у промисловому секторі є реальною можливістю. А також твердженні, що вільна торгівля зробила США бідними, хоча все відбувалося цілком навпаки, і саме вільна торгівля допомогла Америці стати найбагатшою країною світу».

Говорячи про те, що рухало Д. Трампом кілька останніх днів, коли він ухвалив рішення відкласти введення тарифів у дію, експерт зазначив: «Упродовж тижня весь світ, включно з деякими найбільшими центробанками, активно розпродавав державні облігації США. У підсумку прибутковість десятирічних облігацій зросла до 4,5 %, що є найбільшим зростанням за тиждень із 2001 р. Прибутковість тридцятирічних облігацій зросла до 4,9 %, а це вже рекорд із 1982 р. Нагадаю, що у світі облігацій прибутковість зростає тоді, коли падає ціна.

Ще б трохи впертості Трампа – і ринок держборгу США, а це найбільший сегмент фінансових ринків у світі, могла б охопити паніка. Добре, що міністру фінансів Скотту Бессенту, який свого часу був успішним керівником хедж-фонду і чудово розуміється на тонкощах біржової торгівлі, удалося розтлумачити своєму босові можливі наслідки» ([URL: https://biz.nv.ua/ukr/markets/torgova-viyna-ssha-finansist-rozpoviv-chiji-umovi-vikonuye-tramp-50505690.html](https://biz.nv.ua/ukr/markets/torgova-viyna-ssha-finansist-rozpoviv-chiji-umovi-vikonuye-tramp-50505690.html)).

Подальший перебіг подій лише підтвердив гальмуючий вплив ситуації на фондовому ринку США на процес запровадження нових митних тарифів. Так, у червні агентство Bloomberg, з посиланням на результати опитування Bank of America, повідомляло, що «випереджальна динаміка фондового ринку США закінчилася, а песимізм інвесторів щодо долара США досяг максимуму з 2005 року». При цьому «у своїх портфелях інвестори активно нарощують частку акцій ринків, що розвиваються, і єврозони, а серед секторів – паперів банківського сектору. Водночас частка американських акцій, долара США та акцій енергетичного сектору скорочується» ([URL: https://biz.nv.ua/ukr/economics/pesimizm-investoriv-shchodo-dolara-ssha-dosyag-maksimumu-z-2005-roku-50523066.html](https://biz.nv.ua/ukr/economics/pesimizm-investoriv-shchodo-dolara-ssha-dosyag-maksimumu-z-2005-roku-50523066.html)).

На початку липня у матеріалі The New York Times зазначалося, що долар США за останні шість місяців 2025 р. ослаб більше ніж на 10 % порівняно з кошиком валют основних торгових партнерів США. Висловлювалась думка, що «комбінація торгових ініціатив Д. Трампа, занепокоєння щодо інфляції та зростання державного боргу послабила долар,

який також страждав від поступового зниження довіри до ролі Сполучених Штатів у глобальній фінансовій системі. Це означає, що для американців стало дорожче подорожувати за кордон, а для іноземців – менш привабливо інвестувати у Сполучені Штати, що знижує попит, коли уряд намагається залучити більше коштів. Водночас слабший долар повинен допомогти американським експортерам та зробити імпорт дорожчим». При цьому наслідки «падіння долара є далекосяжними. Для американських інвесторів слабший долар може стимулювати погляд на інші країни. Уже зараз пенсійні фонди, серед інших інвесторів, заявляють, що вони через це більше уваги звертають на ринки за межами США» (URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/dolar-ssha-perezhivaje-najhirshij-period-z-1973-roku-1066027.html>).

Як наголошує зі свого боку кореспондент ВВС, «Трамп стверджує, що тарифи скоротять дефіцит зовнішньої торгівлі США. Але Америка купує більше, ніж продає, тому що хоче і може, а зароблені на експорті в США долари більшість країн на кшталт Китаю та Японії вкладають в американські активи, що дозволяє Америці жити не за своїми коштами вже майже півстоліття. Перекуси в іншому – у рівні споживання, заощаджень, ставки кредитів та валютного курсу. Ніщо із цього тарифи Трампа безпосередньо не змінюють» (URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/c9qx55v2zxro>).

Таким чином проведений вище аналіз демонструє, що нинішній стан економіки США та економічна психологія дуже багатьох суб'єктів американського ринку значною мірою суперечить політиці впровадження нових митних тарифів на імпорт товарів до США, яку проводить адміністрація Президента Д. Трампа.

Т. Микитенко, бібліотекар I кат. СІАЗ НБУВ

Жнива в Україні: проблемні моменти та перспективи

В Україні триває період збору врожаю зернових культур, цей час має важливе значення для сільського господарства та економіки країни. Адже в цей період аграрії збирають плоди своєї праці, що і є фундаментом продовольчої безпеки держави. Жнива забезпечують постачання зерна для населення України та інших держав, що є однією з підвалин нинішньої української економіки.

У військовий період збирання врожаю стає складним завданням, проте дуже важливим та потребує особливої уваги до безпеки. Важливим є врахування ризиків, пов'язаних із бойовими діями, та дієва адаптація методів збору до конкретних умов. Особливо необхідним у цей період є захист життя людей, збереження техніки та врожаю, а також забезпечення можливостей для подальшої обробки та реалізації продукції.

При цьому треба зазначити, що багато наших аграріїв, на жаль, зазнали поранень і навіть загинули під час обробки сільськогосподарських земель через замінування та вибухи, а також через ворожі атаки під час роботи прямо в полях.

Крім того, слід вказати й на наявний сьогодні дефіцит фінансових ресурсів. Незважаючи на те, що є досить позитивний напрям дешевих кредитів «5–7–9 %», він не задовольняє потребу повністю. Обігових коштів, які потрібні для закупівлі мінеральних добрив, засобів захисту рослин і використання їх у тій кількості, яка потрібна для дотримання технології вирощування, нам бракує (URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=107859>).

Отже, дефіцит коштів, небезпека, пов'язана з війною, строкаті зміни клімату – все це, звичайно, мало вплив як на перебіг посівної кампанії, так і на період вирощування врожаю та жнив. Слід підкреслити й те, що, як вказують в експертних колах, сьогодні маємо великий дефіцит кадрів. Ми є першою країною у світі, яка зараз показує унікальність наших жінок, які сідають за кермо тракторів і комбайнів (URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=107859>).

У своєму коментарі ситуації міністр аграрної політики та продовольства України В. Коваль наголосив: «Цей врожай – не просто хліб. Це доказ стійкості, витримки й сили наших фермерів. Це вже четвертий сезон збору врожаю з початку повномасштабної війни. Навіть під час війни вони працюють на землі, щоб Україна та світ були з хлібом. Дякую кожному, хто сьогодні у полі. Ваша праця – основа нашої продовольчої безпеки та символ незламності українського агросектору» (URL: <https://ukrur.gov.ua>).

Проте, як зазначають у Комітеті з питань аграрної та земельної політики, попри терористичні ракетні обстріли українські аграрії працюють для забезпечення продовольчої безпеки.

Через несприятливі погодні умови аграрії Тернопільщини розпочали жнива із затримкою в два тижні. Утім, попри складні умови, показники врожайності перевищують минулорічні. Середня врожайність – 60 ц/га, що на 6,5 ц/га більше, ніж торік (URL: <https://suspilne.media/ternopil/1083407-vesnani-primorozki-vnesli-korektivi-na-ternopilsini-zniva-rozpocali-piznise>).

Як повідомляє начальник Тернопільської ОВА В. Негода: «Основу врожаю становить пшениця – 800 тис. т, ячмінь – 206,8 тис. т, горох – 8,8 тис. т. Крім того, зібрали 252,1 тис. т ріпаку». Сприятливі погодні умови дозволяють пришвидшувати темпи збирання ріпаку і ярих зернових (URL: <https://suspilne.media/ternopil/1089946-agrarii-ternopilsini-namolotili-persij-miljon-tonn-zerna>).

У Вінницькій області продовжується збирання сільськогосподарських культур урожаю 2025 р. Станом на 29 серпня зернових та зернобобових культур по всіх категоріях господарств проведено обмолот на площі 423,7 тис. га. Намолочено 2 385,8 тис. т зерна при середній урожайності 56,3 ц/га. Також окремі сільгосппідприємства півдня області розпочали збирання

ранніх гібридів соняшника. Крім того, наразі озимий ріпак посіяно на площі 85,1 тис. га 77 % до прогнозованих площ.

Слід зазначити, що технічне забезпечення агропромислових підприємств області дає змогу виконати прогнозовані обсяги осінньо-польових робіт в оптимальні агротехнологічні терміни (URL: <https://www.facebook.com/1depinformcom/posts/pfbid02q1iSK5VkbdoMKig4uQGJeP5Np354TSzY6YheoQiHuwrW37XaBNHXgP1cUhEYkDiLl?rdid=R4MdNiNHOKe2BSfK#>).

За словами аграріїв, середня урожайність ранніх зернових та зернобобових культур перевищує минулорічну на 6,8 %. Озимої пшениці зібрано 1,9 млн т, а ярої пшениці – майже 46 тис. т. Також намолочено озимого та ярого ріпаку 390 тис. т, ярого ячменю – 231 тис. т, озимого ячменю – майже 142 тис. т, та майже 25 тис. т гороху (URL: <https://vinnitsa.info/article/na-vinnychchyni-zavershyly-zbir-novoho-vrozhayu-zerna>).

На Рівненщині завершили збір ранніх зернових культур. На площі 170 тис. га намолотили 793 тис. т зерна із середньою врожайністю 46,9 ц/га.

Щодо окремих культур, то ситуація така: озима пшениця – 527 тис. т, озиме жито – 34 тис. т, озимий ячмінь – 28 тис. т, яра пшениця – 15 тис. т, ярий ячмінь – 136 тис. т та овес – 52 тис. т. Крім того, намолотили 78 тис. т озимого ріпаку. Про це повідомив очільник Рівненської ОВА О. Коваль (URL: <https://www.facebook.com/share/p/16qWT999x1>).

Водночас аграрії розпочали підготовку звільнених площ під посів озимих культур урожаю наступного року. Сприяють плановій роботі сільгоспвиробників Рівненщини залучені додаткові фінансові ресурси. Насамперед, понад 1,2 млрд грн за державною програмою «Доступні кредити 5–7–9» – наголосив О. Коваль (URL: <https://www.facebook.com/share/p/16qWT999x1>).

При цьому показово, що, як зазначають в експертних колах, програма «Доступні кредити 5–7–9 %» залишається головним фінансовим інструментом підтримки аграрного сектору України у 2025 р. З початку року 5357 агропідприємств залучили понад 34,9 млрд грн за цією державною програмою. Це показує високу ефективність пільгового фінансування і дієвість програми у непростих макроекономічних умовах.

З 1 січня 2025 р. кредити за програмою «Доступні кредити 5–7–9» надаються сільгоспвиробникам (пролонгуються) за умови, що вони зареєструвалися у ДАР. Загалом з початку року 11 340 агропідприємств залучили понад 80,1 млрд грн кредитних ресурсів за різними програмами фінансування (URL: <https://minagro.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-349-mlrd-hrn-uzhe-zalucheno-ahrariiamy-tsoho-roku>).

Згідно з повідомленням начальника Сумської ОВА О. Григорова, аграрії Сумської області також завершують збирання ранніх зернових і зернобобових культур. Цьогоріч намолочено понад 1 млн т зерна з майже 200 тис. га. Середня врожайність вища, ніж торік. Найбільшу частку врожаю

становить озима пшениця. Також зібрано ячмінь, горох та ріпак (URL: https://t.me/grigorov_oleg/547).

«Кожен гектар цього врожаю вирощений у складних умовах – під щоденними повітряними тривогами та загрозами обстрілів. Попри ризики, аграрії продовжують виходити в поле і робити свою роботу. Цей врожай – внесок Сумщини у продовольчу безпеку України», – написав начальник ОВА О. Григоров (URL: https://t.me/grigorov_oleg/547).

Водночас тривають жнива на Донеччині. За даними Департаменту агропромислового комплексу і земельних ресурсів Донецької ОВА, сільгоспвиробники Донецької області станом на 28 серпня 2025 р. обмолотили 45,16 тис. га зернових і зернобобових культур, що становить 75,5 % від прогнозованої площі (86,3 тис. га). На звітну дату намолочено 166,5 тис. т зерна з урожайністю 25,6 ц/га (URL: <https://www.facebook.com/share/p/18tiDcgiEM>).

На Херсонщині триває збір врожаю. Аграрії вже зібрали понад 160 тис. т продукції. Для підтримки фермерів діють різноманітні програми: дотації, допомога з технікою, гранти. Ведеться робота з відновлення зрошення. Про це розповів перший заступник начальника обласної військової адміністрації Д. Бутрій (URL: <https://suspilne.media/kherson/1085637-na-hersonsini-trivaut-zniva-skilki-zibrali-vrozau-ta-aku-dopomogu-otrimuut-fermeri>).

Також, за даними Херсонської ОВА, на правобережжі Херсонщини майже завершили збір урожаю. Намолотили 57 тис. т зернових культур, ріпаку – 4,4 тис. т, зібрали картоплі 16 тис. т, овочів – 11,5 тис. т.

Зазначається, що цього року на правобережжі Херсонщини зібрали понад 300 т баштаної продукції з 20 га. Площі у 2025 р. під баштанні збільшили в півтора рази (URL: <https://suspilne.media/kherson/554391-na-hersonsini-zibrali-majze-57-tisac-tonn-zernovih-ova-pro-urozaj-na-deokupovanij-teritorii>).

Слід підкреслити й те, що, за інформацією Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, станом на 29 серпня 2025 р. в Україні вже зібрано 28 370,6 тис. т ранніх зернових та зернобобових культур на площі 6887,6 тис. га. Обмолочено 61 % площ, засіяних цими культурами. Зокрема:

- пшениця – зібрано 21 858,2 тис. т на площі 5000,5 тис. га;
- ячмінь – зібрано 5159,2 тис. т на площі 1343,0 тис. га;
- горох – зібрано 585 тис. т на площі 262,3 тис. га;
- інших зернових і зернобобових зібрано 746,4 тис. т на площі 266,7 тис. га;
- ріпаку вже зібрано 3193,3 тис. т на площі 1 273,5 тис. га;
- сої зібрано 10,4 тис. т на площі 7,29 тис. га;
- соняшнику – 13,2 тис. т на площі 15,4 тис. га.

Серед регіонів-лідерів:

- Одеська область – зібрано 3447,2 тис. т з площі 1087 тис. га;
- Вінницька область – зібрано 2385,8 тис. т з площі 423,7 тис. га;

– Хмельницька – зібрано 2102,3 тис. т з площі 299,8 тис. га;
– Кіровоградська область – зібрано 2206 тис. т з площі 534,1 тис. га
(URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/47199b06-1298-4fab-9ce0-96b45f118dc5?lang=uk-UA&title=UkrainskiAgrariiZibraliMaizhe28-4-MlnTonnZernovikhTaZernobobovikhKultur>).

Привертає увагу й те, що найвища врожайність була зафіксована на Черкащині – 5,06 т/га, Київщині – 4,9 т/га та Полтавщині – 4,85 т/га.

Найнижчу врожайність було отримано у Донецькій – 2,41 т/га, Луганській – 2,29 т/га, та Одеській – 2,69 т/га областях (URL: <https://superagronom.com/news/21279-pshenitsyu-goroh-ta-yachmin-mayje-zibrano-a-jniva-ripaku-zaversheni-top-oblastey-za-vrojaynistyu>).

Слід підкреслити, що експорт аграрної продукції відіграє надзвичайно важливу роль під час воєнного стану, оскільки він забезпечує економічну стабільність країни, підтримує національну стійкість та допомагає уникнути глобальних продовольчих криз (URL: <https://agronomy.com.ua/novyny/3845-zbir-vrozhaiu-2025-ukraina-vidstaie-vid-mynulorichnykh-tempiv-cherez-pohodu.html>).

У липні 2025 р. Україна експортувала 2,9 млн т зернових та олійних культур і продуктів їхньої переробки – це на 6 % менше, ніж у червні. За інформацією Державної митної служби України, основна частина вантажів – 2,5 млн т – була відправлена морськими портами Одеської області, ще 0,1 млн т – через річкові порти Дунаю, 0,2 млн т – залізницею та 0,1 млн т – автомобільним транспортом (URL: <https://agroweek.com/agroekonomika/eksport-tsiny-zernovi-kultury-ukrayiny>).

Так, станом на середину серпня основну частину експорту становить пшениця – 1,422 млн т, що на 1,186 млн т або у 1,8 раза менше порівняно з 2024 р. Відчутно зменшилися й обсяги експорту кукурудзи: цього року вони становлять 827 тис. т, що на 1,234 млн т або у 2,4 раза менше, ніж торік. Ячменю було відправлено на зовнішні ринки 462 тис. т, тоді як експорт жита взагалі не здійснювався. Експорт борошна становив 5,6 тис. т (у перерахунку на зерно – 7,5 тис. т), що на 1,7 тис. т або у 1,3 раза менше, ніж за аналогічний період минулого року (URL: <https://agroweek.com/agroekonomika/eksport-zernovyh-ukrayiny-2025-rotsi>).

У 2025 р. аграрії мають особливий сезон, який точно залишить по собі багато думок, рефлексій і спостережень.

Отже, незважаючи на усі труднощі, які виникли під час вирощування та збирання врожаю, наші аграрії отримують достойний врожай, що істотно більший у порівнянні з попередніми роками, адже їх основною метою є забезпечення хлібом та продовольством тисяч людей, не лише в нашій державі, а й за кордоном.

І, незважаючи на постійні обстріли та загрозу життю, наші землероби активно працюють на своїй землі для досягнення продуктивного та якісного врожаю. На сьогодні активно проводиться розмінування земель для

подальшого їх використання аграріями, що є додатковим позитивним фактором для формування бюджетної стійкості нашої держави.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Засідання Президії НАН України, приурочене до Дня Державного прапора України і Дня Незалежності України відбулося 22 серпня 2025 р.

На початку засідання президент НАН України академік А. Загородній привітав учасників засідання із цими знаковими для нашої держави святами, підкресливши їхнє особливе значення в умовах війни. Він також щиро привітав першого віцепрезидента НАН України академіка В. Горбуліна з отриманням високої державної нагороди – відзнаки «Національна легенда України».

Окремо було відзначено, що 19 серпня минуло п'ять років з дня смерті видатного українського вченого, багаторічного президента НАН України академіка Б. Патона. Присутні вшанували його пам'ять, чие ім'я назавжди вписане в історію української науки.

Далі було заслухано доповідь директора Інституту соціології НАН України члена-кореспондента НАН України Є. Головахи на тему: «Суспільні зміни в Україні: досвід трьох років війни і перспективи».

У своєму виступі науковець проаналізував ключові трансформації українського суспільства в умовах повномасштабної війни. Він наголосив, що якщо 10 років тому країна перебувала в стані хаотичної трансформації з невиразним вектором розвитку, то сьогодні суспільство однозначно визначилося з європейським цивілізаційним курсом, остаточно пододало радянську спадщину та сформувало національно-громадянську ідентичність.

Соціолог підкреслив, що близько 80 % громадян насамперед ідентифікують себе як громадяни України, стільки ж використовують українську мову в повсякденному житті. Зменшилася соціальна нерівність, істотно знизилися регіональні відмінності, подолано відчуття безсуб'єктності України на міжнародній арені.

Водночас війна спричинила нові виклики: у суспільстві виникли потенційно конфліктні лінії поділу між соціальними групами – між тими, хто воював, і тими, хто не був на фронті; хто емігрував і хто залишився; хто зазнав значних втрат і хто їх уникнув. Хоча наразі ці суперечності не досягли критичного рівня, у повоєнний період вони можуть загрожувати новими напруженнями.

Науковець також звернув увагу на важливість підтримки ресурсу стійкості суспільства, роль соціологічних досліджень у прогнозуванні розвитку подій і необхідність концепції «суспільствознавчої інтервенції» –

активної участі соціогуманітарних наук у розв'язанні нагальних суспільних проблем.

Другу доповідь на тему: «Культурно-мистецька спадщина України під час російсько-української війни: загрози, втрати, проблеми збереження» виголосила завідувач відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України доктор мистецтвознавства Т. Кара-Васильєва.

Вона поінформувала, що станом на травень 2025 р. внаслідок російської агресії пошкоджено 1 тис. 482 пам'ятки культурної спадщини України, з них 145 – національного значення. Найбільших втрат зазнали регіони активних бойових дій – Донеччина, Харківщина, Херсонщина, Київщина, Миколаївщина, Запоріжжя, Сумщина. Руйнувань зазнали театри, музеї, бібліотеки, релігійні споруди.

Доповідач поінформувала про наукову тему, що виконується в інституті з 2023 р., присвячену дослідженню, фіксації та систематизації втрачених чи пошкоджених культурних пам'яток. Вона представила напрацювання науковців, серед яких публікації, колективна монографія та проведення ряду конференцій і круглих столів, спрямованих на осмислення проблеми збереження культурної спадщини у воєнний час.

На завершення засідання було розглянуто ряд поточних питань. Зокрема, Президія Національної академії наук України присвоїла звання «Почесний доктор НАН України» легендарній поетесі Л. Костенко – за її багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток літератури та незламну громадянську позицію.

Також, відповідно до чинного законодавства, Статуту НАН України та постанови Президії від 2 липня 2025 р. щодо проведення звітно-виборчих сесій Загальних зборів НАН України в жовтні цього року, було затверджено список кандидатів на посаду президента НАН України – академіка НАН України А. Загороднього та академіка НАН України Б. Данилишина (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 26.08*).

* * *

Привітання президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього з нагоди Дня Незалежності України.

«Шановні колеги! Дорогі українці!

Щиро вітаю вас з нашим великим святом – Днем Незалежності України!

Цей день – не просто дата в календарі, а символ нашої незламної волі, багатостолітньої боротьби та прагнення до свободи. Особливо зараз, у часи повномасштабної війни, День Незалежності набуває нового, глибокого сенсу. Він нагадує нам, що ми – єдина нація, яка понад усе цінує свою суверенність і за яку готова боротися до кінця.

Щодня ми бачимо приклад незламності та мужності українського народу. Відвага наших воїнів на передовій, самовідданість волонтерів, стійкість цивільних – це і є наш шлях до перемоги. Кожен із нас, де б він не був, робить свій внесок у нашу спільну боротьбу.

У цій боротьбі наука відіграє критично важливу роль. Наші науковці сьогодні – це ті, хто відкриває нові горизонти знань, і ті, хто створює інноваційні технології для нашої оборони, розробляє медичні рішення для порятунку життів і працює над відбудовою країни. Робота науковців Національної академії наук України – це фундамент для майбутнього, яке ми будуємо, майбутнього, де Україна буде і вільною, і технологічно розвинутою та сильною.

Нехай наша єдність і віра в перемогу будуть непохитними. Ми обов'язково здобудемо нашу перемогу і відбудуємо Україну – сильну, незалежну та квітучу!

Слава Україні!» *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2025. – 24.08).*

* * *

Про результати висунення кандидатів на посаду президента НАН України у 2025 р.

Відповідно до оголошення про проведення виборів президента НАН України та членів Президії НАН України, опублікованого в газеті «Урядовий кур'єр» 5 липня 2025 р. та на офіційному сайті Національної академії наук України, кандидати мали змогу до 12 серпня 2025 р. подати необхідні документи для реєстрації.

Станом на 18 серпня 2025 р., згідно з ч. 11 ст. 17 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та п. 7.5.1 Статуту НАН України, на посаду президента НАН України висунуто двох кандидатів (кандидатів розміщено в порядку надходження документів):

– діючого президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього (документи надійшли 25.07.2025 р.), кандидатуру якого висунули 62 суб'єкти (з них 58 – наукові установи НАН України та 4 – члени академії);

– академіка НАН України Б. Данилишина (документи надійшли поштою 18.08.2025 р.), висунутого академіком НАН України Ю. Туницею *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2025. – 18.08).*

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Державотворчий шлях від проголошення до захисту незалежності України: правові основи і виклики сьогодення під час круглого столу обговорили провідні науковці країни.

В Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України 19 серпня 2025 р. відбувся круглий стіл «Державотворчий шлях від проголошення до захисту незалежності України: правові основи та виклики сьогодення» (до 34-ї річниці проголошення незалежності України).

У роботі круглого столу взяли участь провідні вчені-юристи України, представники Національної академії наук України, Національної академії правових наук України, народні депутати України, заступник керівника Офісу Президента України, судді Верховного Суду, представники наукових установ, закладів вищої освіти, інститутів громадянського суспільства.

Тематичними напрямками круглого столу були:

- конституційно-правові основи та гарантії незалежності України;
- актуальні проблеми правового забезпечення захисту незалежності, державного суверенітету й територіальної цілісності України в контексті сучасних викликів збройної агресії РФ;
- реалізація інституційних механізмів та інструментів контролю за виконанням повноважень й обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України в умовах воєнного стану;
- тенденції вдосконалення законодавства й правозастосовної практики щодо підвищення ефективності захисту незалежності України;
- міжнародно-правові механізми захисту та утвердження незалежності України.

До учасників заходу з вітальним словом звернувся директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук О. Скрипнюк, який окреслив основні етапи становлення української державності протягом тисячолітньої історії. Він також наголосив, що 34-а річниця незалежності України ставить на порядку денному ряд викликів, що потребують системного вирішення. «Нині перед державою стоїть першочергове завдання – забезпечити її життєздатність, національну безпеку, а також захист життя, прав і свобод громадян в умовах масштабних бойових дій та загроз існуванню самої державності», – підсумував О. Скрипнюк.

З вітальними промовами виступили заступник керівника Офісу Президента України І. Мудра, перший віцепрезидент НАПрН України О. Бандурка, директор Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень ім. В. К. Макутова Національної академії наук України» член-кореспондент НАН України В. Устименко, а також голова меджлісу кримськотатарського народу Р. Чубаров.

І. Мудра зазначила, що українська правова школа багата напрацюваннями, що є фундаментом майбутнього країни.

Під час круглого столу провідні науковці виступили з доповідями щодо актуальних проблем правового забезпечення захисту незалежності, державного суверенітету й територіальної цілісності України:

- «Питання завершення війни, подолання соціальної кризи, гарантії прав людини, заснування і розбудови держави в українській і світовій конституційній практиці: конституція як суспільний договір» –

віцепрезидент Асоціації народних депутатів України, президент Асоціації українських правників доктор юридичних наук В. Костицький;

– «Голодомор і державний суверенітет України» – доктор філософських наук, доктор педагогічних наук В. Малько;

– «Державотворчий шлях України: судово-правовий вимір» – суддя Верховного Суду, заслужений діяч науки і техніки України С. Стеценко;

– «Виклики застосування конституційно-правових основ для гарантування незалежності України в умовах екзистенційних загроз» – народний депутат Верховної Ради України I, II, III, IV, VI скликань, міністр екології та природних ресурсів України (2000–2001 рр.) І. Заєць;

– «Природоресурсний вектор незалежності України» – головний науковий співробітник відділу правових проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук Н. Малишева;

– «Вибори народних депутатів України після скасування чи припинення воєнного стану: проблеми та шляхи рішення» – член Центральної виборчої комісії, доктор юридичних наук О. Кармаза;

– «Конституційно-правовий механізм забезпечення та захисту незалежності України: питання теорії та практики» – вчений секретар Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук А. Крусян;

– «Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні – важливий напрямок підвищення ефективності захисту незалежності нашої держави» – провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук О. Марцеляк;

– «Проблеми розбудови і утвердження національної держави в Україні» – провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор політичних наук І. Кресіна;

– «Становлення та реалізація міжнародно-правової позиції України» – провідний науковий співробітник відділу міжнародного права та права Європейського союзу Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук Л. Фалалєєва;

– «Адміністративно-правове забезпечення національної безпеки: виклики та перспективи» – провідний науковий співробітник відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук Д. Беззубов;

– «Політика і право: співвідношення теорії та практики в контексті сучасних реалій» – старший науковий співробітник відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України кандидат географічних наук В. Олещенко.

Підбиваючи підсумки круглого столу, О. Скрипнюк зазначив, що обговорення науковцями актуальних проблем удосконалення законодавства

та правозастосовної практики має сприяти підвищенню ефективності захисту незалежності України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 26.08).

* * *

Соціологи академії презентували перше масштабне дослідження психологічного стану суспільства в умовах війни.

Презентація монографії «Стресові стани населення України в контексті війни: досвід соціологічного вивчення» відбулася 19 серпня 2025 р. Праця стала підсумком дворічного дослідницького проєкту науковців Інституту соціології НАН України в межах академічної конкурсної тематики «Українське суспільство в умовах війни, повоєнної трансформації та європейської інтеграції». Автори видання – член-кореспондент НАН України Є. Головаха, член-кореспондент НАН України С. Дембіцький, доктор соціологічних наук В. Степаненко – представили свою працю науковцям, журналістам і всім, кого цікавить тема ментального здоров'я в Україні.

На презентації Є. Головаха наголосив, що дослідження стресових станів в Інституті соціології НАН України має глибоке коріння, що сягає 1986 р., коли Чорнобильська катастрофа поставила перед соціологами завдання вивчення психологічного самопочуття людей в умовах масштабної кризи. Цей досвід, а також дослідження постсоціалістичних трансформацій 1990-х років стали фундаментом для сучасних напрацювань. Він підкреслив, що наукова діяльність ефективна лише тоді, коли в ній є кумулятивність знань і наступність – передача досвіду від учителя до учня. Саме так у 2015 р. він передав своєму учневі С. Дембіцькому дані для подальшої роботи, що і створило основу для сьогоденної монографії.

Керівник проєкту С. Дембіцький поінформував, що основною методичною новацією стало створення експрес-тесту психологічного дистресу, розробленого для масових опитувань. Книга базується на даних масштабного дослідження 2023 р., що охопило майже 3 тис. респондентів. Уперше в Україні було застосовано комбінований підхід: телефонне опитування з подальшим переходом респондента до онлайн-анкетування. Монографія аналізує такі прояви психологічного дистресу, як тривога, виснаженість, депресія, ворожість, міжособистісна сензитивність, параноїдальні ідеї, соматизація.

В. Степаненко зупинився на важливості соціальних ресурсів у подоланні стресу. Дослідження показало, що ключовим чинником стійкості є спілкування та соціальні зв'язки. На відміну від індивідуальної стійкості, саме горизонтальні зв'язки між людьми і взаємодопомога допомагають долати тягар війни. Монографія детально розглядає цю проблематику, підкреслюючи, що в основі людської здатності витримувати випробування лежить соціальна солідарність.

Книга охоплює три ключові напрями: історію вивчення стресу українськими соціологами, результати масштабного дослідження та нові

методичні напрацювання. Автори висловили сподівання, що їхня монографія стане не лише об'єктивним відображенням досвіду, а і створить додаткові можливості для подальших наукових пошуків (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 21.08).

* * *

У Харкові відкрилася виставка фотоколажів «УФТІ у ретроспективі».

У бібліотеці-філії №1 Центральної бібліотечної системи Основ'янського району Харкова 14 серпня 2025 р. відбулося відкриття виставки фотоколажів В. Дяткова «УФТІ у ретроспективі».

На виставці вперше представлено рідкісні знімки з історії Українського фізико-технічного інституту (УФТІ), нині – Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ «ХФТІ»). У роботах, створених на основі старих архівних світлин і сучасних фотографій, глядачі можуть побачити лабораторні корпуси інституту, портрети видатних учених та атмосферу харківської науки 1930–1950-х років.

За словами автора, мета проєкту – поєднати минуле й сьогодення, показати, як наукові ідеї, дослідження і відкриття, зроблені в стінах УФТІ, впливали на розвиток світової науки.

Дати проведення: 14 серпня – 14 вересня 2025 р.

Місце: бібліотека-філія №1 ЦБС Основ'янського району м. Харкова.
Адреса: м-н Героїв Небесної Сотні, 19-а, Харків.

Довідка. В. Дятков – екскурсовод Музейного сектору ННЦ «ХФТІ», харківський фотохудожник і краєзнавець. Протягом багатьох років він документує історію науки, культури та архітектури Харкова. У його архіві тисячі фотографій, серед яких рідкісні знімки наукових установ, видатних вчених та історичних будівель міста (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 15.08).

* * *

Стартує додатковий набір до Програми підтримки студентських та академічних науково-інноваційних проєктів у рамках проєкту «Стартап-школа Академ.Сіті».

У рамках проєкту «Стартап-школа Академ.Сіті» та за підтримки Noosphere Engineering School відкривається додатковий набір на Програму підтримки студентських та академічних науково-інноваційних проєктів, які реалізуються на базі кафедр Київського академічного університету (КАУ) та базових наукових установ НАН України.

Програма має на меті сприяти розвитку студентських та академічних стартапів, надає підтримку у створенні прототипів і підготовці пітч-презентацій, допоможе розібратися з особливостями реалізації науково-інноваційних розробок, стартап-проєктів та просування своїх розробок до впровадження у виробництво.

На виході команда матимете якісне представлення свого проєкту, що допоможе в спілкуванні з потенційними партнерами по грантовим заявкам та інвесторами.

За Програмою викладачі та науковці спеціалізованих кафедр КАУ й Центру інновацій КАУ допомагають студентам і молодим ученим-учасникам Програми або пропрацьовувати свої ідеї науково-інноваційних проєктів і супроводжують їх розробку та контакти з бізнесом, або вибрати для стартапів проєкти, що пропонує Центр інновацій КАУ на основі науково-технічних розробок, над якими працюють учені наукових установ НАН України, що є базовими для КАУ.

У Програмі передбачено:

- наукові консультації та технічну підтримку (наукові консультанти – відомі науковці та викладачі кафедр КАУ);
- консультації з підготовки пітч-презентацій, бізнес моделей розробок (Проектний офіс КАУ);
- консультації з участі в грантових програмах (Відділ міжнародної та грантової підтримки КАУ);
- онлайн тренінги від іноземних лекторів;
- сертифікати про проходження Програми;
- грошова винагорода переможцям.

Що отримують учасники:

- удосконалення своєї ідеї від аналізу ринку до стратегії залучення коштів;
- розвиток навичок у маркетингу, фінансах, інтелектуальній власності та продажах;
- комунікацію з іншими студентами й досвідченими фахівцями;
- поради від досвідчених експертів.

У рамках цієї Програми група учасників (2–5 осіб із числа студентів, аспірантів, молодих учених) під керівництвом викладачів і провідних учених КАУ та базових наукових установ НАН України працюватимуть над науково-інноваційною розробкою, проведуть прикладне наукове дослідження, підготують пітч-презентацію.

Програма завершується представленням дослідних зразків або прототипів науково-інноваційних розробок та пітч-презентацією проєкту.

Ключові дати:

- до 17 вересня – реєстрація команд-учасників, подання командою запиту на проведення науково-інноваційного проєкту, рішення комісії Програми;
- 19 вересня – перша установча зустріч з командами-учасниками;
- 24 жовтня – попереднє представлення учасниками Програми результатів виконання проєкту та поточних результатів створення дослідних зразків/прототипів;
- 11 грудня – захист результатів проєкту. Оцінювання презентацій проєктів комісією і визначення переможців.

Команда учасників має до 17 вересня підготувати запит на виконання науково-інноваційного проєкту за формою. Електронну копію надіслати на електронну адресу: k.vovk@kau.edu.ua.

У разі виникнення запитань звертайтеся: Вовк К. 067-108-80-57, k.vovk@kau.edu.ua

Захід реалізується в межах експериментального проєкту Міністерства освіти і науки України у співпраці з Фондом розвитку інновацій зі створення мережі стартап-шкіл – інкубаторів – акселераторів на базі закладів вищої освіти та наукових установ (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.09).

* * *

У вересні 2025 р. виповнюється 100 років від дня народження І. Юхновського – видатного українського вченого, державного і громадського діяча, Героя України, академіка НАН України. Його життя стало уособленням відданості науці, освіті та державності, а діяльність залишила слід не лише у науковій сфері та законодавстві, а й у серцях багатьох українців.

І. Юхновський народився у селі Княгинин на Рівненщині в родині службовців і вже змалку проявляв допитливість та любов до знань. Його юність перервала війна: мобілізований у 1944 р. до лав Червоної армії, він пройшов fronti Другої світової війни і зустрів її закінчення на австрійській землі. Повернувшись до України, вступив на фізико-математичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, обравши для себе шлях фізика-теоретика. Блискучі здібності та невтомна праця дали йому змогу захистити кандидатську дисертацію у 1954 р., докторську – у 1965 р., а вже у 1967 р. він отримав звання професора. У 1972 р. І. Юхновського обрано членом-кореспондентом АН України, а у 1982 – її дійсним членом (академіком).

У 1969 р. І. Юхновський заснував у Львові Відділ статистичної теорії конденсованих станів Інституту теоретичної фізики, який згодом став Львівським відділенням статистичної фізики, а у 1990 р. переріс в Інститут фізики конденсованих систем НАН України, що нині носить його ім'я. Тут він створив львівську школу статистичної фізики, що здобула світове визнання. Разом з учнями й послідовниками він розробив нові методи дослідження систем взаємодіючих частинок, що дало змогу розв'язати низку ключових проблем фізики конденсованої речовини. Вагомий внесок І. Юхновського стосувався досліджень, актуальних для подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, що демонструє його турботу про людей та державу.

Разом з науковими досягненнями І. Юхновський був державним діячем. Чотири рази він обирався народним депутатом України, очолював Комітет Верховної Ради з питань науки і освіти, став одним із авторів і активним учасником ухвалення Декларації про державний суверенітет

України, а також Конституції України. Саме він ініціював проведення Всеукраїнського референдуму щодо підтвердження проголошення незалежності України 1 грудня 1991 р., об'єднавши навколо себе проукраїнські сили у ключовий момент становлення державності. Як перший віцепрем'єр-міністр, він сприяв розвитку економіки та формуванню науково-технічної політики, розробляв методи аналізу національної економіки, наголошував на важливості міжгалузевих балансів виробництва й попиту.

Важливе місце в житті І. Юхновського посідала громадська діяльність та збереження національної пам'яті. Як перший голова новоствореного Українського інституту національної пам'яті, він забезпечив масштабні дослідження Голодомору 1932–1933 рр., під його керівництвом підготовлено багатотомну Національну книгу пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Величезною заслугою І. Юхновського стало спорудження на схилах Дніпра першої черги Меморіального комплексу пам'яті жертв Голодомору, розроблення історичного наративу та опрацювання матеріалів для його художнього й інформаційного наповнення. Особлива увага також приділялася ним вшануванню пам'яті жертв тоталітаризму в Україні, насамперед у 30–50-ті рр. ХХ ст.

Академік І. Юхновський був організатором і першим президентом Малої академії наук старшокласників Львова, засновником Всеукраїнського об'єднання ветеранів, президентом Міжнародного благодійного фонду національної пам'яті України та членом Ініціативної групи «Першого грудня».

За свій внесок у науку і державну діяльність І. Юхновський удостоєний високих нагород, серед яких звання Героя України, ордени князя Ярослава Мудрого III–V ступенів, орден Свободи, орден «За заслуги» I ступеня та низка інших державних і наукових відзнак.

Життя і діяльність І. Юхновського – це приклад поєднання таланту вченого, мудрості державника і відповідального громадянина. Його наукові відкриття, законодавчі ініціативи та громадські проєкти сприяли розвитку України. Він надихає нові покоління прагнути до знань, суверенної української державності та збереження національної пам'яті, а його спадщина продовжує жити в науці, освіті, державній та громадській діяльності кожного громадянина.

У Великому конференц-залі НАН України 18 вересня 2025 р. відбудеться ювілейна сесія Загальних зборів НАН України, присвячена вшануванню пам'яті академіка НАН України І. Юхновського з нагоди його 100-річного ювілею *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2025. – 1.09).*

Міжнародне співробітництво

Науковці академії вивчають нейтрино в рамках участі у великих міжнародних проєктах.

Науковці Інституту ядерних досліджень НАН України долучені до кількох міжнародних проєктів із вивчення нейтрино – неймовірно цікавої елементарної частинки, ключової у зусиллях учених удосконалити Стандартну модель елементарних частинок і взаємодій.

Навіщо досліджувати нейтрино? Передусім щоб збагнути, чому наш Всесвіт саме такий, яким він є. Чому в ньому є зорі, планети, космічний пил і газ. Оскільки нейтрино надзвичайно слабо взаємодіє з речовиною, для його дослідження потрібні, по-перше, надзвичайно громіздке обладнання – детектори, які можуть важити від тисяч до мільярдів т (!), – а по-друге, великі міжнародні колективи науковців.

І фахівці нашої академії мають що запропонувати своїм іноземним колегам. Наприклад:

- безцінний досвід дослідження подвійного бета-розпаду атомних ядер, коли з ядра вилітають два електрони (або не вилітають, і тоді цей процес чутливий до властивостей нейтрино);

- досвід у створенні складних дослідницьких установок (десятки досліджень різних детекторів, методів оброблення даних, кілька оглядів експериментальних методик);

- результати дослідження дуже низькорadioактивного археологічного свинцю, знайденого біля узбережжя Чорного моря серед уламків грецького корабля, що затонув у I ст. до Різдва Христового (науковці Інституту ядерних досліджень НАН України свого часу дослідили зразки цього свинцю, спільно з колегами з Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України розробили із цього матеріалу сцинтилятори й вивчили їхні властивості та рівень radioактивної чистоти).

Усе це (і не тільки) зробило наших фахівців бажаними учасниками таких великих проєктів, як CUPID (Італія), AMoRE (Південна Корея), Borexino (Італія) та RES-NOVA (Італія; проєкт фінансується Європейською дослідницькою радою і наразі перебуває на етапі розроблення і спорудження)

- навіщо було «вигадувати» ідею про існування нейтрино і як було зареєстровано цю елементарну частинку?

- що таке «аромати» нейтрино і як вони похитнули позиції Стандартної моделі?

- чому науковці змагаються за спостереження безнейтринного подвійного бета-розпаду і як їм заважає двонейтринний розпад – найрідкісніший із відомих radioактивних процесів?

- як зареєстрували нейтрино від Сонця і геонейтрино, тобто нейтрино від мантиї Землі?

Про все це і багато іншого дізнавайтеся зі статті науковців відділу фізики лептонів Інституту ядерних досліджень НАН України – члена-

кореспондента НАН України Ф. Даневича і кандидатів фізико-математичних наук В. Кобичева та В. Третяка – для газети «Світ» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 29.08).

* * *

Харківський хімічний семінар запрошує на лекцію професора К. Лодейро І Еспіньо (Prof. Carlos Lodeiro Y Espiño) (анонс)

Харківський хімічний семінар (Kharkiv Chemical Seminar), започаткований Інститутом хімії функціональних матеріалів Наукотехнологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України, продовжує роботу після літньої перерви та запрошує приєднатися до чергового засідання, що відбудеться онлайн на платформі Zoom 2 вересня о 16:00 (Київ).

Лектор: Професор К. Лодейро І Еспіньо (Prof. Carlos Lodeiro Y Espiño), професор кафедри хімії у Школі наук і технологій NOVA, Новий Лісабонський університет (Португалія), генеральний директор Наукового товариства “Proteomass” та Асоціації наномистецтв з розвитку хімії та наноматеріалів. Учений є автором понад 327 публікацій у міжнародних журналах, які отримали понад 8 тис. 100 цитувань.

Тема доповіді: «Металеві наночастинки: синтез та антимікробні дослідження нових забарвлених наноструктур із золота та срібла» (Metallic Nanoparticles: Synthesis and Antimicrobial studies of new colorful gold and silver nanostructures).

Металеві наночастинки благородних металів мають широкий спектр застосування в різних галузях, що робить їх важливими матеріалами, які мають значний вплив на технологію, охорону здоров'я та екологічну стійкість. У науковій групі професора К. Лодейро І Еспіньо в Капаріці вчені працюють із наноструктурами для каталізу, протеоміки, електроніки та оптоелектроніки, плазмоніки та антибактеріальних застосувань.

Як приклад, у доповіді буде розглянуто стратегію синтезу однорідних нанозірок Au з регульованими оптичними властивостями за допомогою аденозинмонофосфату (AMP) як ліганду-капсулятора. AMP відіграє важливу роль як ліганд, забезпечуючи колоїдну та термічну стабільність, керуючи відновленням прекурсору та опосередковуючи анізотропний ріст нанозірок Au шляхом селективної адсорбції на різних гранях наночастинок Au. Нанозірки Au демонструють високу термічну та колоїдну стабільність, що дає змогу наносити на них пряме покриття з кремнезему та забезпечує вищу каталітичну активність порівняно з іншими наночастинками золота. Таку саму методологію було застосовано для отримання AgNPs з антимікробними властивостями, закріплених на полімерах. Крім того, для надання люмінесцентних властивостей було успішно синтезовано двовимірні металоорганічні нановолокна срібло-телурид з використанням дифенілдителлуриду (DPDT) як реагенту та AgNO₃. Чотирикоординатні комплекси запускають реакцію, а обробка олеїламіном під дією ультразвуку

викликає ефект агрегаційної емісії, перетворюючи нановолокна в наноматеріал з високою червоною емісією.

Результати досліджень дають цінну інформацію для розробки нових флуоресцентних матеріалів, які можуть знайти застосування в різних галузях оптики.

Координатор заходу: академік НАН України, професор В. Чебанов (chebanov@gmail.com; info@isc.kh.ua).

Мова семінару – англійська. Участь вільна, є можливість спілкування зі спікерами.

Коротко про захід. Науковці Інституту хімії функціональних матеріалів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України започаткували й удоступнили для широкого кола зацікавлених Харківський хімічний семінар (Kharkiv Chemical Seminar), на якому з доповідями та лекціями виступають провідні науковці світу. За три роки Харківський хімічний семінар став відомим та помітним серед науковців, аспірантів та студентів (відвідували лекції навіть школярі) як України, так і світу, а інформацію про нього можна знайти на сайтах провідних наукових центрів та на сторінках наукових видань. Відбулося понад 50 засідань семінару, відвідування яких становить понад 35 000 (безпосередньо на засіданнях та через відповідний ютуб-канал). Зокрема на семінарі вісім лекцій прочитали Нобелівські лауреати Ж.-М. Лен, Ж.-П. Соваж, Р. Робертс, К. Вютріх і Д. Шехтман, Р. Гоффман, а також провідні вчені з Франції, Швейцарії, Австрії, Німеччини, США, Нідерландів, Канади, Чехії та інших країн, серед яких є науковці з індексами Гірша понад 100 і навіть 200, зокрема такі відомі науковці, як Е. Каррейра, Ф. Баран, О. Ягхі, Ю. Гогоці, Т. Ебессен, О. Каппе та багато інших (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.08).

* * *

Науковці академії в складі міжнародної дослідницької групи відстежують надшвидкі сонячні частинки.

Науковці Радіоастрономічного інституту НАН України (Харків), виконуючи завдання міжнародного наукового проєкту «Вивчення сонячних спалахів та їх проявів протягом 25-го циклу сонячної активності за допомогою космічного апарату “Solar Orbiter” та наземної бази даних радіовипромінювань» у межах «Довгострокової програми підтримки українських дослідницьких груп у Польській академії наук, що реалізується у співпраці з Національною академією наук США за підтримки зовнішніх партнерів», активно долучилися до створення комплексного каталогу подій сонячних електронів з високими енергіями (the Comprehensive Solar Energetic Electron event Catalogue, CoSEE-Cat). Проміжні, але вельми важливі результати створення каталогу й аналізу подій відображено у статті “CoSEE-Cat: a Comprehensive Solar Energetic Electron event Catalogue obtained from combined in-situ and remote-sensing observations from Solar Orbiter”, яку

1 вересня 2025 р. опублікував престижний науковий журнал “Astronomy & Astrophysics”. Серед співавторів статті, які представляють поважні дослідницькі інституції Європи, США та Китаю, – провідний науковий співробітник відділу космічної радіофізики Радіоастрономічного інституту НАН України доктор фізико-математичних наук О. Дудник, який у складі міжнародної групи брав і продовжує брати активну участь у майже дворічних онлайн-обговореннях каталогу. Стисло наводимо зміст цієї статті.

Місія “Solar Orbiter”, започаткована Європейським космічним агентством (ESA) у співпраці з Національним управлінням з аеронавтики і дослідження космічного простору (NASA, США), поділила потік заряджених швидких частинок, який є продуктом викидів із поверхні Сонця, на два потоки, відстежуючи їх походження. Сонце є найпотужнішим прискорювачем частинок у Сонячній системі – воно розганяє електрони майже до швидкості світла, ті розповсюджуються у вільному просторі, наповнюючи Сонячну систему «сонячними високоенергетичними електронами» (Solar Energetic Electrons, SEE). Вчені використовують “Solar Orbiter”, щоб визначити джерело цих сонячних електронів і простежити явища від тих, які ми бачимо в космосі, до процесів, які насправді відбуваються на Сонці. Науковці виявили два типи таких сонячних електронів із цілком різними сценаріями: один пов’язаний з інтенсивними сонячними спалахами із невеликих ділянок поверхні Сонця, а інший – з більшими виверженнями перегрітого газу з верхніх шарів Сонця, відомими як корональні викиди маси.

Провідний автор дослідження А. Вармут (Alexander Warmuth) з Інституту астрофізики Лейбніца у Потсдамі (Німеччина) відзначає: «Ми бачимо чіткий розподіл між “імпульсивними” частинками, що віддаляються від поверхні Сонця через сонячні спалахи, та “поступовими”, що викидаються протяжнішими корональними викидами маси». Вчені змогли ідентифікувати і зрозуміти ці дві групи, лише спостерігаючи сотні подій на різних відстанях від Сонця за допомогою кількох приладів. Дослідження, описане у згаданій статті, є нині найповнішим для подій сонячних електронів. За його підсумками створено каталог, який розширюватиметься, поки діятиме місія “Solar Orbiter”. У дослідженні використано вісім з 10 інструментів “Solar Orbiter” для спостереження понад 300 подій між листопадом 2020 р. та груднем 2022 р.

Дослідники вимірювали високоенергетичні електрони *in situ*, тобто космічний апарат “Solar Orbiter” фактично пролітав крізь потоки електронів, одночасно використовуючи кілька приладів, щоб спостерігати й ідентифікувати те, що відбувається на Сонці та в космічному середовищі між Сонцем і космічним апаратом. Події сонячних швидких електронів було виявлено на різних відстанях від Сонця. Це дало змогу вивчити, як рухаються електрони під час подорожі Сонячною системою. Коли ми помічаємо спалах або корональний викид маси, часто спостерігається очевидна затримка між тим, що ми бачимо на Сонці, та вивільненням швидких електронів у космос.

У граничних випадках частинкам, вочевидь, потрібні години, щоб покинути видимі телескопами на диску Сонця плями спалахів, чи корональні викиди маси, які реєструються коронографами на космічних апаратах. Чому це так? Співавтор статті, науковий співробітник Європейського космічного агентства Л. Родріґес-Гарсія (Laura Rodriguez García) говорить: «Виявляється, це пов'язано з тим, як електрони подорожують космосом: це не затримка у вивільненні, а затримка у виявленні». Електрони стикаються з турбулентністю, розсіюються в різних напрямках тощо, тому ми не помічаємо їх одразу. Ці ефекти накопичуються, коли космічний апарат віддаляється від Сонця.

Простір між Сонцем і планетами Сонячної системи не порожній. Вітер заряджених частинок постійно створюється Сонцем, тягнучи за собою магнітне поле нашої зорі. Він заповнює простір і впливає на те, як рухаються швидкі електрони. Замість того, щоб розповсюджуватися куди завгодно, вони обмежені, розсіяні та збурені цим сонячним вітром і його магнітними властивостями.

Провідний науковий керівник проєкту Європейського космічного агентства “Solar Orbiter” Д. Мюллер (Daniel Müller) зазначає: «Дослідження виконує важливу мету “Solar Orbiter”: безперервно моніторити нашу зорю та її околиці, щоб відстежувати викинуті частинки та їхні джерела на Сонці. Завдяки “Solar Orbiter” ми пізнаємо нашу зорю краще, ніж будь-коли. Протягом перших п'яти років у космосі “Solar Orbiter” спостерігав безліч подій, пов'язаних із сонячними електронами. У підсумку ми змогли здійснити докладний аналіз і зібрати унікальну базу даних для досліджень світової спільноти».

Ці дослідження важливі для розуміння космічної погоди, де точне прогнозування необхідне для забезпечення працездатності й безпеки космічних апаратів. Один із двох випадків подій сонячних швидких електронів є важливішим для прогнозування космічної погоди: це той, що пов'язаний з корональними викидами маси, які зазвичай містять більше швидких частинок з високими енергіями і тому загрожують значно більшою шкодою. Через це здатність розрізняти два типи швидких електронів надзвичайно актуальна *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2025. – 1.09).*

* * *

Науковець НАН України взяв участь в обговоренні сучасних рішень у галузі виробництва чавуну і сталі на світовому конгресі.

Заступник директора з наукової роботи Інституту чорної металургії ім. З. І. Некрасова НАН України доктор технічних наук О. Меркулов узяв участь у світовому конгресі з науки і технологій доменного виробництва чавуну The 10th International Congress on the Science and Technology of Ironmaking (ICSTI 2025), який проходив у Пекіні 25–29 серпня 2025 р.

Цей захід об'єднав близько 400 учасників із 32 країн, серед яких були як науковці й дослідники, так і промислові виробники чавуну та сталі. ICSTI проводиться з 1994 р. кожні три-чотири роки в різних країнах світу та є ключовою платформою для обговорення сучасних рішень у галузі виробництва чавуну і сталі.

Цьогоріч робота проходила за кількома секціями:

- Sintering and Pelletizing
- Cokemaking
- Blast Furnace Ironmaking – Maintenance and Campaign Life
- Blast Furnace Ironmaking – Process and Operation
- Hydrogen (H₂)-based Ironmaking
- Direct Reduction and Smelting Reduction
- CO₂ Reduction and Energy Saving.

О. Меркулов представив доповідь “Blast furnace smelting with injection of coal gasification products”. У ній він розповів про розробки інституту, які дають змогу зменшити витрати коксу та викиди CO₂ при доменному виробництві, а також пояснив, чому лише воднева металургія не може стати єдиним рішенням у коротко- та середньотерміновій перспективі. Сьогодні виробники сталі у всьому світі прагнуть знизити викиди CO₂, і «зелений» водень є одним із перспективних напрямів. Для виробництва 1 т сталі потрібно приблизно 60–90 кг зеленого водню. У Європі виробництво 1 т сталі у класичній доменній печі коштує близько 400 євро (із них 50 євро – витрати на кокс). Щоб «зелена» сталь конкурувала зі звичайною, вартість водню повинна бути менш ніж 1 євро/кг. У поточних умовах це недосяжно. При вартості 10 євро/кг водню сталь коштує 1200 євро/т (утричі дорожче за звичайну); при 5 євро/кг – 800 євро/т (удвічі дорожче). Тому, навіть з огляду на розвиток водневих технологій, важливо паралельно працювати над іншими підходами зниження витрат палива та оптимізації існуючих процесів у напрямі ресурсо- та енергозбереження.

Також на запрошення організаційного комітету О. Меркулов виступив співголовою секції “Hydrogen (H₂)-based Ironmaking for Graduate Students”, на якій молоді науковці з провідних університетів Австралії, Австрії, Індії, Індонезії, Кореї, Китаю представили свої розробки.

Участь українських науковців у таких заходах дає змогу отримати актуальну інформацію про провідні світові тенденції та напрями наукових досліджень у галузі чорної металургії. Це дає можливість оцінити рівень і конкурентоспроможність власних розробок, виявити перспективні напрями для подальших досліджень та налагодити контакти з міжнародними науковими та промисловими партнерами. Розробки Інституту чорної металургії ім. З. І. Некрасова НАН України викликали інтерес серед учасників конгресу та були позитивно сприйняті як представниками наукової спільноти, так і промисловими виробниками сталі (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.09*).

Археологи академії зробили унікальні відкриття у Кременці.

Команда археологів Охоронної археологічної служби Інституту археології НАН України успішно завершила сезон польових досліджень у місті Кременець Тернопільської області. Роботи проводились на замовлення Кременецько-Почаївського державного історично-архітектурного заповідника та охопили дві пам'ятки архітектури національного значення – руїни Кременецького замку (IX–XVI ст.) та Свято-Миколаївський собор (XVI–XVIII ст.). Дослідження антропологічних матеріалів, знайдених на обох локаціях, здійснює співробітниця відділу біоархеології Інституту археології НАН України Ю. Ушкова.

Під час розкопок на території замку науковці досліджували фортифікаційні споруди та виявили несподіване відкриття – кладовище, яке, за попередніми висновками, могло виникнути внаслідок багатомісячної монгольської облоги 1241 р. Наразі археологи розкопали чотири поховання, що належать двом жінкам, чоловіку та дитині. Хоча видимих травм на кістках не виявлено, ймовірними причинами смерті могли бути нестача їжі, води або інфекції, спричинені скупченням людей в оточеному замку.

Окрім поховань, знайдено артефакти, що датуються від X до XVII ст. Серед них – фрагмент срібної литовської гривні та монета Казимира Великого 1337–1375 рр. – унікальні для Тернопільщини. Не менш цінною виявилася й знахідка залишків кам'яного будинку XVII ст., імовірно помешкання міського старости. Усередині археологи натрапили на срібні монети, металевий і бронзовий посуд та чоловічу срібну брошку.

У центрі уваги археологів цього року був і Свято-Миколаївський собор, історія якого сягає XVI ст., коли тут діяв Францисканський монастир. Цього року археологи здійснили низку шурфувань навколо собору та масштабні дослідження у двох криптах під храмом. Головною метою було вивчення й упорядкування верхнього, зруйнованого грабіжниками, ярусу поховань. Під час робіт було виявлено останки понад ста індивідів. При цьому археологи наголошують, що таких ярусів було кілька, тож загальна кількість похованих у криптах може сягати сотень.

Серед поховань переважають чоловіки та діти, зокрема багато немовлят. Під час робіт відкрито значну кількість предметів шляхетського одягу XVII–XVIII ст., які нині готуються до реставрації.

Попередні результати антропологічного та палеопатологічного аналізу свідчать про підвищену поширеність захворювань зубо-щелепного апарату серед похованих – карієсу, зубного каменю, пародонтальних хвороб. Масово трапляється прижиттєва втрата зубів. Такий стан вчені пояснюють особливостями харчування міського населення доби модерну – високим вмістом вуглеводів і цукрів у дієті, а також хімічним складом води та низкою екологічних і генетичних факторів.

При цьому серед сотень досліджених поховань зафіксовано лише п'ять випадків травм черепа. У трьох осіб ушкодження добре загоїлися, тож не були смертельними, а у двох – імовірно стали причиною смерті. Це були рублені поранення від шабель або сокир. Обидва черепи знайдені на дні верхнього шару поховань, що може свідчити про їхній зв'язок із періодом бойових дій у Кременці в середині XVII – першій половині XVIII ст. Отримані матеріали нині проходять подальший антропологічний та палеопатологічний аналіз у лабораторії Інституту археології НАН України. Після завершення цих робіт відібрані рештки буде повернуто до Кременця.

У подальших планах археологів – дослідження більш ранніх, непограбованих шарів поховань у криптах, реставрація знайдених артефактів та шляхетського одягу, організація виставок і, можливо, створення у криптах Свято-Миколаївського собору постійного музею (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.09*).

* * *

Археологи академії у співпраці з міжнародними колегами розкривають таємниці торговельних мереж у середньовічній Європі.

Науковиці Інституту археології НАН України – наукова співробітниця відділу археології енеоліту – бронзового віку кандидат історичних наук А. Корохіна та співробітниця сектору наукових фондів PhD Н. Хамайко – завершили дослідницький проєкт “Byzantine Amphorae from Kyiv: A New Archaeometric Perspective”, профінансований Dumbarton Oaks (США). Це дослідження є частиною ширшої міжнародної програми “From Byzantium with love. Byzantine amphorae finds from East-Central, Eastern and Northern Europe (10th – 13th century). An archaeometric approach”, що реалізується у межах співпраці Інституту археології НАН України та Лейбніц-Інституту історії та культури Східної Європи (GWZO, Лейпциг, Німеччина).

Наприкінці X – на початку XIII ст. поява нових типів амфор стала важливим доказом інтенсивного обміну між Візантією та Київською Руссю. Трансконтинентальна торгівля та прийняття християнства князем Володимиром Великим сприяли притоку візантійських товарів, технологій та ідей у Східну Європу.

У межах проєкту було проведено археометричний аналіз формувальних мас амфор, що дало змогу з'ясувати хімічний і мінералогічний склад кераміки та технологію її виготовлення. Дослідниці отримали нові дані про походження візантійських амфор, знайдених у Київській Русі та середньовічній Польщі. Спільно з лабораторією «АрАр» (Ліон, Франція) було ідентифіковано геологічні джерела виробництва низки груп амфор.

Проєкт реалізовано у співпраці з Й. Ваксман (лабораторія «АрАр»), М. Тимошенко (Київський історичний музей), О. Черненко (Варшавський університет), М. Тчеєцким та М. Аухом (Інститут археології та етнології Польської академії наук), а також М. Волошином (GWZO Лейпциг;

Університет Жешува). Окрему подяку Інститут археології НАН України висловлює О. Колибенку та В. Баюку за надані матеріали для дослідження.

Отримані результати допоможуть краще зрозуміти закономірності поширення амфорних груп та реконструювати торговельні мережі Європи доби високого середньовіччя (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 27.08).

Нагороди та відзнаки

У Київському університеті права НАН України відбулися урочистості з нагоди Дня знань.

У Київському університеті права (КУП) НАН України 1 вересня 2025 р. відбулися урочистості з нагоди початку нового навчального року та посвяти першокурсників.

З вітальним словом виступив ректор університету Ю. Бошицький. Він закликав молодь сумлінно навчатися, виховувати в собі громадянську відповідальність, відданість ідеалам справедливості та права. Окремо згадав студентів-воїнів КУП НАН України, які віддали життя за свободу України, закликавши зберігати їх пам'ять.

Серед почесних гостей свята був віцепрезидент НАН України академік НАН України С. Пирожков, який передав привітання від президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього. З теплими словами підтримки та побажаннями до студентів звернулися державний службовець та колишня очільниця АРМА О. Дума, Надзвичайний і Повноважний Посол, громадський діяч Г. Катамадзе, суддя Верховного Суду Є. Краснов, виконавчий директор UkraineInvest О. Мельниченко, вікарій Київської єпархії Православної церкви України єпископ Єфрем.

Проректори та викладачі університету побажали студентам наснаги у навчанні, натхнення у науковій праці та вагомих досягнень.

Урочистим моментом заходу стало проголошення клятви студентів. Далі символічні студентські квитки було вручено найкращим абітурієнтам, що стало знаком їх прийняття до університетської спільноти.

Першокурсники отримали подарунки – книги та сувеніри із символікою університету (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 2.09).

* * *

Молоді науковці НАН України отримали іменні стипендії Верховної Ради України.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про іменні стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук» та подання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій Верховна Рада України призначила у 2025 р. 47 іменних стипендій

для молодих учених – докторів наук із щомісячною виплатою кожної у розмірі п'яти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня 2025 р.

Серед нагороджених – молоді науковці НАН України. Так, іменні стипендії призначено:

А. Аністратенко – доктору філологічних наук, старшому науковому співробітнику Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України (далі – НАН України) на виконання наукової (науково-технічної) роботи: «Альтернативна історія як джерело реконструкції національної пам'яті: жанр, образи, символи, концепції, контексти»;

О. Єрмаковій – доктору економічних наук, завідувачу відділу Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України» на виконання наукової (науково-технічної) роботи «Глокально-кумулятивні моделі подолання фрагментарності економічних систем господарювання»;

А. Запорожцю – доктору технічних наук, заступнику директора з науково-організаційної роботи Інституту загальної енергетики НАН України на виконання наукової (науково-технічної) роботи «Програмно-інформаційний комплекс для досліджень техніко-економічних параметрів сонячних та вітрових електростанцій на базі ретроспективних супутникових даних»;

В. Семінку – доктору фізико-математичних наук, завідувачу лабораторії Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України на виконання наукової (науково-технічної) роботи «Люмінесцентні наночастинки та комплекси на їхній основі для детектування редокс-активних молекул у водних розчинах та біологічних середовищах» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 27.08*).

До уваги держслужбовця

Т. Гришина,

мол. наук. співроб. відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ

Мирослав Володимирович Попович – український учений-філософ. До 95-річчя від дня народження

(Бібліографічний огляд видань з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського)

Цього року виповнилося 95 років від дня народження М. Поповича – доктора філософських наук, професора, академіка Національної академії наук України (НАН України), директора Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України (2002–2018), заслуженого діяча науки і

техніки України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, відомого громадського діяча.

Народився М. Попович 12 квітня 1930 р. в місті Житомир. У 1953 р. закінчив філософський факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Кілька років працював директором середньої школи на Тернопільщині. У 1956 р. вступив до аспірантури Інституту філософії Академії наук України і захистив кандидатську дисертацію «Ірраціоналізм у сучасній французькій філософії» (1960), пізніше успішно захистив докторську дисертацію «Філософський аналіз мови науки» (1966). З 1969 р. М. Попович працював завідувачем відділу логіки та методології науки, а у 2002 його призначено директором Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. За сумісництвом обіймав посаду професора кафедри культурології Національного університету «Києво-Могилянська академія». У 1992 р. М. Поповича обрано членом-кореспондентом, у 2003 р. – академіком НАН України.

М. В. Попович – автор та співавтор низки наукових праць, присвячених проблемам логіки, методології та філософії науки, філософії й історії культури, серед яких: «Логіка і наукове пізнання» (Київ, 1971), «Очерк истории логических идей в культурно-историческом контексте» (Київ, 1979), «Григорій Сковорода» (Київ, 1984), «Мировоззрение древних славян» (Київ, 1985), «Європа – Україна: праві і ліві» (Київ, 1996, 1997), «Раціональність і виміри людського буття» (Київ, 1997), «Червоне століття» (Київ, 2005), «Григорій Сковорода: філософія свободи» (Київ, 2007), «Філософія свободи» (Київ, 2018) та ін.

Значний суспільний резонанс викликала ґрунтовна праця вченого «Нарис історії української культури» (Київ, 1999, 2001), друге видання якої було удостоєно Національної премії України імені Тараса Шевченка. У книзі відображено процес розвитку української культури від найдавніших часів у контексті індоєвропейської та слов'янської міфологій, протистояння Сходу і Заходу, католицьких, православних та османських взаємин.

Учений був головним редактором наукового журналу «Філософська думка», членом редколегій часописів «Вища школа», «Людина і Політика», «Наукові записки НаУКМА» (Серія: Філософія та релігієзнавство).

Діяльність М. Поповича не обмежувалася сферою науки. Він стояв біля витоків громадсько-політичної організації «Народний рух України» (1989 р.), зробив вагомий внесок у проголошення державної незалежності України 1991 р. У засобах масової інформації, на всеукраїнських і міжнародних платформах учений долучався до обговорення важливих питань щодо розбудови нашої держави, об'єднання українського суспільства, внутрішньої і зовнішньої політики. М. Попович також очолював Філософське товариство України (1985–1990), товариство «Україна – Франція», був учасником численних франко-українських діалогів, Днів української культури у Франції.

Помер М. Попович 10 лютого 2018 р. у Києві на 88 році життя. У січні 2022 р. його ім'я присвоєно Ізяславському ліцею № 1 (Хмельницька область), у вересні 2022 р. вулицю Семашка у Святошинському районі міста Києва, на якій проживав філософ, було перейменовано на вулицю Мирослава Поповича.

За визначні особисті заслуги в утвердженні суверенітету та незалежності України, консолідації українського суспільства і розвитку демократії, багаторічну плідну наукову та громадсько-політичну діяльність М. Попович нагороджений орденами: «За заслуги» III ступеня (1996), «За інтелектуальну відвагу» (2002), князя Ярослава Мудрого V ступеня (2005), Почесного легіону (Франція, 2005), відзнакою НАН України «За наукові досягнення» (2006), ювілейною медаллю Президента України «25 років незалежності України» (2016). Згідно з Указом Президента України від 14 лютого 2018 р. № 32/2018 М. Поповича нагороджено орденом Свободи посмертно.

Книги автора (у співавторстві)

1. О философском анализе языка науки / М. В. Попович ; отв. ред. П. В. Копнин ; АН УССР, Ин-т философии. – Киев : Наук. думка, 1966. – 224 с.

Проаналізовано закономірності становлення, функціонування й розвитку наукових теорій, їхні сутнісні характеристики.

Шифр НБУВ: Во982181

2. Философские вопросы семантики / М. В. Попович ; АН УССР, Ин-т философии. – Киев : Наук. думка, 1975. – 243 с.

Здійснено логіко-методологічний аналіз якісних зрушень у науці ХХ ст., становлення нових вербальних засобів і категоріальних форм наукового мислення. Значна увага приділяється питанням семантики наукової теорії та її тверджень, співвідношенню «мови спостереження» з теоретичною мовою тощо.

Шифр НБУВ: Ва266543

3. Очерк развития логических идей в культурно-историческом контексте : [монография] / М. В. Попович ; АН УССР, Ин-т философии. – Киев : Наук. думка, 1979. – 299 с.

Подано відомості про давні системи логічних знань, логічні традиції античної культури та нового часу.

Шифр НБУВ: Онищенко О. С. Ва1529

4. Пути формирования нового знания в современной науке / АН УССР, Ин-т философии ; авт.: С. Б. Крымский, Б. А. Парахонский, М. В. Попович [и др.] ; отв. ред. М. В. Попович. – Киев : Наук. думка, 1983. – 229 с.

Охарактеризовано засоби, які є у володінні логіки і методології науки для аналізу проблеми нового знання.

Шифр НБУВ: Ва399891

5. Григорій Сковорода : біогр. повість / авт.: І. Ф. Драч, С. Б. Кримський, М. В. Попович ; під заг. ред. В. М. Нічик. – Київ : Молодь, 1984. – 214 с. : іл. – (Уславлені імена ; вип. 60).

Подано відомості про життя і діяльність Г. С. Сковороди – гуманіста, поета, філософа, просвітника другої половини XVIII ст.

Шифр НБУВ: Липатов 1297

6. Мировоззрение древних славян / М. В. Попович ; отв. ред. В. М. Нічик. – Киев : Наук. думка, 1985. – 167 с. – (Научно-популярная литература). – З дар. написом О. С. Онищенку від авт.

Викладено інформацію про ставлення давніх слов'ян до понять порядку і хаосу, життя і смерті, світу людей і світу богів, введення християнства тощо.

Шифр НБУВ: Онищенко О. С. Ва944

7. Доказательство и понимание / АН УССР, Ин-т философии ; авт.: М. В. Попович, С. Б. Крымский, Ю. Д. Прилюк [и др.] ; отв. ред. М. В. Попович. – Киев : Наук. думка, 1986. – 312 с.

Досліджено логіко-методологічні аспекти проблеми розуміння. Проаналізовано формально-логічні теорії сутності, запропоновано формальні підходи, які дають змогу пов'язати теорію доведення з теорією розуміння.

Шифр НБУВ: Ва453247

8. Развитие оснований физической теории / АН УССР, Ин-т философии ; авт.: М. В. Попович, Н. Н. Киселев, А. М. Кравченко [и др.]. – Киев ; Наук. думка, 1989. – 166 с.

Здійснено аналіз філософсько-світоглядних та методологічних проблем, що виникли внаслідок змін в концептуальних засадах фізики, космології та математики. Досліджено процеси становлення єдиної квантової основи фізики та евристичну і методологічну роль принципу нелінійності у формуванні фундаментальних напрямів фізико-теоретичного знання.

Шифр НБУВ: Ва506369

9. Структура и смысл (формальные методы анализа в современной науке) / АН УССР, Ин-т философии ; авт.: М. В. Попович, С. А. Васильев, Н. Б. Вяткина [и др.] ; отв. ред. М. В. Попович. – Киев : Наук. думка, 1989. – 229 с.

Проаналізовано проблеми використання формальних структур у науковому пізнанні. У центрі уваги – відношення структури до реальності та логіко-методологічний аспект концептуально значущих структур.

Шифр НБУВ: Ва492713

10. Національна культура і культура нації / М. В. Попович ; ред. В. О. Ковбасюк. – Київ : Т-во «Знання» України, 1991. – 64 с. – (Серія 2: Світогляд ; № 11).

Досліджено національну культуру як цілісність, що включає елементи духовної і матеріальної культур. З'ясовано взаємозв'язок професійної і народної культур, перспективи розвитку української національної культури.

Шифр НБУВ: Онищенко О. С. Ва1073

11. Логика и проблема рациональности / АН Украины, Ин-т философии ; [авт.]: М. В. Попович, А. Т. Ишмуратов, В. С. Балабанов [и др.] ; отв. ред. М. В. Попович. – Киев : Наук. думка, 1993. – 191 с.

Проаналізовано філософські та логічні проблеми, які пов'язані з класичним і некласичним уявленням про раціональність.

Шифр НБУВ: Ва558377

12. Європа – Україна: праві і ліві / Мирослав Попович ; Центр громадян. просвіти «Київ. Братство», Фонд ім. Фрідріха Еберта. – Київ, 1996. – 105 с.

Розвідка є спробою оцінки геополітичної ситуації та аналізу співвідношення лівих і правих ідеологій в українському і загальноєвропейському контексті. Значна увага приділяється питанням становлення багатопартійності в Україні, а також перспективі її складових – демократичної й авторитарної, ліберальної та соціалістичної.

Шифр НБУВ: Ва577406

13. Європа – Україна – праві і ліві / Мирослав Попович ; Центр громадян. просвіти «Київ. Братство», Фонд ім. Фрідріха Еберта. – Київ, 1997. – 105 с.

Шифр НБУВ: Ва578038

14. Раціональність і виміри людського буття / М. В. Попович. – Київ : Сфера, 1997. – 290 с.

Обґрунтовано фундаментальні виміри людського буття – істину, добро, красу; ціннісні орієнтації – свободу, справедливість, солідарність.

Шифр НБУВ: Ва582384

15. Нарис історії культури України / Мирослав Попович ; ред. Л. І. Маслова ; за сприяння Міжнар. фонду «Відродження». – Київ : АртЕк, 1999. – 727 с. : іл. – (Освіта ХХІ століття).

Досліджено історію культури України як комплексу характерних матеріальних і духовних здобутків суспільства. Подано інформацію про

зв'язок української культурної традиції з індоєвропейськими духовними традиціями. Висвітлено ключові культурні явища і здобутки епохи Київської Русі, маловивчені формоутворення української культури в періоди Ренесансу і Просвітництва, українського бароко, козаччини й діяльності братств, литовського і польського впливів, перебування у складі Російської імперії, періоду тоталітаризму, коли вона зазнавала як піднесення («українізація» 1920-х рр.), так і занепаду з трагічними наслідками для української інтелігенції. Показано внесок українського народу в скарбницю світової культури.

Шифр НБУВ: Вс33256

16. Нарис історії культури України / Мирослав Попович ; ред. Л. І. Маслова ; за сприяння Міжнар. фонду «Відродження». – 2-ге вид., випр. – Київ : АртЕк, 2001. – 728 с. : іл.

Шифр НБУВ: Ва604780

17. Національна ідея і соціальні трансформації в Україні / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; авт. кол.: М. В. Попович, А. М. Єрмоленко, В. Б. Фадєєв [та ін.] ; відп. ред. Б. В. Попов. – Київ : Укр. Центр духов. культури, 2005. – 328 с.

Монографію присвячено важливій темі українського буття, культури, філософії, політики – національній ідеї. Розкрито головні теоретичні, методологічні напрями й стилі філософського осмислення зазначеного феномена, які розроблено вітчизняними і світовими дослідниками.

Шифр НБУВ: Ва665755

18. Червоне століття / Мирослав Попович ; ред. Н. І. Гриценко. – Київ : АртЕк, 2005. – 888 с. : іл.

Системно проаналізовано фатальні для людської цивілізації події, початковими та кінцевими віхами яких автор називає відповідно Першу світову війну і падіння комуністичного режиму, що виділяють ХХ ст. в окрему смугу історії. Мотивом цього всебічного аналізу є пошук сутності історії нашого часу та історії взагалі, соціального, морального і простого людського сенсу розвитку окремих цивілізацій.

Шифр НБУВ: Вс43290

19. Проблеми теорії ментальності / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; авт. кол.: М. В. Попович, І. В. Кисляковська, Н. Б. Вяткіна [та ін.] ; відп. ред. М. В. Попович. – Київ : Наук. думка, 2006. – 404 с. – (Проект «Наукова книга»).

Досліджено загальні методологічні проблеми теорії ментальності та деякі аспекти історії і теорії української ментальності. Зокрема, застосування точних методів аналізу до таких понять як ментальність загалом й українська національна ментальність.

Шифр НБУВ: О니щенко О. С. Ва694

20. Григорій Сковорода: філософія свободи / Мирослав Попович. – Київ : Майстерня Білецьких, 2007. – 256 с.

Здійснено модерну реконструкцію світогляду та світорозуміння Г. Сковороди. Висвітлено доробок мислителя в історичному діапазоні, його життя і діяльність, гуманістичну і демократичну основу вчення мислителя, яка невіддільна від ідеалів свободи, мудрості, справедливості та милосердя.

Шифр НБУВ: Ва686947

21. Григорій Сковорода: філософія свободи / Мирослав Попович. – 2-ге вид. – Київ : Майстерня Білецьких, 2008. – 256 с.

Шифр НБУВ: Ва703931

22. Культура : ілюстр. енциклопедія України / Мирослав Попович. – Київ : Балтія-Друк, 2009. – 182 с. : іл.

Видання є спробою осмислення української культури як цілісного поєднання різноманітностей, сучасного прочитання її різних шарів. Це – історичний коментар до тих пам'яток і творів української культури, які нині досяжні для читача, глядача, слухача. Завдяки широкій джерельній базі розкрито філософську глибину, неповторну самотність і велику естетичну силу української культури.

Шифр НБУВ: Со29224

23. Істина. Правда. Життя. Думки небайдужої людини : зб. наук.-публ. ст. / Мирослав Попович ; редкол.: Г. П. Ковадло, В. А. Малахов, Є. К. Бистрицький [та ін.] ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. – Київ, 2010. – 427 с. – Текст укр., рос.

Збірник приурочено до 80-річчя від дня народження директора Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України М. Поповича. Вміщено статті, інтерв'ю, коментарі М. Поповича, опубліковані за часів незалежної України, у яких автором проаналізовано суспільно-політичні події у нерозривному зв'язку ретроспекції та актуальності.

Шифр НБУВ: Ва736821

24. Бути людиною / Мирослав Попович. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2011. – 223 с.

Шифр НБУВ: Ва736624

За допомогою філософських засобів обґрунтовано світогляд гуманізму, що виходить із уявлення про людину як вищу й абсолютну цінність.

25. Теорія смислу в гуманітарних дослідженнях та інтенціональні моделі в точних науках / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; [авт. кол.]: М. В. Попович, С. Б. Кримський, П. Ф. Йолон [та ін.] ; за ред.

М. В. Поповича. – Київ : Наук. думка, 2012. – 456 с. – (Проект «Наукова книга»).

Представлено різнопланові дослідження з питань теорії смислу. Особлива увага приділяється загальній теорії смислу як частині семіотики та логічної семантики

Шифр НБУВ: Ва754751

26. Бути людиною / Мирослав Попович. – [Вид. 2-ге]. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2013. – 223 с.

Чергова праця М. Поповича є спробою обґрунтувати засобами, придатними для філософії сучасності, світогляд гуманізму, який утверджує цінність людини.

Шифр НБУВ: Ва772182

27. Культурологія : підруч. для студентів ВНЗ / авт. кол.: А. Є Конверський, О. С. Онищенко, М. В. Попович [та ін.] ; голов. ред. Є. В. Мезенцева. – Харків : Фоліо, 2013. – 863 с.

Шифр НБУВ: Ва762419

28. Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; авт.: М. Попович, А. Васильченко, В. Омелянчик [та ін.] ; відп. ред. М. Попович. – Київ : Наук. думка, 2014. – 293 с. – (Проект «Наукова книга»).

Видання є результатом розвідок українських учених у співпраці з ученими різних країн про систему цінностей, які створені європейськими націями і домінують у цивілізаційному світі.

Шифр НБУВ: Ва784390

29. Київ як «другий Єрусалим» : [інавгурац. лекція Почес. професора Нац. ун-ту «Києво-Могилян. акад.», 1 верес. 2015 р.] / Мирослав Попович. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2015. – 23 с. : фот.

Досліджено образ Єрусалима як парадигми, зразка для культурних форм християнської свідомості та її основи в дохристиянських способах осмислення людського буття.

Шифр НБУВ: Р129687

30. Культура : илюстр. энцикл. Украины / Мирослав Попович. – Киев : Балтія Друк, 2015. – 182 с.

Книга є спробою осмислення української культури як цілісного поєднання різноманітностей, історичним коментарем до пам'яток і творів української культури.

Шифр НБУВ: Со33895

31. Бути людиною / Мирослав Попович. – Вид. 3-тє, перероб. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2016. – 331 с.

Шифр НБУВ: Ва811045

32. Діалог як шлях до порозуміння : [монографія] / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. ; авт. кол.: А. Єрмоленко, М. Попович, В. Малахов, Г. Коваadlo ; відп. ред. А. Єрмоленко. – Київ, 2017. – 151 с.

Досліджено проблему реалізації можливостей діалогічного спілкування в сучасному світі, що передбачає культурне, освітнє та моральне підґрунтя. Робота підготовлена в рамках наукового проекту «Суспільний діалог та виклики розвитку сучасного демократичного суспільства».

Шифр НБУВ: Ва850831

33. Кровавый век / Мирослав Попович ; пер. с укр. яз. В. В. Целищева. – Харьков : Фолио, 2017. – 991 с. : ил.

Автором описано ключові події ХХ ст., починаючи з Першої світової війни і закінчуючи т. зв. «холодною війною»; використано результати дослідницької роботи істориків і культурологів для формування уявлення про сенс історичних подій, трагічні долі людей з філософської точки зору.

Шифр НБУВ: Вс62982

34. Нарис історії культури України / Мирослав Попович ; ред.: Л. І. Маслова, Н. І. Грищенко. – 2-ге вид., допов. – Київ : АртЕк, 2017. – 727 с. : іл., фот.

Книга являє собою нарис історії культури України як комплекс характерних матеріальних і духовних здобутків суспільства. До духовної культури включаються при цьому не тільки література, філософія та різні мистецтва, а й спосіб життя, система цінностей, традицій та вірувань.

Шифр НБУВ: Вс63890

35. Український консенсус : (інтрев'ю 2015–2017 років) / Й. Бейлін, М. Попович, М. Братерський [та ін.] ; передм. О. В. Білокобильського ; Укр. ін-т стратегій глобал. розвитку і адаптації. – Київ : Халіков Р. Х., 2018. – 111 с. : фот. – Текст укр., рос.

Представлено результати проекту Українського інституту стратегій глобального розвитку й адаптації «Український консенсус». Включено аргументовані інтрев'ю з відомими людьми, які висловлюють своє бачення можливих шляхів припинення військового конфлікту на Донбасі, гармонізації ситуації в українському суспільстві.

Шифр НБУВ: Ва822704

36. Філософія свободи / Мирослав Попович ; упоряд. Л. Ф. Артюх, Н. Б. Вяткіна ; передм. Н. Б. Вяткіної. – Харків : Фолио, 2018. – 524 с. : іл., фот. – (Великий науковий проект). – Текст парал. укр., рос.

Включено твори, маловідомі широкому читачеві, написані українським філософом-гуманістом М. Поповичем. Книга унікальна за розмаїттям тематики, часовим виміром і тим, що статті власноруч відбирав автор в останні місяці свого життя.

Шифр НБУВ: Вс64628

37. Драч І. Ф. Григорій Сковорода / І. Ф. Драч, М. В. Попович, С. Б. Кримський. – Харків : Фоліо, 2022. – 382 с. – (Життя видатних українців).

Чергова розвідка про українського філософа, богослова, поета, педагога Г. Сковороду, який мав значний вплив на сучасників і подальші покоління своїми байками, піснями, філософськими творами. Феномен Г. Сковороди в тому, що він залишається близьким і сучасним для нових поколінь, попри те, що вже змінилися кілька епох.

Шифр НБУВ: Ва859499

Праці, редаговані автором

38. Логика научного исследования / АН УССР, Ин-т философии ; авт. коллектив: П. В. Копнин, Е. С. Жариков, П. Ф. Йолон [и др.] ; отв. ред.: П. В. Копнин, М. В. Попович. – М. : Наука, 1965. – 360 с. – 3 дар. написом В. М. Глушкову.

Здійснено аналіз основних понять і завдань логіки наукових досліджень.

Шифр НБУВ: Глушков В. М. Ва1035

39. Логіка і гуманітарні науки / АН УРСР, Ін-т філософії ; редкол.: М. В. Попович, П. Ф. Йолон, В. П. Чорноволенко. – Київ : Наук. думка, 1971. – 168 с.

Шифр НБУВ: Ва149426

40. Логико-гносеологические исследования категориальной структуры мышления : сб. науч. тр. / АН УССР, Ин-т философии ; отв. ред. М. В. Попович. – Киев : Наук. думка, 1980. – 339 с.

Досліджено співвідношення між категоріями мислення, загальнонауковими поняттями та «мовними універсаліями».

Шифр НБУВ: Ва354990

41. Понимание как логико-гносеологическая проблема : сб. науч. тр. / АН УССР, Ин-т философии ; отв. ред. М. В. Попович. – Киев : Наук. думка, 1982. – 272 с.

Вивчено питання теорії розуміння в логіці науки.

Шифр НБУВ: Ва385825

42. Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі / М. Ю. Брайчевський ; відп. ред. М. В. Попович ; АН УРСР, Ін-т археології. – Київ : Наук. думка, 1988. – 261 с.

Висвітлено тривалість і складність процесу утвердження християнства в Давній Русі.

Шифр НБУВ: Табачник Д. В. Ва543

43. Юркевич П. Вибране / Памфіл Юркевич ; редкол.: В. Ф. Жмир (голов. ред.), В. С. Горський, М. В. Попович [та ін.] ; пер. з рос. В. П. Недашківського ; упоряд., передм., прим. А. Г. Тихолаза. – Київ : Абрис, 1993. – 397 с. – (Бібліотека часопису «Філософська і соціологічна думка» ; Серія «Українські мислителі»).

Вміщено вибрані філософські праці П. Д. Юркевича.

Шифр НБУВ: Табачник Д. В. Ао41

44. Відродження соціал-демократії в Україні: можливості і перспективи / НАН України, Ін-т філософії, Центр соціал-демократ. студій при Укр. філос. т-ві, Фонд Ф. Еберта ; відп. ред. М. Попович. – Київ : Стилос, 1997. – 164 с.

Включено матеріали однойменного семінару, де обговорювалися перспективи соціал-демократії в світлі соціологічного та політологічного аналізу стану українського суспільства, проблеми ідеології сучасної соціал-демократії, національні соціал-демократичні традиції.

Шифр НБУВ: Ва582552

45. Хто є хто в місцевій владі України, 1994–1998 : довідник / Асоц. демократ. розвитку та самоврядування України ; редкол.: М. Попович (голова), С. Волковецький, В. Грузин [та ін.]. – Київ : Апельсин, 1998. – 384 с.

Вміщено біографічні відомості про осіб, які керували місцевими державними й самоврядними органами влади.

Шифр НБУВ: Ва582875

46. Ітвелл Д. Не просто ще один вступ. Політична економія розширення ЄС на Схід : [доповідь] / Д. Ітвелл, М. Карлссон, М. Еллмен [та ін.] ; під ред. М. В. Поповича ; пер. з англ. Г. Шалашенко ; Ін-т дослідж. публ. політики. – Київ : Стилос, 1999. – 80 с.

Доповідь опубліковано у 1995 р. Вміщено відомості з питань економічної перебудови й інтеграції країн Центральної та Східної Європи.

Шифр НБУВ: Ва814216

47. УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія / авт. текстів: Б. Антоник, Ю. Антоняк, Н. Бічужа [та ін.] ; під ред. М. Поповича. – Київ : Ірина, 1999. – 1551 с. : іл.

Шифр НБУВ: Ва593026

48. УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія / авт. текстів і пер.: Б. Антоник, Ю. Антоняк, Н. Бічуя [та ін.] ; ред. рада: М. Попович (голова), І. Дзюба, Н. Корнієнко [та ін.]. – 2-ге вид., допов. – Київ : Всеуито ; Львів : Атлас, 2001. – 1575 с. : іл.

Шифр НБУВ: Ва614464; ВНБІ: Я20 У59

49. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / авт. текстів і пер.: Б. Антоняк, Ю. Антоняк, Н. Бічуя [та ін.] ; ред. рада: М. Попович (голова), І. Дзюба, Н. Корнієнко [та ін.]. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Київ : Всеуито ; Новий друк, 2003. – VII, 1414 с. : іл.

Шифр НБУВ: Ва864302

50. Образ міста в контексті історії, філософії, культури : киевознав. читання / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: М. Попович (відп. ред.), В. Горський, М. Громов [та ін.]. – Київ : ПАРАПАН, 2005. – 199 с.

Праця є спробою міждисциплінарного висвітлення киевознавчої проблематики. Представлені статті окреслюють образ Києва як культурно-історичного феномена, важливого східноєвропейського духовного центру.

Шифр НБУВ: Ва669606

51. Академії наук країн Європи : у 2 кн. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: О. С. Онищенко (голова), М. В. Попович, Г. В. Боряк [та ін.]. – Київ, 2012.

Кн. 1 / Ганна Індиченко. – 646 с. : фот.

Кн. 2 / авт.: О. М. Березовський, Т. В. Варава, О. І. Вербіцька [та ін.]. – 1138 с. : іл.

Шифр НБУВ: В353813/1–2

52. Створення суспільства рівних можливостей як реальна основа патріотизму. XI Шинкаруківські читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21 квіт. 2016 р. / НАН України, Нац. акад. пед. наук України, Т-во «Знання» України [та ін.] ; редкол.: Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, М. В. Попович [та ін.]. – Київ, 2016. – 247 с.

Шифр НБУВ: Ва814693

53. Проблеми людини в українських реаліях – надії сподівання. XII Шинкаруківські читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21 квіт. 2017 р. / НАН України, Нац. акад. пед. наук України, Т-во «Знання» України [та ін.] ; редкол.: Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, М. В. Попович [та ін.]. – Київ, 2017. – 179 с.

Шифр НБУВ: Ва818547

54. Єрмоленко В. Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX–XX століть : [монографія] / В. Єрмоленко ; відп. ред. М. В. Попович. — 3-тє вид. — Київ : Дух і Літера, 2022. — 477 с. — Світлій пам'яті Мирослава Поповича.

Викладено історію ідеологій Європи XIX–XXI ст., детально проаналізовано ідеології расизму, комунізму, нацизму, фашизму.

Шифр НБУВ: Ва872947

55. Історія української культури : у 5 т. / НАН України ; голов. редкол.: Б. Є. Патон (голов. ред.), І. Ф. Курас, П. П. Толочко [та ін.] ; редкол.: І. Р. Алексеєнко, О. М. Боголюбов, М. В. Попович [та ін.]. — Київ : Наук. думка, 2001–2013.

Т. 1 : Історія культури давнього населення України / авт. тому: Ю. С. Асєєв, В. Д. Баран, І. А. Баранов [та ін.] ; редкол. тому: П. П. Толочко (голов. ред.), Д. Н. Козак, Р. С. Орлов [та ін.]. — 2001. — 1135 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/1

Т. 2 : Українська культура XIII – першої половини XVII століть / авт. тому: В. С. Александрович, В. Г. Балущок, М. Б. Боянівська [та ін.] ; редкол. тому: Я. Д. Ісаєвич (голов. ред.), Ю. П. Ясіновський, Л. В. Войтович [та ін.]. — 2001. — 847 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/2

Т. 3 : Українська культура другої половини XVII–XVIII століть / авт. тому: В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, В. М. Горобець [та ін.] ; редкол. тому: В. А. Смолій (голов. ред.), М. В. Попович, П. М. Сас [та ін.]. — 2003. — 1246 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/3

Т. 4, кн. 1 : Українська культура першої половини XIX століття / авт. т. 4, кн. 1: В. С. Александрович, В. Г. Балущок, В. К. Борисенко [та ін.] ; редкол. т. 4, кн. 1: Г. А. Скрипник (голов. ред.), Р. Я. Пилипчук, М. В. Попович [та ін.]. — 2008. — 1007 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/4.1

Т. 4, кн. 2 : Українська культура другої половини XIX століття / авт. т. 4, кн. 2: М. П. Бондар, М. П. Загайкевич, Р. Я. Пилипчук [та ін.] ; редкол. т. 4, кн. 2: Г. А. Скрипник (голов. ред.), Р. Я. Пилипчук, М. В. Попович [та ін.]. — 2005. — 1293 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/4.2

Т. 5, кн. 1 : Українська культура XX – початку XXI століть / авт. т. 5, кн. 1: Б. М. Ажнюк, М. П. Бондар, Д. О. Горбачов [та ін.] ; редкол. т. 5, кн. 1: М. Г. Жулинський (голов. ред.), М. М. Сулима, М. В. Попович [та ін.]. — 2011. — 862 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/5.1

Т. 5, кн. 2 : Українська культура XX – початку XXI століть / авт. т. 5, кн. 2: В. П. Агєєва, Л. І. Барабан, І. П. Бетко [та ін.] ; редкол. т. 5, кн. 2: М. Г. Жулинський (голов. ред.), М. М. Сулима, М. В. Попович [та ін.]. — 2011. — 1031 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/5.2

Т. 5, кн. 3 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть. Культура та розвиток науки і технологій в Україні / авт. т. 5, кн. 3: І. Є. Александрова, В. Г. Бар'яхтар, О. Ю. Бріцина [та ін.] ; редкол. т. 5, кн. 3: М. Г. Жулинський (голов. ред.), М. М. Сулима, М. В. Попович [та ін.]. – 2012. – 948 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/5.3

Т. 5, кн. 4 : Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / авт. т. 5, кн. 4: Л. Ф. Артюх, В. Д. Бондаренко, Т. В. Гардашук [та ін.] ; редкол. т. 5, кн. 4: М. Г. Жулинський (голов. ред.), М. П. Бондар, М. В. Попович [та ін.]. – 2013. – 942 с. : іл.

Шифр НБУВ: В343912/5.3

Книги зі вступним словом автора

56. Історична геральдика українських міст : комплект з 25 листівок / худож. О. Білецький ; авт. вступ. ст. М. Попович. – Київ, 2005. – 3 дар. написом Ющенку В. А.

На листівках зображено герби українських міст.

Шифр НБУВ: ФПУ/№1597

57. Дзюба І. М. Україна у пошуках нової ідентичності : ст., виступи, інтерв'ю, памфлети / І. М. Дзюба ; авт. вступ. сл. М. В. Попович ; ред. В. І. Денисенко. – Київ : Україна, 2006. – 846 с. – (Бібліотека Шевченківського комітету).

Зібрано інформацію, яка присвячена проблемам української ідентичності, ролі вітчизняної культури в консолідації суспільства.

Шифр НБУВ: Ва682903

58. Віктор Аронович Малахов : біобібліогр. покажч. / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Наук. б-ка ; уклад. О. Є. Лукашук ; авт. вступ. ст. М. В. Попович. – Київ, 2009. – 27 с. – (Вчені Національної академії наук України).

Представлено праці українського вченого, доктора філософських наук, професора, фахівця в галузі культури, етики, культурології, історії української культури В. А. Малахова, опубліковані упродовж 1974–2008 рр.

Шифр НБУВ: Р118698; ВНБІ: д М18

59. Генералюк Л. «Святим дивом сяють храми Божі...». Храми України в малярстві, поезії, прозі Шевченка / Леся Генералюк ; авт. вступ. сл. М. Попович ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Нац. музей Тараса Шевченка. – Київ : Балтія-Друк, 2013. – 167 с. : іл.

Подано інформацію про українські храми, котрі відвідував і згадував у своїх творах Т. Г. Шевченко.

60. Україна неповторна = Ukraine unique = Украина неповторимая = Einzigartige Ukraine = L'Ukraine incomparable = Ukraine singolare : [фотоальбом] / авт. вступ. ст. М. Попович ; фот.: Ю. Бусленко, Б. Вальоніте, О. Жарій [та ін.]. – Київ : Балтія-Друк, 2015. – 112 с. – В суперобкл.

Вміщено світлини старовинних українських замків і палаців, храмів і монастирів, фортець, новітніх садиб, садів і парків, гір і річок, усього того, що підкреслює красу і велич України.

Шифр НБУВ: Со33927

61. Леонід Васильович Губерський / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; авт. вступ. ст.: М. В. Попович, Л. О. Шашкова ; уклад. бібліогр. покажч.: В. Г. Нестеренко, І. І. Тіщенко, З. Р. Чорнобровкіна. – Київ : Академперіодика, 2016. – 171 с. : портр. – (Біобібліографія вчених України). – Вступ. ст. парал. укр., англ.

Висвітлено основні етапи життя, наукової, викладацької, громадської діяльності вченого-філософа, академіка Національної академії наук України, академіка Національної академії педагогічних наук України, ректора Київського національного університету ім. Т. Шевченка Л. В. Губерського. Вміщено хронологічний покажчик друкованих праць вченого (1970–2016 рр.) та літературу про його життя та діяльність.

Шифр НБУВ: Ва804938

Бібліографічні покажчики

62. Мирослав Володимирович Попович : бібліогр. покажч. / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Наук. б-ка ; уклад. Л. М. Гороховська ; авт. вступ. ст. П. Ф. Йолон ; ред. Л. Ловкая. – Київ : Абрис, 2005. – 23 с. – (Вчені Національної академії наук України).

Покажчик підготовлено до 75-річчя від дня народження М. В. Поповича. Подано відомості про найважливіші дати життя і діяльності науковця, репрезентовано його праці, що вийшли упродовж 1957–2004 рр.

Шифр НБУВ: Р103779; ВНБІ: д П58

63. Мирослав Володимирович Попович : бібліогр. покажч. (до 80-ліття від дня народж.) / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Наук. б-ка ; уклад. О. Є. Лукашук ; авт. вступ. ст. П. Ф. Йолон ; ред. Я. Попова. – 2-ге вид., допов. – Київ, 2010. – 32 с. – (Вчені Національної академії наук України).

Подано відомості про основні дати життя й діяльності М. Поповича, вміщено хронологічний покажчик друкованих праць автора за 1957–2010 рр.

Шифр НБУВ: Р118924; ВНБІ: д П58